

В. О. Слюніна

Бесіди з БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ в школі

5-11

класи

Книга скачана с сайта <http://e kniga.in.ua>

Издательская группа «Основа» —
«Электронные книги»

Харків
Видавнича група «Основа»
2011

УДК 37.016
ББК 74.200.55
С49

Серія «Класному керівнику»

Слюніна В. О.

С49 **Бесіди з безпеки життєдіяльності у школі. 5–11 класи. —**
Х. : Вид. група «Основа», 2011. — 192 с. : табл. — (Серія
«Класний керівник»).

ISBN 978-617-00-0936-4.

У посібнику розміщені бесіди з безпеки життєдіяльності в загально-освітньому навчальному закладі (відповідно до тематики бесід із попередження дитячого травматизму).

У книзі подані циклограма та тематика бесід (занять), матеріали для бесід та позакласних заходів з попередження всіх видів дитячого травматизму.

Для класних керівників 5–11 класів, учителів основ здоров'я.

УДК 37.016
ББК 74.200.55

Навчальне видання

Серія «Класний керівник»

СЛЮНІНА Валентина Олексіївна

БЕСІДИ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ У ШКОЛІ. 5–11 КЛАСИ

Головний редактор *В. І. Садкіна*
Коректор *О. М. Журенко*

Підписано до друку 24.03.2011. Формат 60×90/16.
Папір газет. Друк офсет. Гарнітура Шкільна.
Ум. друк. арк. 22,0. Замовлення № 11-04/18-05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»
61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66
тел. (057) 731-96-33
e-mail: office@osnova.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2911 від 25.07.2007 р.

ISBN 978-617-00-0936-4

© Слюніна В. О., 2011
© ТОВ «Видавнича група «Основа», 2011

ЗМІСТ

Вступ	6
-------------	---

ПРАВИЛА ДОРОЖНЬОГО РУХУ

ТЕМА 1. Організація дорожнього руху. Правосторонній, односторонній, двосторонній рух. Правила безпеки під час переходу вулиці. Наземний, надземний, підземний переходи.....	15
ТЕМА 2. Типи перехресть (регульовані, нерегульовані). Правила переходу дороги на перехрестях.....	17
ТЕМА 3. Правила переходу вулиці після висадки з транспорту	19
ТЕМА 4. Дорожні знаки.....	22
ТЕМА 5. Дорожня розмітка	24
ТЕМА 6. Рух за сигналами регулювальника	25
ТЕМА 7. Пасажир автомобіля	27
ТЕМА 8. Головні види ДТП. Поведінка під час ДТП.....	28
ТЕМА 9. Безпека руху велосипедиста	31
ТЕМА 10. Підсумкове заняття з ПДР	34

ПРАВИЛА ПРОТИПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

ТЕМА 1. Вогонь — друг, вогонь — ворог. Причини виникнення пожеж, їх наслідки.....	36
ТЕМА 2. Дії під час виникнення пожеж у багатоповерховому будинку, приватному будинку. Способи захисту органів дихання від чадного газу.....	43
Пам'ятка «Що робити, якщо у квартирі пожежа»	45
ТЕМА 3. Правила експлуатації побутових нагрівальних, електричних та газових приладів.....	46
ТЕМА 4. Пожежонебезпечні речовини та матеріали. Пожежна безпека поводження із синтетичними, горючими, легкозаймистими матеріалами та речовинами	47
ТЕМА 5. Пожежонебезпечні об'єкти. Новорічні свята: новорічна ялинка, електричні гірлянди; небезпека використання відкритого вогню (свічки, бенгальські вогні тощо). Користування печами, камінами	49
ТЕМА 6. Правила пожежної безпеки у вашому домі. Гасіння пожежі у квартирі на початковій стадії загоряння. Правила поводження під час пожежі	52

ТЕМА 7. Запобігання виникненню пожеж від електричного струму та правила гасіння таких пожеж. Дії учнів під час пожежі	56
ТЕМА 8. Домедична допомога постраждалим від пожеж. Шкідливість і небезпечність тютюнопаління	60
ТЕМА 9. Головні правила пожежної безпеки під час відпочинку в лісі	63
ТЕМА 10. Підсумкове заняття. Протипожежна безпека	68
Пам'ятка «Якщо в школі сталася пожежа»	72

ЗАПОБІГАННЯ ОТРУЄННЯМ

ТЕМА 1. Поширення отруєння грибами, рослинами та їх насінням. Профілактика харчових отруєнь	73
Інструктаж з теми «Небезпечні отруйні рослини та гриби»	82
ТЕМА 2. Запобігання отруєнням хімічними речовинами	82
Пам'ятка. Побутова хімія	90

ПРАВИЛА БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС КОРИСТУВАННЯ ГАЗОМ

ТЕМА 1. Загальні відомості про природний та зріджений газу	92
ТЕМА 2. Правила безпечного користування побутовими газовими приладами: котлом, пічкою, запальничкою тощо	95
ТЕМА 3. Дії населення в разі виявлення запаху газу	101
Інструктаж з теми «Обережно, газ!»	106
ТЕМА 4. Ознаки отруєння. Запобігання отруєнню чадним газом. Домедична допомога в разі отруєнь	107

ПРАВИЛА БЕЗПЕКИ З ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИМИ ПРЕДМЕТАМИ

ТЕМА 1. Види боєприпасів, методи їх розпізнавання. Небезпечні предмети (знахідки) та дії в разі їх виявлення	109
ТЕМА 2. Правила поводження з ВВП, невизначеними предметами та речовинами	114
ТЕМА 3. Запобігання дитячому травматизму від ВВП побутового призначення: піротехнічних засобів, горючих і легкозаймистих речовин	115
ТЕМА 4. Вогнепальна зброя — не забавка. Небезпечність виготовлення та випробування вибухових пакетів, користування мисливськими рушницями	121
ТЕМА 5. Заходи щодо безпеки під час збирання металевих брухту. Правила дії під час виявлення ВВП	122
ТЕМА 6. Підсумкова бесіда. Обережність дітей під час літніх канікул — запорука життя та здоров'я	124

ПРАВИЛА БЕЗПЕКИ НА ВОДІ

ТЕМА 1. Вступ. Уміння триматися на воді — запорука безпеки. Особливості купання в морі, річці, ставку ..	125
ТЕМА 2. Допомога потопальнику. Рятувальні прийоми та засоби надання першої долікарської допомоги потерпілому	127

ТЕМА 3. Правила поведінки на льоду. Надання допомоги потерпілому на воді взимку	131
Інструктаж з теми «Обережно: лід! Небезпека на зимових дорогах і водоймах»	138
ТЕМА 4. Правила безпечної поведінки на воді та біля неї	139
Інструктаж з теми «Правила поведінки на водоймі»	144
ТЕМА 5. Дія води на організм людини. Як правильно купатися	144

ПРАВИЛА БЕЗПЕКИ КОРИСТУВАННЯ ЕЛЕКТРОПРИЛАДАМИ, ПОВОДЖЕННЯ ІЗ ДЖЕРЕЛАМИ ЕЛЕКТРОСТРУМУ

ТЕМА 1. Поняття про джерела струму, їх небезпечність для життя та здоров'я людини.....	147
ТЕМА 2. Правила поведінки з побутовими електроприладами: праскою, холодильником, пральною (швацькою) машиною, електроплитою тощо	149
ТЕМА 3. Правила поведінки в разі виявлення обірваного електричного дроту	154
ТЕМА 4. Правила поведінки поблизу електрощитової, лінії електропередачі	156
Література	158

ДОДАТКИ

Додаток 1. Правила поведінки в громадському транспорті	160
Додаток 2. Метрополітен	161
Додаток 3. Залізничний транспорт	163
Додаток 4. Як не стати жертвою злочину	166
Додаток 5. Блискавка	169
Додаток 6. Правила поведінки під час ожеледі	170
Додаток 7. Обережно: собака!	171
Додаток 8. Як не стати жертвою терору	173
Додаток 9. Що потрібно знати про туберкульоз	175
Додаток 10. Пам'ятка «Якщо ви розбили градусника»	179
Додаток 11. Діти й побутовий травматизм	179
Додаток 12. Загадки, вікторини	182
Додаток 13. Безпечний відпочинок улітку	188
Додаток 14. Бесіди про всі види дитячого травматизму напередодні канікул	189
Додаток 15. Диктанти	191

ВСТУП

Найбільшою радістю й безмежним щастям для кожної сім'ї є діти. Вони — саме та постійна турбота, заради якої ми живемо та працюємо. Діти є нащадками і продовжувачами нашого роду — хай йому не буде переводу, а отже, вони — майбутнє країни, потенціал її розвитку. Один маловідомий автор колись сказав: «Діти — це частина суспільства, яку найбільше фотографують і найменше слухають». Ми вже звикли, що на вулицях та дорогах, поблизу шкіл висить знак «Обережно — діти!», що зазвичай стосується водіїв. Але жорстокі реалії сьогодення показують, що такі щити мають стояти не лише вздовж вулиць та доріг, а всюди, де на дітей чатує небезпека. Щоправда, напис міг би бути трохи іншим — «Бережіть дітей!», адже останніми роками зріс травматизм зі смертельними наслідками в побуті, на відпочинку, за межами школи взагалі. Частішають самогубства. Крім цього, діти гинуть унаслідок нещасних випадків, пожеж, отруєнь, ураження електричним струмом, випадкових падінь, під час лікування.

Стрімка урбанізація та індустріалізація, різке зростання народонаселення в багатьох країнах світу, інтенсивна хімізація сільського господарства порушили біологічний кругообіг речовин у природі, унаслідок чого почалося швидке її руйнування. Це поставило під загрозу здоров'я і життя сучасного й майбутнього поколінь, подальше існування людської цивілізації.

Людству почала загрожувати небезпека повільного вимирання внаслідок безперервного погіршення стану навколишнього середовища, а також вичерпання природних ресурсів. Інколи здається, що призначення людини полягає в тому, щоб знищити свій рід, попередньо зробивши земну кулю непридатною для життя.

Усі цінності Землі — ніщо порівняно з людським життям, унікальним явищем у всесвіті, доки ми достовірно не знаємо, чи існує щось подібне. А дитячому життю ціни взагалі не існує, та й існувати не може, бо якщо не вберегти нащадків — загине весь рід людський.

Ми, дорослі, повинні вчити дітей, як їм жити у світі, який ми створили та передаємо у спадок.

У світі прекрасному, але, чесно кажучи, не настільки безпечному, як хотілося б. Хай же будуть вони мудрішими від нас і не повторюють наших помилок.

А ми, громадяни України, які вже постраждали від Чорнобильської катастрофи та на яких чекають у майбутньому екологічні лиха, не повинні бути байдужими до себе й до того, що відбувається довкола нас. Якщо кожен уміло виплутається з біди і навчить робити це когось іще — ми виконаємо свій громадянський обов'язок перед собою, суспільством, державою. Бо ж, маючи знання з технічного мінімуму рятівної справи, знаючи, як на практиці скористуватись ними, передаючи свій досвід іншим, ми насамперед учимося передбачувати екстремальні ситуації, а також не створювати їх своїми діями та запобігати їм.

Сьогодні проблема безпеки дитини, її уміння захистити себе в навколишньому середовищі була й залишається наріжним і актуальним питанням у системі виховання й освіти нашої молоді, адже відомо, що особливо в літній період близько 50 % дітей залишаються в домівках самі. Саме тоді виникає небезпека травм, стресів, психологічних надломів, а то й утрати найдорожчого — життя.

Дитячий дорожньо-транспортний травматизм (ДТТ) — одна з найважливіших державних проблем, які слід розглядати не лише в медичному, але й у соціальному аспекті. Травма та її наслідки загрожують здоров'ю і життю дітей, позначаються на сімейних відносинах, працездатності батьків, родичів.

Головними причинами ДТТ є невміння дітей поводитися на вулиці, недисциплінованість, відсутність звички постійно остерігатися транспорту, бездоглядність дітей під час дозвілля, а також дорогою до школи й назад, незнання або недостатнє знання правил дорожнього руху.

Серед постраждалих переважають діти молодшого шкільного віку, найбільше — хлопчики (75 %). Майже половина всіх подій трапляється після занять у школі та у вихідні дні. Різко зростає кількість травм і під час шкільних канікул, коли на дорогах з'являється багато велосипедів, мотоциклів, скутерів.

Транспортний травматизм супроводжується значною кількістю важких ушкоджень і навіть летальних випадків.

Причиною транспортних аварій у 72,7 % випадків є недотримання дітьми правил дорожнього руху, у 15,7 % — порушення правил поведінки на вулиці та в громадських місцях.

Серед небезпечних видів транспорту на першому місці перебуває автомобіль (40 %), на другому — мотоцикл, мопед, скутер (37 %), на третьому — велосипед (13 %).

Дитячий травматизм відносно травматизму дорослого населення становить 22 %, й останніми роками тенденції до його зниження не передбачається. З-поміж усіх видів травматизму дорожньо-транспортний посідає одне з перших місць. У зв'язку з цим профілактиці дорожньо-транспортного травматизму надається особливого значення.

Одним із головних завдань профілактики дорожньо-транспортного травматизму в дітей є виховання в них організованості й дисциплінованості на дорозі. З цією метою в середніх загальноосвітніх навчальних закладах України було створено дружини юних інспекторів дорожнього руху, головною метою діяльності яких є формування в учнів дорожньої моралі та культури поведінки на дорозі. А дотримання правил безпечної поведінки на вулицях і дорогах, урешті-решт, має стати для дітей повсякденною звичкою.

Ми, дорослі, повинні усвідомлювати важливість цієї справи — роботи з дітьми. Ми маємо зробити все можливе для того, щоб надзвичайних ситуацій у житті кожного з нас було якомога менше, а якщо вони все-таки виникли, то наслідки від них були б мінімальними. Щоб ми бачили своїх дітей лише усміхненими та щасливими. Ми повинні пам'ятати, що в кожній пролитій крапельці дитячої крові — провина дорослих, бо це саме ми не пояснили, не простежили, не зупинили.

Велика кількість нещасних випадків, що трапляються з дітьми в урочний та позаурочний час, загибель і травматизм учнів через необачне та безпечне поводження на дорогах, на воді, з пожежонебезпечними, вибуховими та іншими речовинами, вимагають від педагогічних працівників більш сумлінної та відповідальної роботи. У загальноосвітніх навчальних закладах обов'язково проводяться навчання з питань охорони життя та здоров'я, пожежної, радіаційної безпеки, безпеки дорожнього руху, запобігання дитячому травматизму. Ці теми входять до курсу навчальних предметів «Основи безпеки життєдіяльності», «Основи здоров'я і фізична культура», «Основи здоров'я», навчального курсу «Захист Вітчизни» (медико-санітарна підготовка), а також мають обговорюватися на виховних, класних годинах, у позакласних заходах, під час роботи гуртків та загонів.

Комплекс бесід (занять) із запобігання дитячому травматизму має на меті дати школярам знання, уміння, переконання, необхідні кожній людині для збереження життя і здоров'я, надання першої

допомоги потерпілим. Учні повинні бути підготовлені до дій у небезпечних ситуаціях, знати способи запобігання їм, навчатися берегти своє здоров'я.

Бесіди (заняття) мають практичну спрямованість, ураховують сприймання дітьми навчального матеріалу в різних формах (ділова гра, ситуаційні завдання, круглий стіл тощо). Для проведення окремих занять (заліків) доцільно залучати представників медичних установ, ДАІ, закладів пожежної охорони тощо.

Запис про проведення бесід (занять) робиться в класному журналі та щоденниках учнів.

Обов'язковими є такі сторінки класного журналу:

- ◆ бесіди (заняття) із запобігання дитячому травматизму;
- ◆ додаткові бесіди із запобігання дитячому травматизму.

Оформляючи сторінки журналу «Бесіди (заняття) із запобігання дитячому травматизму», необхідно враховувати запропоновану тематику бесід і терміни їх проведення (*див. додатки 1–2*).

Додаток 1

Циклограма проведення комплексу бесід (занять) із запобігання дитячому травматизму класними керівниками 5–11-х-класів

№ з/п	Зміст бесід (занять)	Кількість годин										
		Ра- зом	Місяці навчального року									
			9	10	11	12	1	2	3	4	5	
1	Правила дорожнього руху	10	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	Правила протипожежної безпеки	10	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1
3	Запобігання отруєнням	2	–	1	–	–	–	–	–	–	–	1
4	Правила безпеки під час користування газом	4	–	1	–	1	1	–	1	–	–	–
5	Правила безпечного поводження з вибухонебезпечними предметами	6	1	1	–	1	–	–	1	1	1	1

№ з/п	Зміст бесід (занять)	Кількість годин										
		Ра- зом	Місяці навчального року									
			9	10	11	12	1	2	3	4	5	
6	Правила безпеки на воді	5	1	–	1	1	–	–	1	–	1	
7	Правила безпеки користування електроприладами, під час поводження з джерелами електроструму	4	–	–	1	–	1	–	–	1	1	
	Разом годин	41	5	5	4	6	4	2	5	4	6	

..... **Додаток 2**

**Тематика бесід (занять)
із запобігання дитячому травматизму**

1. Правила дорожнього руху

№ з/п	Зміст заняття	Місяць
1	Організація дорожнього руху. Правосторонній, односторонній, двосторонній рух. Правила безпеки під час переходу вулиці. Наземний, надземний, підземний переходи	Вересень
2	Типи перехресть (регульовані, нерегульовані). Правила переходу дороги на перехрестях	Вересень
3	Правила переходу вулиці після висадки з транспорту	Жовтень
4	Дорожні знаки	Листопад
5	Дорожня розмітка	Грудень
6	Рух за сигналами регулювальника	Січень
7	Пасажир у автомобілі	Лютий
8	Основні види ДТП. Поведінка під час ДТП	Березень
9	Безпека руху велосипедиста	Квітень
10	Підсумкове заняття з ПДР	Травень

2. Правила протипожежної безпеки

№ з/п	Зміст заняття	Місяць
1	Вогонь — друг; вогонь — ворог. Причини виникнення пожеж, їх наслідки	Вересень
2	Дії під час виникнення пожеж у багатоповерховому будинку, приватному будинку. Способи захисту органів дихання від чадного газу	Жовтень
3	Правила експлуатації побутових нагрівальних, електричних та газових приладів	Листопад
4	Пожежонебезпечні речовини та матеріали. Пожежна безпека під час поводження із синтетичними, горючими, легкозаймистими матеріалами та речовинами	Грудень
5	Пожежонебезпечні об'єкти. Новорічні свята: Новорічна ялинка, електричні гірлянди; небезпека використання відкритого вогню (свічки, бенгальські вогні тощо). Користування печами, камінами	Грудень
6	Правила пожежної безпеки у вашому домі. Гасіння пожежі у квартирі на початковій стадії загоряння. Правила поводження під час пожежі	Січень
7	Запобігання виникненню пожеж від електричного струму та правила гасіння таких пожеж. Дії учнів під час пожежі	Лютий
8	Домедична допомога постраждалим від пожеж. Шкідливість і небезпечність тютюнопаління	Березень
9	Головні правила пожежної безпеки під час відпочинку в лісі	Квітень
10	Підсумкове заняття. Протипожежна безпека	Травень

3. Запобігання отруєнням

№ з/п	Зміст заняття	Місяць
1	Поширення отруєнь грибами, рослинами та їх насінням. Профілактика харчових отруєнь	Жовтень
2	Запобігання отруєнням хімічними речовинами	Травень

4. Правила безпеки під час користування газом

№ з/п	Зміст заняття	Місяць
1	Загальні відомості про природний та зріджений газ	Жовтень
2	Правила безпечного користування побутовими газовими приладами: котлом, пічкою, запальничкою тощо	Грудень
3	Дії населення в разі виявлення запаху газу	Січень
4	Ознаки отруєння. Запобігання отруєнню чадним газом. Домедична допомога в разі отруєнь	Березень

5. Правила безпеки під час поводження з вибухонебезпечними предметами

№ з/п	Зміст заняття	Місяць
1	Види боєприпасів, методи їх розпізнавання. Небезпечні предмети (знахідки) та дії в разі їх виявлення	Вересень
2	Правила поводження з ВВП, невизначеними предметами та речовинами	Жовтень
3	Запобігання дитячому травматизму від ВВП побутового призначення: піротехнічних засобів, горючих і легкозаймистих речовин	Грудень
4	Вогнепальна зброя — не забавка. Небезпечність виготовлення та випробування вибухових пакетів, користування мисливськими рушницями	Березень
5	Заходи безпеки під час збирання металевих брухту. Правила дії під час виявлення ВВП	Квітень
6	Підсумкова бесіда. Обережність дітей під час літніх канікул — запорука життя та здоров'я	Травень

6. Правила безпеки на воді

№ з/п	Зміст заняття	Місяць
1	Вступ. Уміння триматися на воді — запорука безпеки. Особливості купання в морі, річці, ставку	Вересень
2	Допомога потопальнику. Рятувальні прийоми та засоби надання першої долікарської допомоги потерпілому	Листопад
3	Правила поведінки на льоду. Надання допомоги потерпілому на воді взимку	Грудень

№ з/п	Дата	Зміст уроку	Завдання додому. Індивідуальні бесіди з відсутніми
		Запобігання отруєнням	
1	.../10	Поширення отруєнь грибами, рослинами та їх насінням. Профілактика харчових отруєнь	.../10 з Івановим А.
2	.../05	Запобігання отруєнню хімічними речовинами
		Правила безпеки під час користування газом	
1	.../10	Загальні відомості про природний та зріджений газ	
2	.../12	Правила безпечного користування побутовими газовими приладами: котлом, пічкою, запальничкою тощо	

Запобігання дитячому травматизму — одна з найактуальніших проблем сучасності. Саме ми, дорослі, повинні створити безпечні умови для життєдіяльності наших дітей, сформувати в них навички безпечної поведінки та вміння передбачати наслідки небезпечних розваг.

У посібнику наведено матеріали для проведення учителями бесід з «Основ безпеки життєдіяльності», «Основ здоров'я» і класними керівниками 5–11-х класів бесід про здоров'я, профілактику захворювань і отруєнь та правила безпеки поводження на воді й кризі, безпеку користування газом, електробезпеку, пожежну безпеку, безпеку поводження з вибухонебезпечними предметами.

У книзі подано матеріали для бесід і позакласних заходів з усіх видів дитячого травматизму. Наведено запитання й завдання, що можуть урізноманітнити цю роботу. Пам'ятки та інструктажі можна використовувати по-різному: записати до щоденників або надрукувати й роздати учням перед осінніми, зимовими, весняними, й обов'язково — літніми канікулами. Під ними можуть ставити підписи класний керівник, учитель, який проводить інструктаж, та учні. До деяких тем подано контрольні запитання, завдання, тести, загадки, вірші, ситуаційні задачі, а також цікавинки, до підсумкової бесіди з правил дорожнього руху — ігри.

У додатках наведено матеріали, що не охоплюють тематики бесід, запропонованої в посібнику «Система роботи з безпеки життєдіяльності в загальноосвітньому навчальному закладі: збірник нормативних і методичних матеріалів», виданому ХОНМІБО 2005 р.

ПРАВИЛА ДОРОЖНЬОГО РУХУ

ТЕМА 1. Організація дорожнього руху. Правосторонній, односторонній, двосторонній рух. Правила безпеки під час переходу вулиці. Наземний, надземний, підземний переходи

Правосторонній, односторонній, двосторонній рух

Існує правосторонній, лівосторонній, односторонній і двосторонній дорожній рух. У нашій країні транспорт рухається з правого боку або в одному напрямку.

Правила безпеки під час переходу вулиці

Вулиці, якими рухається транспорт та пішоходи, перетинаються. Місця перетину вулиць називаються перехрестями.

Якщо рухом на перехресті керує світлофор чи регулювальник, то воно називається регульованим.

Переходити вулицю на перехресті можна лише пішохідним переходом на зелений сигнал світлофора або відповідний сигнал регулювальника.

Якщо відсутній регулювальник або світлофор вимкнений, перехрестя вважається нерегульованим. На ньому слід бути особливо уважним. Переходити його потрібно лише в місцях, де є дорожній знак «Пішохідний перехід» або дорожня розмітка — «зебра». Якщо на перехресті нема цієї розмітки, пішохід повинен пропустити транспорт, що рухається вулицею.

Посередині переходів через широкі вулиці може бути «острівець безпеки». Якщо ви не встигли перейти вулицю, можна зупинитись на цьому «острівці» та пропустити зустрічний потік транспорту.

Якщо на перехресті є підземний перехід, то вулицю слід переходити ним.

Проїжджа частина вулиці призначена для руху автомобілів, і на пішохода там чатує небезпека. Для того щоб не потрапити в небезпечну ситуацію, слід дотримуватись таких правил:

- ◆ Перед переходом дороги завжди слід зупинитись і роздивитись навкруги.
- ◆ Переходити проїжджу частину вулиці потрібно пішохідними переходами, у тому числі підземними, що позначені дорожніми знаками.
- ◆ Під час переходу вулиці потрібно керуватися сигналами світлофора чи регулювальника.
- ◆ Якщо наближається машина з увімкненим проблісковим маячком або спеціальним звуковим сигналом, пішоходи повинні утриматись від переходу проїжджої частини.
- ◆ Пішоходи, які не встигли закінчити перехід, повинні перебувати на «острівці безпеки» або лінії, що розділяє транспортні потоки протилежних напрямків. Продовжувати перехід можна, лише переконавшись у безпеці подальшого руху.

Особливості руху пішоходів за складних дорожніх умов

Туман, опади, ожеледь створюють складні дорожні умови.

Так, на слизькій чи мокрій дорозі значно погіршується гальмовий шлях ТЗ, що може призвести до наїзду на пішоходів. Окрім того, пішоходів може засліпити світло фар автомобілів. Щоб уникнути травмування, необхідно:

- ◆ переходити лише тоді, коли впевнений, що транспорт перебуває на достатній відстані;
- ◆ не можна переходити дорогу в місцях, де вона має круті повороти;
- ◆ у темний час потурбуватися про те, щоб виділити себе на проїжджій частині чи узбіччі (блискучі предмети, предмети білого кольору).

Під час переходу дороги за умов недостатньої видимості необхідно оцінити дорожню ситуацію ліворуч і праворуч. І лише переконавшись у безпеці, переходити дорогу.

Наземний, надземний, підземний переходи

Пішоходи повинні переходити проїжджу частину вулиці пішохідними переходами. Переходи бувають наземні, підземні, надземні.

Наземні — це ділянка проїжджої частини.

Надземні — це перехід над проїжджою частиною.

Підземні — перехід під проїжджою частиною.

Якщо в зоні немає переходу, дозволяється переходити дорогу під прямим кутом у місцях, де дорогу добре видно в обидва боки.

Якщо є світлофор, слід керуватися його сигналами.

Якщо вулиця має двосторонній рух, то, ступивши на край проїжджої частини, слід подивитися ліворуч, а дійшовши до середини — праворуч.

» **Контрольні запитання й завдання**

- ◆ Хто такий пішохід?
- ◆ Назвіть найкращих «друзів» пішоходів.
- ◆ Де мешкає «зебра»?
- ◆ Як може представник ДАІ покарати пішохода за порушення правил?
- ◆ Чому не можна переходити вулицю на жовтий сигнал світлофора?
- ◆ Що таке «острівець безпеки»? Де він розташовується?
- ◆ Чому не можна перебігати дорогу перед транспортом, який рухається?
- ◆ З якого боку тротуару повинен ходити пішохід?
- ◆ Чи можна читати книжку, коли переходиш вулицю? А їсти?
- ◆ Хто повинен поступитись рухом на пішохідному переході: пішохід чи автомобіль?
- ◆ Як дізнатись, куди повертатиме транспортний засіб?
- ◆ З якого боку потрібно обходити автобус?
- ◆ Якщо поблизу немає машин, чи можна переходити вулицю на червоне світло?
- ◆ Що слід робити, коли їде машина швидкої допомоги з увімкненою сиреною, а світло для пішоходів — зелене?

ТЕМА 2. Типи перехресть (регульовані, нерегульовані).

Правила переходу дороги на перехрестях

Типи перехресть (регульовані, нерегульовані)

Перехрестям називається місце перетину вулиць. Воно є регульованим і нерегульованим. На регульованому перехресті рух транспорту впорядковується за допомогою регулювальника або світлофора. Переходити дорогу необхідно тільки на зелене світло світлофора. Якщо перехрестя регулюється регулювальником, слід підкорятися його сигналам. Пішоходи не повинні затримуватись

чи зупинятись на дорозі, переходити перехрестя по діагоналі. За відсутності і світлофора, і регулювальника перехрестя є нерегульованим. Переходити його слід біля знаку «Пішохідний перехід» або дорожньою розміткою «зебра».

Правила переходу дороги на перехрестях

1 Перехід багатосмугової дороги

Автомобільна дорога, вулиця — це частина території, з усіма розміщеними на ній спорудами, у тому числі в населеному пункті, призначена для руху транспортних засобів (ТЗ) і пішоходів.

Пішохідний перехід — це ділянка проїжджої частини або інженерна споруда, призначена для пересування пішоходів через дорогу.

Багатосмугова дорога — дорога з повздовжніми смугами на проїжджій частині, що мають ширину, достатню для руху ТЗ, і призначені для руху в обох напрямках.

Під час переходу проїжджої частини дороги пішоходи повинні користуватися підземним і надземним пішохідними переходами або переходити дорогу в місцях, позначених спеціальною розміткою чи дорожніми знаками «Пішохідний перехід».

Якщо на ділянках шляхів відсутні позначені пішохідні переходи, переходити дорогу дозволяється на перехрестях по лінії тротуарів або узбіч. Коли перехрестя або позначені пішохідні переходи в межах видимості відсутні, а дорога має не більш ніж три смуги руху для обох його напрямків, дозволяється переходити дорогу під прямим кутом до краю проїжджої частини в місцях, де вона добре проглядається в обох напрямках, і лише після того як пішохід оцінить відстань до транспортного засобу, що наближається, та його швидкість і пересвідчиться у відсутності небезпеки.

Рух організованих груп людей по дорозі дозволяється лише в напрямку руху транспортних засобів колоною не більше за чотирьох осіб у ряд за умови, що колона не займає більш ніж половину ширини проїжджої частини. Спереду і ззаду колони з лівого боку мають перебувати супровідники з червоними прапорцями, а в темний час доби й за умов недостатньої видимості — із запаленими ліхтарями: попереду — білого кольору, позаду — червоного.

Організовані групи дітей дозволяється водити лише тротуарами й пішохідними доріжками, а якщо їх немає — узбіччям дороги, але виключно у світлий період доби й у супроводі дорослих.

У всіх випадках, коли пішохід збирається переходити проїжджу частину або узбіччя, а також поза перехрестям і позначеними

переходами, він повинен, перш ніж почати перехід, переконатися в його безпеці, і насамперед — у відсутності ТЗ, що наближається.

Пішоходи, які не встигли завершити перехід усієї проїжджої частини, повинні пропустити ТЗ, очікуючи на можливість для подальшого руху на острівці безпеки, а за його відсутності — на лінії, що розділяє потоки протилежних напрямків. Продовжувати перехід дороги можна, виконавши ті самі вимоги, що регламентують порядок початку переходу проїжджої частини дороги. Якщо на проїжджій частині зупинився ТЗ або з'явилась інша перешкода, що обмежує огляд, необхідно належним чином переконатися у відсутності ТЗ, що наближаються. При цьому обходити їх слід з того боку, який ближче до ТЗ, що наближаються, тобто ТЗ, який стоїть, слід обходити ззаду.

►► **Контрольні запитання й завдання**

- ◆ Чому перехрестя є небезпечним місцем?
- ◆ Розкажіть про правила переходу вулиць і перехресть.
- ◆ Назвіть правила переходу транспортних магістралей з інтенсивним рухом.
- ◆ Дайте характеристику свого шляху до школи і рух у межах свого мікрорайону.

ТЕМА 3. Правила переходу вулиці після висадки з транспорту

- ◆ Як обминати транспорт, що стоїть?
- ◆ Як користуватися пішохідним переходом?
- ◆ Що називаємо острівцем безпеки?
- ◆ Як переходити вулицю в невстановленому місці?

Правила безпеки на зупинках громадського транспорту

Очікувати транспорт слід у призначеному місці. Якщо ж його немає, потрібно очікувати на тротуарі або на узбіччі. Не можна стояти спиною до транспорту, що наближається. Небезпечно стояти в першому ряді: коли до зупинки підходить транспорт, юрба може виштовхнути під колеса. Не можна намагатись увійти в транспорт, який уже від'їжджає.

Після виходу з транспорту не слід поспішати відразу переходити на другий бік вулиці, краще зачекати, доки транспорт від'їде.

Посадка й висадка з ТЗ

Посадку й висадку пасажиром дозволяється здійснювати після зупинки транспортного засобу. У задні двері автобуса пасажир заходять, а в передні — виходять. Якщо є треті, середні двері, у них можна входити та виходити.

Якщо в транспорт заходить інвалід, жінка з маленькою дитиною, літні пасажир, слід пропустити їх уперед, допомогти ввійти. Якщо вони виходять — допомогти вийти.

Входити в транспортний засіб можна лише в тому випадку, якщо він остаточно зупинився. Упродовж темного часу доби слід уникати порожніх зупинок. Очікувати транспорт краще в багатолюдних місцях, на добре освітленій зупинці.

Правила переходу вулиці після висадки з транспорту

Серед причин ДТП на п'ятому місці перебуває неправильний вихід на проїжджу частину з-за транспорту, що стоїть, особливо в місцях зупинки автотранспорту. Надто часто після виходу з тролейбуса чи автобуса пасажир поспішає на інший бік вулиці і не йде до переходу, а переходить біля зупинки. Обминаючи при цьому транспортний засіб, який ще не відійшов від зупинки. У таких ситуаціях і для пішоходів, і для водіїв виникають ускладнення: погіршується видимість і як результат — несподівана для пішохода поява автомобіля, або для водія — поява пішохода. Саме тоді ймовірність нещасного випадку різко зростає.

Уникнути його допоможуть правила, яких слід дотримуватися.

Якщо ви їхали громадським транспортом, то, виходячи на зупинці, повинні йти до тротуару чи узбіччя. Для переходу на протилежний бік вулиці слід користуватися підземним переходом або пішохідним переходом на перехрестях. Якщо ж таких немає, то дорогу переходять лише тоді, коли транспорт відійде від зупинки і видимість в обидва кінці буде доброю.

Місця для переходу позначаються спеціальними знаками й дорожньою розміткою — «зеброю» та «острівцем безпеки».

Якщо ви — пасажир трамваю, який рухається посередині дороги з багаторядним рухом, то, виходячи з нього, подивіться праворуч і переконайтесь у відсутності небезпеки. А тоді вже йдіть до тротуару, звільняючи проїжджу частину. Пам'ятайте, що водії транспортних засобів чекатимуть, доки стоїть трамвай.

Під час виходу на зупинці з автобуса слід пройти до тротуару, дійти до пішохідного переходу або перехрестя і, переконавшись у безпеці, виходити на проїжджу частину для переходу вулиці.

Трамвай, що зупинився, обходять лише спереду (у цьому випадку видно зустрічний трамвай) і лише пішохідним переходом.

Перехрестя, де рух регулюється світлофором або регулювальником, називається регульованим. Під час переходу таких перехресть слід керуватися сигналами світлофора або жестами регулювальника. Якщо ж перехрестя нерегульоване (або ввімкнено лише жовтий сигнал світлофора), пішохід повинен бути максимально обережним. Хоча водій, який повертає, повинен пропустити пішоходів, не поспішайте переходити, якщо не переконалися, що водій пропускає вас. На жаль, водії часто ігнорують це правило. Будьте вдвічі більш обережними, переходячи перехрестя в погану погоду, в умовах поганої видимості та слизької дороги.

» **Контрольні запитання й завдання**

- ◆ Який транспорт називається громадським?
- ◆ Як поводитись у громадському транспорті?
- ◆ Як правильно переходити дорогу після висадки з громадського транспорту?
- ◆ Як це зробити, якщо зупинка знаходиться посередині вулиці?

Інструктаж з теми «Обережно, дорога. Правила дорожнього руху. Правила посадки в автобус і висадки з автобуса»

- ✧ Ніколи не перебігайте дорогу перед транспортом, що наближається.
- ✧ Під час переходу дороги спочатку подивіться ліворуч, потім — праворуч.
- ✧ Якщо немає тротуару, іти можна узбіччям назустріч руху транспорту.
- ✧ Не влаштовуйте ігри на проїжджій частині.
- ✧ Не катайтеся на проїжджій частині на велосипеді. Їздити на велосипеді по проїжджій частині дозволяється лише з 14 років.
- ✧ Не підходьте близько до посадкового місця, доки автобус не зупиниться остаточно.
- ✧ Під час посадки у автобус не штовхайтеся, спочатку пропустіть молодших і літніх.
- ✧ Під час руху транспорту не підводьтеся.
- ✧ Підводитися можна лише тоді, коли автобус зупиниться повністю.
- ✧ Переходити дорогу, вийшовши з транспорту, можна лише після того, як він від'їде, щоб добре було видно проїжджу частину.
- ✧ Дотримуючись правил безпеки, ви зберігаєте своє здоров'я і своє життя!

ТЕМА 4. Дорожні знаки

- ◆ Чим регулюється рух на вулицях і дорогах? (*Дорожніми знаками*)

Дорожні знаки — це символи (умовні позначки), що встановлюються на дорогах для орієнтації учасників дорожнього руху. Дорожні знаки називають «міжнародною мовою вулиць».

На своєму шляху до школи, магазину, театру, стадіону — усюди ви зустрічаєте дорожні знаки. Вони пофарбовані в яскраві кольори й помітні здалеку. Багато з цих знаків вам добре відомі.

Дорожні знаки виконують ту саму роль, що й світлофори, лінії розмітки проїжджої частини вулиць і доріг: вони допомагають регулювати й організовувати рух потоків машин і людей.

Знаки полегшують роботу водіїв, допомагають їм та пішоходам правильно орієнтуватись у складній обстановці дорожнього руху.

Водії добре знають значення дорожніх знаків і вміло користуються ними. Головні знаки повинні добре знати також велосипедисти й пішоходи.

Усі дорожні знаки поділяють на сім груп. Вони відрізняються як за формою, так і за кольором. На знаки нанесено різні малюнки, для того щоб можна було легше визначити їхнє призначення.

Знаки першої групи — попереджувальні (разом — 43): вони попереджують водіїв і пішоходів про можливу небезпеку. Ці знаки встановлюють на певній відстані від місця небезпеки так, щоб їх було добре помітно. Форма більшості знаків — трикутник білого кольору з червоною облямівкою.

Знаки другої групи — знаки пріоритету (разом — 6): вони встановлюють черговість проїзду перехресть, а також вузьких ділянок вулиць.

Знаки третьої групи — заборонні (разом — 35): вони забороняють певні дії водіїв і пішоходів, тому їх так називають. Ці знаки мають форму кола білого кольору з червоною облямівкою. Але існують також заборонні знаки, пофарбовані в червоний або блакитний колір.

До *четвертої групи* входять знаки, що пропонують (разом — 18). Вони пропонують, дозволяють водіям рухатися в певному напрямку, виконувати ті чи інші приписи, зазначені на них. Такі знаки круглі, блакитного кольору.

Знаки *п'ятої групи* називаються інформаційно-вказівними (разом — 66). Вони інформують водіїв про різну дорожню обстановку. Ці знаки мають форму квадрата або прямокутника з малюнками й написами на зеленому, блакитному або жовтім тлі.

У знаках *шостої групи* міститься різноманітна інформація, пояснення. Вони допомагають водіям і пішоходам орієнтуватися в дорозі, наприклад сповіщають про місця відпочинку, заправні станції, медичні пункти, місця руху тощо. Ці знаки називають знаками сервісу (разом — 12). Вони мають форму прямокутника й пофарбовані в блакитний колір.

До знаків *сьомої групи* належать знаки додаткової інформації (таблички) (разом — 50), які допомагають упорядкувати рух потоків транспортних засобів або уточнити, посилити дії знаків.

Усі дорожні знаки зазвичай встановлюють праворуч вулиці або дороги лицьовим боком назустріч руху, щоб водії та пішоходи добре їх бачили.

У великих містах і на всіх головних магістралях встановлюють знаки з підсвічуванням (усередині них розташовані електричні лампочки). Такі знаки добре помітно ввечері.

Знаки також часто вкривають спеціальною світловідбивною плівкою. У разі освітлення їх фарами автомобілів, що наближаються, вони починають світитися, і водій добре розрізняє такі знаки у вечірній час.

Усі сім груп містять безліч різних знаків.

» Контрольні запитання й завдання

- ◆ Назвіть загальні зовнішні ознаки попереджувальних знаків. (*Форма більшості знаків — трикутник білого кольору з червоною облямівкою*)
- ◆ Назвіть загальні зовнішні ознаки заборонних знаків. (*Мають форму кола білого кольору з червоною облямівкою*)
- ◆ Назвіть загальні зовнішні ознаки знаків сервісу. (*Мають форму прямокутника й пофарбовані в блакитний колір*)
- ◆ Навіщо потрібні дорожні знаки?
- ◆ На які групи поділяють дорожні знаки?
- ◆ Яку форму мають попереджувальні знаки? Про що вони інформують?
- ◆ Про що попереджає знак «Залізничний переїзд без шлагбаума»? Де його встановлюють?
- ◆ Намалюйте знак «Залізничний переїзд зі шлагбаумом». Про що він попереджає?
- ◆ Де встановлюють знак, на якому зображено дітей?
- ◆ Про що повідомляє знак «Пішохідний перехід»?
- ◆ Намалюйте знак «Небезпечний поворот». Про що він попереджає?

ТЕМА 5. Дорожня розмітка

На багатьох вулицях і дорогах, а також на різних дорожніх спорудах (на мостах, естакадах, у тунелях) можна побачити різні лінії, написи та інші позначення, нанесені фарбою білого й жовтого кольорів.

Ці лінії й позначки називають дорожньою розміткою. Дорожня розмітка допомагає водіям і пішоходам орієнтуватися в русі, завдяки чому сприяє підвищенню безпеки руху.

Розмітка може бути горизонтальною й вертикальною. Лінії на проїжджій частині вулиць і доріг називаються горизонтальною розміткою. Їх наносять фарбою переважно білого кольору. Що це за лінії?

Лінії пішохідного переходу

Перехід позначають широкими смугами, нанесеними білою фарбою. Його називають «зеброю».

На широких вулицях пішохідний перехід типу «зебра» іноді доповнюють стрілками. Стрілки нагадують людям, що під час переходу вулиці слід дотримуватись правої сторони пішохідного переходу. Це дозволяє уникнути зіткнення зустрічних потоків пішоходів. Пішоходи не стикатимуться і швидше звільнять проїжджу частину. У результаті не буде заторів транспортних засобів на проїжджій частині.

Лінії, що розділяють зустрічні потоки транспортних засобів

Ці лінії наносять уздовж вулиці або дороги по осі проїжджої частини. Вони можуть бути суцільними або переривчастими. Переривчасті лінії, що розділяють зустрічні потоки, водії автомобілів і велосипедисти можуть перетинати по обидва боки. Перетинати ж суцільні лінії розмітки або рухатися по них забороняється.

Пішоходи повинні пам'ятати, що, дійшовши до лінії поділу зустрічних потоків автомобілів, слід подивитися праворуч, пропустити транспортні засоби й продовжувати перехід вулиці.

Лінії, що поділяють проїжджу частину на смуги (ряди), якими рухаються транспортні засоби в одному напрямку

Дві або три такі паралельні лінії показують водієві, що можна рухатися у два або три ряди.

Лінії, що позначають місця, де велосипедна доріжка перетинає проїжджу частину вулиці або дороги

У місці перетинання наносять переривчасті лінії зі стовщеними штрихами у формі квадратиків.

Велосипедист, перетинаючи вулицю або дорогу, повинен переконатися у відсутності транспортних засобів, які наближаються, і лише після цього може почати рух.

Стоп-лінія

Цю лінію зазвичай наносять на перехрестях перед пішохідними переходами.

Водій автомобіля, мотоцикліст і велосипедист зобов'язані зупинитися біля цієї лінії та чекати, поки сигнал світлофора або жест регулювальника не дозволять їм рухатися через перехрестя.

Лінії, що позначають зупинки транспортних засобів загального користування, які рухаються за встановленими маршрутами

Майданчики, де зупиняється міський транспорт, на проїжджій частині вулиць обводять зигзагоподібною лінією жовтого кольору.

Є й інші лінії горизонтальної розмітки, але їх повинні добре знати лише водії.

Вертикальна розмітка

Вона наноситься, наприклад, на поверхні опор мостів, шляхопроводів, огорожень, що встановлюються на небезпечних для руху ділянках доріг, на круглих тумбах, розташованих на островцях безпеки, тощо.

» Контрольні запитання й завдання

- ◆ Навіщо потрібна дорожня розмітка?
- ◆ На які два види поділяють дорожню розмітку?
- ◆ Розкажіть про лінії горизонтальної розмітки.
- ◆ Навіщо наносять лінію «Стоп»?
- ◆ Як позначається пішохідний перехід?
- ◆ Які лінії дорожньої розмітки особливо добре повинен знати пішохід?

ТЕМА 6. Рух за сигналами регулювальника

Регулювання транспортного руху й пішоходів у необхідних випадках здійснюється регулювальниками. Усі учасники дорожнього руху зобов'язані керуватися сигналами регулювальника, навіть якщо вони суперечать сигналам світлофора, дорожнім знакам і розмітці на дорозі.

Повторення. «Сигнали світлофора»

- ◆ Хто знає, чим регулюється рух на вулицях і дорогах? (*Світлофорами, регулювальниками, дорожніми знаками, дорожньою розміткою*)
- ◆ Зупинімося на світлофорах. Які ви знаєте види світлофорів? (*Транспортні та пішохідні*)
- ◆ За одночасної роботи транспортного й пішохідного світлофорів сигнали якого світлофора повинен виконувати пішохід? (*Пішохідного*)
- ◆ Підпорядкування сигналам світлофора — обов'язок кожного учасника дорожнього руху. Що означають сигнали світлофора? (*Червоний — рух заборонено, жовтий — увага (підготовка до руху), зелений — рух дозволено*)

Ознайомлення із сигналами регулювальника

Уявімо ситуацію: на жвавому перехресті перестали працювати світлофори, бо в результаті аварії склалася небезпечна ситуація. Як у цьому випадку регулюється рух? (*За допомогою регулювальника*)

На перехрестях вулиць і доріг рух транспортних засобів і пішоходів часто регулюється регулювальником.

Регулювальник, спостерігаючи за потоком автомобілів, автобусів, тролейбусів, сам вирішує, кого пропустити в першу чергу, щоб не створювати скупчення. Він віддає накази жестами рук або за допомогою спеціального жезла.

У цьому випадку всі водії та пішоходи підкорюються лише сигналам регулювальника. Тому їх слід добре знати й пам'ятати. Кожен його жест, кожне положення корпусу регулювальника відносно водіїв і пішоходів відповідає певному сигналу світлофора.

Розглянемо жести регулювальника відповідно до сигналів світлофора:

- ◆ заборонний (з боку грудей і спини рух усіх транспортних засобів і пішоходів заборонено);
- ◆ вимога підготовки до руху (жеzl або просто рука підняті вгору — рух усіх транспортних засобів і пішоходів заборонено в усіх напрямках);
- ◆ жест дозволу (коли регулювальник стоїть боком, пішоходам дозволено переходити проїжджу частину).

Якщо світлофор працює, але на перехрестя виходить регулювальник, то всі учасники руху — водії автомобілів і пішоходи —

повинні підкорятися тільки жестам регулювальника, незалежно від сигналів світлофора.

Для того щоб жести регулювальника у вечірній час були добре помітні, усередині жезла вмонтовують лампочку. Регулювальник натискає на кнопку, лампочка загоряється, і всі бачать, який сигнал подає регулювальник.

Рольова гра «Регулювальник»

Хто бажає виконати роль регулювальника? Запрошую чотирьох бажаючих на роль пішоходів. (Пішоходи виконують сигнали регулювальника.)

» Контрольні запитання й завдання

- ◆ Покажіть жести й положення регулювальника, що відповідають червоному, жовтому і зеленому сигналам світлофора.
- ◆ У разі регулювання руху одночасно світлофором і регулювальником чиї сигнали повинні виконувати учасники дорожнього руху?

ТЕМА 7. Пасажир автомобіля

Посадку та висадку з легкового автомобіля слід здійснювати не на проїжджій частині, а у спеціально відведених для цього місцях або біля бордюру й лише після остаточної зупинки транспорту, головне — не з боку руху транспорту.

Під час руху автомобіля не можна відволікати водія, чіпати ручки дверей, гратися гострими предметами, висовувати руки й голову у вікна автомобіля, обов'язково слід користуватися ременями безпеки.

Потенційна небезпека пасажирських місць

Усередині салону автомобіля для пасажирів існують такі фактори травмування:

- ◆ наявність зайвих пасажирів;
- ◆ багаж на задньому сидінні;
- ◆ імовірність пересування пасажирів всередині салону;
- ◆ наявність виступів усередині автомобіля;
- ◆ незакріплені предмети.

Захисні системи, їхнє призначення

Найнебезпечнішим є переднє сидіння поруч із водієм, тому перевезення дітей віком до 12 років на цьому сидінні суворо заборонено.

До захисних систем салону автомобіля належать:

- ◆ підголівники;
- ◆ ремені безпеки (під час руху автомобіля ремені мають обов'язково бути пристебнуті);
- ◆ надувні подушки безпеки;
- ◆ безпечні колисочки для дітей віком до 1 року;
- ◆ безпечне крісло для дітей дошкільного віку.

►► **Контрольні запитання й завдання**

- ◆ Як слід поводитись, якщо стався наїзд на пішохода?
- ◆ Коли водій не має права сидіти за кермом?
- ◆ Як водій повинен поводитися з пасажиром?

ТЕМА 8. Головні види ДТП. Поведінка під час ДТП

Головні причини ДТП

Наразі будь-який вид транспорту становить потенційну загрозу здоров'ю та життю людини. Технічний прогрес водночас із комфортом і швидкістю пересування приніс і значні загрози. Залежно від виду транспортної аварії можливе отримання травм і опіків, у тому числі небезпечних для життя людини.

Підраховано, що з моменту появи перших автомобілів на вулицях і дорогах нашої планети загинуло понад 7 млн людей. І нині щорічно гине до 300 тис. осіб. Крім того, мільйони людей отримують різноманітні травми. Ось чому питанням безпеки руху приділяється серйозна увага в усіх країнах світу.

Близько 75 % усіх аварій на автомобільному транспорті трапляється через порушення водіями Правил дорожнього руху. Найнебезпечнішими видами порушень, як і колись, залишаються перевищення швидкості, ігнорування дорожніх знаків, виїзд на смугу зустрічного руху та керування автомобілем у нетверезому стані. Дуже часто причинами аварій є погані дороги (головним чином слизькі), несправність машин (на першому місці — гальма, на другому — рульове керування, на третьому — колеса та шини).

Особливість автомобільних аварій полягає в тому, що 80 % поранених гине упродовж перших 3 годин від кровотечі.

Головні причини, через які трапляються дорожньо-транспортні пригоди з вини водія

Неуважність водія. Мобільні телефони, диски, їжа, набирання текстових повідомлень тощо дуже відволікають від дороги. У 80 % випадків причиною зіткнення є саме неуважність водія.

Ризикована поведінка за кермом. До цього можна зарахувати ігнорування сигналів світлофора, дорожніх знаків, а також зміну ряду та підрізання. Різниця між ризикованою поведінкою та неухважністю водія полягає в тому, що перша найчастіше є усвідомленою.

Висока швидкість. Швидкість перевищує більшість водіїв, але молоді й недосвідчені роблять це набагато частіше. Згідно зі статистикою, третина всіх аварій, у яких гинуть люди, відбувається з провини молодих водіїв, які перевищили швидкість.

Керування в нетверезому стані. Під дією алкоголю люди не дотримуються елементарних правил, знижується швидкість реакції.

Недотримання дистанції. Дотримання дистанції — важливий фактор, що запобігає зіткненню. За швидкості 97 км/год для остаточної зупинки автомобілю потрібно від 36 до 43 м, а багатьом позашляховикам — додаткові 1,5–3 м.

Ігнорування ременів безпеки.

Неправильна поведінка в екстремальних ситуаціях. Уміння уникати аварій виробляється з досвідом. Автомобілісти-початківці набувають навичок упевненого керування поступово й часто потрапляють у ситуації, коли часу для прийняття рішення залишається замало. Висока швидкість і неухважність водія лише погіршують ситуацію.

Керування автомобілем у сонному стані.

Пішоходи також є учасниками руху, і до того ж їх значно більше, ніж водіїв. Але пішоходи не складають іспитів з правил дорожнього руху, які вони знають гірше від водіїв. Пішоходи менш дисципліновані. Цим можна пояснити той факт, що пішоходи частіше порушують порядок на вулицях, ніж водії.

З яких причин найчастіше відбуваються нещасні випадки? Статистичні дані такі:

- ◆ перехід і перебігання вулиці перед транспортними засобами — 27 %;
- ◆ перехід вулиці в недозволених місцях та на червоний сигнал світлофора — 27 %;
- ◆ неухважність під час переходу вулиць — 17 %;
- ◆ нетверезий стан пішохода — 14 %;
- ◆ несподіваний вихід з-за транспортного засобу, що стоїть, — 9 %;
- ◆ інші причини — 6 %.

Отже, більшість нещасних випадків відбувається через грубі порушення правил руху. Якщо пішоходи добре знатимуть правила й не порушуватимуть їх, цього можна буде уникнути.

Нещасні випадки з дітьми найчастіше трапляються, коли ті перебігають вулиці в недозволених місцях і перед транспортом, що рухається. З цієї причини відбувається 50 % усіх нещасних випадків з дітьми. Якщо ж учні добре знатимуть правила і виконуватимуть їх, то кількість ДТП з цієї причини скоротиться.

Якщо проаналізувати статистику ДТП щодо місяців року і навіть часу доби, то вималюється така картина. Випадки дитячого травматизму зростають навесні — у травні й червні. Потім відбувається зниження і новий спалах у вересні й жовтні. Упродовж доби найнебезпечнішими є години з 12-ї до 17-ї.

Практика свідчить про те, що нещасні випадки трапляються не лише з тими дітьми, які не знають правил дорожнього руху, але і з тими, що вивчили їх, але не завжди виконують, поводяться на дорогах неухважно і недисципліновано.

Зростання кількості транспортних засобів, числа пішоходів, швидкості руху машин ускладнюють боротьбу з нещасними випадками. Але це не означає, що кількість ДТП буде зростати і на вулиці виходити небезпечно. Головне — добре знати правила дорожнього руху, вести себе на дорогах і вулицях уважно й дисципліновано, тоді кількість ДТП і нещасних випадків скоротиться.

Головні види ДТП

Головні причини транспортних аварій:

- ◆ неухважність учасників дорожнього руху;
- ◆ недотримання правил безпеки водіями транспортних засобів і пасажирями;
- ◆ порушення правил дорожнього руху пішоходами;
- ◆ поламки транспорту;
- ◆ неправильний вихід на проїжджу частину з-за транспорту, що стоїть;
- ◆ незадовільний стан проїжджої частини вулиць і доріг;
- ◆ погані погодні умови.

Особливості сучасного транспорту: висока швидкість, величезна руйнівна сила через різке зупинення й зіткнення, висока пожежонебезпечність.

Поведінка під час ДТП

Особливо небезпечним транспортний засіб є в таких випадках:

- ◆ під час посадки й висадки;
- ◆ у разі екстреного гальмування, особливо під час мряки й ожеледиці;

- ◆ під час руху автомобіля, що має несправності, за яких заборонено його експлуатацію.

Найбільш поширені види ДТП — це наїзд на пішохода, зіткнення, перекидання автотранспорту. Існує кілька правил для тих, хто виявився свідком або учасником ДТП:

- ◆ за будь-яких обставин не залишати постраждалого без допомоги;
- ◆ негайно повідомити про пригоду в ДАІ (це не обов'язково в разі відсутності жертв, а в учасників — претензій одне до одного);
- ◆ намагатися нічого не змінювати на місці пригоди;
- ◆ свідкам наїзду або аварії, після якої водій залишив місце пригоди, — запам'ятати й записати номер, марку, колір і прикмети машини та водія, викликати швидку допомогу, сповістити дорослих і працівників ДАІ.

Якщо ви їдете на передньому місці пасажира, закрийте голову руками та ляжте на бік, розтягшись на сидінні. Перебуваючи на задньому сидінні, упадіть на підлогу. Якщо поруч із вами дитина — накрийте її собою.

Як діяти після аварії? З'ясуйте, у якому місці автомобіля та в якому положенні ви перебуваєте, чи не горить автомобіль та чи не підтікає бензин (особливо в разі перевертання). Якщо двері заклинило, залиште салон автомобіля через вікна, відчинивши їх або розбивши важкими підручними предметами. Вибравшись із машини, відійдіть від неї якнайдалі — можливий вибух.

Після цього намагайтеся зберігати спокій, огляньте себе та місце аварії, по можливості надайте само- та взаємодопомогу. Слід пам'ятати, що життя потерпілого залежить від вчасної та кваліфікованої медичної допомоги.

ТЕМА 9. Безпека руху велосипедиста

Безпека руху велосипедиста

Усі колись мріяли про велосипед, а хто його має — звичайно ж, любить їздити. Спочатку всі їздять на триколісному, а потім — на двоколісному. Велосипед — це найкращий засіб пересування. Водночас, він зовсім беззахисний перед іншими способами пересування. Якщо машина, зіткнувшись із велосипедом, залишиться неушкодженою, то велосипеду добре дістанеться. Та й велосипедист отримає травму, добре як не гірше. Про це слід завжди пам'ятати!

Перед тим як сісти на велосипед, потрібно уважно вивчити його, приладнати його до себе.

Велосипед має відповідати вашому зросту, щоб забезпечити більшу стійкість під час руху.

Але велосипед є транспортним засобом руху, і на нього також поширюються правила дорожнього руху. Тож перед тим, як сісти на велосипед, вивчіть дорожні знаки, що регулюють рух велосипедистів, та вивчіть правила дорожнього руху.

Головні правила, які потрібно пам'ятати й виконувати під час їзди на велосипеді

Виїжджаючи з дому, перевірте кермо (чи легко воно повертається) та шини, роботу ручного й ніжного гальм і дзвінка.

Заборонено їздити на проїжджій частині вулиці, тротуарами, а також у місцях, де можна випадково виїхати на дорогу. Кататися слід у спеціально відведених місцях (спортивний майданчик, стадіон тощо).

Не можна кататися тротуарами та доріжками садів, бульварів і парків, щоб не зачепити пішохода або малюка, який грається.

Дітям віком до 14 років категорично забороняється їздити на велосипеді дорогою.

Велосипед має бути обладнаний світловідбивачами: спереду — білого кольору, з боків — оранжевого, ззаду — червоного.

Велосипедистові забороняється:

- ◆ рухатися проїжджою частиною, коли поряд є велосипедна доріжка; рухатися тротуарами й пішохідними доріжками (крім дітей на дитячих велосипедах під наглядом дорослих);
- ◆ під час руху триматися за інший транспортний засіб;
- ◆ буксирувати велосипед;
- ◆ їздити, не тримаючись за кермо, та знімати ноги з педалей;
- ◆ керувати велосипедом з несправним гальмом і звуковим сигналом, а також без освітлення у темний час доби та в умовах недостатньої видимості.

Про технічні вимоги до велосипеда

До велосипеда, як до будь-якого транспортного засобу, висувають технічні вимоги, що мають забезпечувати безпеку руху.

Кожен велосипедист, як і будь-який водій, зобов'язаний добре знати обладнання своєї машини й постійно підтримувати свій велосипед у гарному технічному стані.

Виїжджати на вулицю на несправному велосипеді не можна. Перед поїздкою слід переконатися в тому, що у велосипеда в порядку кермо, гальмо і дзвінок. Сидіння потрібно встановити відповідно

до свого зросту: у нижчому положенні педалі нога, що спирається на неї, має бути трохи зігнута в коліні (але не витягнута), інакше буде важко керувати велосипедом.

Слід перевірити, як працюють ліхтарі спереду і ззаду. Ззаду має бути відбивач світла, адже, можливо, доведеться їхати в сутінках, а дорогою рухаються машини й мотоцикли. Потрібно, щоб їх водії вчасно помітили в темряві велосипедиста.

Учіться самостійно доглядати за велосипедом: самі змащуйте його вузли, замінюйте лампи, кріпите деталі, розбирайте дзвінок (сигнал), а також усувайте інші несправності.

Кілька порад

Купуючи велосипед, підбирайте його за своїм зростом. Велосипедист повинен бути впевнений у машині, тому керування велосипедом має бути зручним. На занадто високому велосипеді сидіти незручно: ноги не дістають до педалей. Керувати таким велосипедом важко. Незручно також водити велосипед, якщо він замалий.

Не катайтеся вдвох на одномісному велосипеді. Це забороняється правилами руху. Коли на велосипеді їдуть дві людини, то керувати ним дуже складно й легко можна потрапити під машину або впасти.

Не можна їздити на велосипеді, тримаючись за кермо однією рукою або взагалі не тримаючись за нього. Ті, хто бажає в такий спосіб показати своє молодецтво та спритність, дуже часто потрапляють у різні неприємні історії.

Не чіпляйтеся за задній борт вантажного автомобіля, який їде, адже якщо машина загальмує або круто поверне, велосипедист із силою вдариться об кузов. А якщо водій автомобіля різко додасть швидкості, що тоді? У всіх випадках на такого горе-велосипедиста очікує сумна доля: він може залишитися калікою на все життя, а то й розбитися на смерть.

Завжди дуже обережно об'їжджайте автомобіль, який стоїть біля тротуару. Водій автомобіля або пасажир можуть раптово відчинити двері, ударити вас, і ви ризикуєте заточитися, упасти.

► Контрольні запитання й завдання

- ◆ З якого віку дітям дозволяється їздити на велосипедах вулицями й дорогами?
- ◆ Розкажіть, яких правил повинен дотримувати велосипедист, рухаючись вулицями й дорогами.
- ◆ Як має бути обладнаний велосипед для їзди у вечірній час?

ТЕМА 10. Підсумкове заняття з ПДР

Вікторина для знавців правил дорожнього руху

- ◆ Де та як повинні рухатися пішоходи?
- ◆ У яких місцях пішоходам дозволяється переходити вулицю?
- ◆ Які наземні транспортні засоби ви знаєте?
- ◆ Що таке перехрестя?
- ◆ Що називається регульованим перехрестям?
- ◆ Що означає зелений сигнал світлофора?
- ◆ Чи можна перебігати вулицю?
- ◆ Де повинні перебувати пішоходи, які не встигли перейти дорогу?
- ◆ Що означає жовтий сигнал світлофора?
- ◆ Що означає червоний сигнал світлофора?
- ◆ А хто знає відповідь на запитання: що означає слово «світлофор»? *(Насправді це слово складається з двох частин: «світло» і «фор». Значення слова «світло» нам відоме, а от слово «фор» походить від грецького «форос» і означає «носій». Отже, світлофор — це носій світла, причому трьох різних кольорів: червоного, жовтого й зеленого)*

Ігри

Гра «Это я, это я, это все мои друзья»

Якщо дії пішохода правильні, то діти промовляють: «Это я, это я, это все мои друзья», якщо ні — то мовчать. Хто помиляється, той виходить із гри.

- ◆ Ктo всегда идет вперед только там, где переход?
- ◆ На «зеленый» я иду, за руку сестру веду!
- ◆ И на «красный» прохожу я всегда, когда спешу!
- ◆ Не подземным переходом, а вперед по мостовой побегу к себе домой!
- ◆ Не всегда я с тротуара и налево, и направо посмотрю, потом иду.
- ◆ Красный, желтый свет горит — пешеход всегда стоит.
- ◆ Знает кто, что путь закрыт, если красный свет горит?

Гра «Світлофор»

У руках ведучого — кружечки червоного, жовтого й зеленого кольорів.

Діти стають у коло, ведучий — у центрі. Якщо ведучий показує зелений кружечок, усі повинні почати ходити на місці. Якщо жовтий — поставити руки на пояс, червоний — просто стояти на місці.

Гра «Ви оштрафовані за порушення правил»

Дітям по черзі загадують загадки. Якщо хтось не відповідає, то має бути оштрафований. У коробочку кладуть записки зі штрафами. «Винуватець» повинен витягти записку й виконати жартівне завдання.

Гра «Перехрестя»

Завдання командам: виконати дії відповідно до сигналів.

Коли регулювальник обернений до машин, що рухаються, а до пішоходів — грудьми або спиною, то це положення відповідає червоному сигналу світлофора. У цей час пішоходам і транспорту забороняється продовжувати рух.

Якщо міліціонер-регулювальник обернений до транспорту, що наближається, а до пішоходів — боком, з витягнутою вздовж грудей рукою, то ця поза відповідає зеленому сигналу світлофора. За цього положення регулювальника можливий рух транспорту й пішоходів через перехрестя тільки прямо й поворот праворуч.

Гра «Три прапорці»

Ведучий змахує зеленим прапорцем. Діти починають співати яку-небудь добре відому пісню. Але якщо ведучий піднімає жовтий прапорець, діти перестають співати. Знову зелений прапорець у руках у ведучого — і знову звучить пісня. Учні продовжують пісню, почату раніше. Підходить ведучий з червоним прапорцем — і починається тривала пауза, під час якої діти повинні співати пісню подумки, щоб продовжити її, коли ведучий знову підніме зелений прапорець.

Завдання гравців — правильно продовжити пісню.

ПРАВИЛА ПРОТИПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

ТЕМА 1. Вогонь — друг, вогонь — ворог. Причини виникнення пожеж, їх наслідки

Вогонь — друг, вогонь — ворог

Пожежа — стародавнє слово, від якого палахкотить вогнем і пахне гірким димом. У житті людини вогонь відіграє винятково важливу роль. Зігрівання наших жител, приготування їжі, розвиток науки й техніки пов'язані з вогнем. Але були часи, коли люди не знали вогню. Вони вживали сиру їжу, у зимову холоднечу мерзли від холоду, великі хижі звірі нападали на людину. Тисячоліття знадобилися людині для того, щоб навчитися добувати вогонь і користуватися ним. Прадавні люди вклонялися вогню як незрозумілому і грізному божеству, загадковому брату сонця. Це знайшло відбиття в численних легендах, сказаннях і казках минувшини.

За відомою легендою, вогонь людям подарував Прометей, викравши його з Олімпу. На кару Зевс велів прикувати зухвальця до Кавказьких гір. Щодня прилітав до Прометея великий орел і клював йому печінку. Так тривало тисячоліття. Настільки дорога плата вимагає уважного і дбайливого ставлення до вогню. У прадавні часи запалити вогонь було складно, і люди постійно підтримували його в багатті або вогнищі. Наразі, щоб запалити вогонь, достатньо чиркнути сірником. А от щоб загасити палахкотливу пожежу, потрібні нелюдські зусилля, багато техніки й новітні засоби.

У давню історичну епоху люди підкорили вогонь, опанували способи керування ним.

Насамперед наші далекі предки навчилися добувати вогонь. Спочатку це був важкий спосіб, що вимагав значних зусиль і вправності, адже потрібно було терти один сухий шматок дерева об інший або висікати іскри ударом каменя об камінь. От чому в ті

далекі часи вогонь оберігали у вигляді багаття як божество. Заборонялося кидати в багаття відходи, тому що це могло «образити» вогонь. Багаття не можна було ворухити гострим предметом, щоб не поранити духа вогню.

Вогонь — друг

Оволодіння цією найбільшою стихійною силою природи дало людині можливість забезпечити себе світлом і теплом. Вогонь допоміг їй розселитися по Землі, навіть у неможливих для життя людини кліматичних умовах. Завдяки вогню залежність людини від природи почала стрімко зменшуватися.

Без вогню неможливе життя на Землі. Він потрібен усюди: у будинках і школах, на заводах і фабриках. Щоб виготовити ніж, трактор, автомашину, тепловоз, потрібен метал — чавун, залізо, сталь. Вогонь плавить руду, допомагаючи людині одержати метал. Вогонь надає руху пароплавам, автомашинам, самоскидам, ракетам. Пара, одержана за допомогою вогню, електрика, що дає тепло, енергію, світло, полегшують життя людини.

Вогонь — символ

Зі схиленими головами люди дивляться на вічний вогонь біля пам'ятникам героям, які беззавітно боролися за Батьківщину. Вогонь, запалений від сонячного проміння в далекій Олімпії, несуть у смолоскиповій естафеті бігуни, велосипедисти, веслярі, яхтсмени, гімнасти, віддаючи данину благородним традиціям античного світу.

Вогонь — ворог

Вогонь залишив свої сліди в історії всіх епох і народів. Тисячі міст і сіл зникли з лиця Землі в гігантських язиках полум'я. Безцінні витвори розуму і талановитих рук попередніх поколінь перетворилися на порох. Вогонь знищив мільйони людських життів. За своїми трагічними наслідками пожежі не поступалися епідеміям, посухам та іншим лихам.

З давніх-давен вогонь був супутником великих і малих воєн. Його використовували тирані для досягнення своїх честолюбних цілей, інквізитори, що відправляли на вогнища еретиків, хрестоносці, які поневолювали народи.

По кілька разів вигорали дощенту численні міста і села. На голому місці, без даху і скарбу залишалися вцілілі жителі. Захоплюючи величезні площі, пожежі знищували ліси й посіви, уселяючи

в людей жах, змушуючи їх залишати рідні місця. Відбувалося це тому, що люди, навчившись добувати вогонь, не навчилися боротися з ним. Вогонь не лише став другом, але й перетворився на недруга — пожежу, що знищує матеріальні цінності, у вогні якої гинуть люди, тварини.

Пожежа

Чим же вона є сьогодні? Може, це лише колись вогонь був страшний людям? Може, сучасна людина, озброєна знаннями й найпотужнішою технікою, уже впоралася з цим лихом? Адже, дійсно, багато хто з людей за все своє життя жодного разу навіть не бачать реальної пожежі й, побачивши на міській вулиці пожежну машину, лише здивовано дивляться їй услід.

Звичайно, на екранах телевізорів досить часто бушують справжні або імітовані пожежі, але ж це там, на екрані, і хоча часом видовище дуже вражаюче, але зовсім не страшне. Тому, дізнавшись із газет про той чи інший випадок пожежі, частіше згадують самету, кінематографічну, гарну й нестрашну пожежу. Звідси й виникає уява про суть проблеми пожеж, дуже далеку від реального стану речей.

Згідно із соціологічними дослідженнями й опитуваннями, понад 70 % людей зараховують пожежі до категорії стихійного лиха. Близько 80 % вважають, що пожеж сьогодні набагато менше, ніж раніше. Груба помилка! Насправді вогняна проблема була, є та існуватиме в майбутньому. Наразі ця проблема, безумовно, набула особливої гостроти.

Загальна кількість пожеж на нашій планеті досягла 5,5 млн на рік — кожні 5 секунд десь спалахує пожежа. Тому не дивно, що сьогодні пожежі дійсно все частіше стають проблемою номер один.

Вогонь забирає десятки тисяч людських життів, калічить здоров'я й долі мільйонів людей, знищує часом безцінні реліквії людського життя та історії. Говорячи про небезпеку пожеж для людини, згадаймо слова В. Травінського: «Цілком зрозуміло: якщо жертви обчислюються десятками тисяч, а збитки — мільярдами, то виходить, що пожежі цілком можна порівняти з „малими війнами” ХХ сторіччя. Але малі війни починаються й закінчуються, а пожежні втрати є щорічними — точиться така собі безперервна „мала війна з вогнем”».

Упродовж години, поки відбувається бесіда, пожежники більш ніж сто разів виїдуть за сигналом тривоги, будуть знищені вогнем матеріальні цінності на мільйони гривень, загине, щонайменше, одна людина, близько десяти отримають травми й опіки, багато хто з них залишиться калікою або буде спотворений на все життя.

Вогонь — друг, вогонь — ворог. Якою гранню він обернеться, залежить від людини. Коли свого часу до великого Ейнштейна звернулися із запитанням, чи становить небезпеку для людства атомна енергія, той відповів: «Не більш ніж коробка сірників. Справа лише в тому, у чиїх руках вона перебуватиме».

Причини виникнення пожеж

Пожежі завдають чималих матеріальних збитків державі та громадянам, а також створюють загрозу життю людей.

Щоб успішно запобігати пожежам, необхідно знати причини їх виникнення. Найбільше пожеж відбувається через недбалість, неправильне поводження з вогненебезпечними речовинами.

Головними причинами виникнення пожеж найчастіше є такі:

- ◆ необережне поводження з вогнем;
- ◆ необережність під час паління (у ліжку або інших місцях);
- ◆ дитячі забавки з вогнем;
- ◆ порушення правил пожежної безпеки під час обладнання та експлуатації електроустаткування й побутових електроприладів;
- ◆ порушення правил обладнання та експлуатації грубого опалення;
- ◆ порушення правил експлуатації газових приладів;
- ◆ розпалювання багать і спалювання сміття поблизу будівель;
- ◆ застосування для розпалення багаття легкозаймистих рідин (бензину, гасу, ацетону та ін.).

Необережне поводження з вогнем є найпоширенішою причиною виникнення пожеж. Нерідко необережність переходить у недбалість. Недбало кинутий сірник, чи то вдома, чи то в сараї, на лоджії або балконі, на горіщі чи в коморі, у лісі або на торфовищі — усе це може обернутися великим лихом. Недарма кажуть, що з одного дерева можна зробити мільйон сірників, а одним сірником можна знищити мільйон дерев.

Необережне поводження дітей з вогнем не лише призводить до пожеж, але й нерідко має трагічні наслідки. Статистика свідчить про те, що зазвичай від 10 до 15 % від загальної кількості пожеж відбувається в нашій країні саме з цієї причини.

Найпоширеніші в школярів ігри пов'язані з розпалюванням багать. Їх небезпека полягає в тому, що діти часто самовільно розпалюють багаття поблизу будинків, хлібних масивів і в лісі. Захопившись грою, вони забувають загасити багаття, а іскри, роздмухані вітром, можуть розлетітися на велику відстань.

Хоча про це багато говорять і пишуть, усе-таки щороку відбуваються трагедії, коли діти знаходять і кидають у багаття порох,

патрони піротехнічних виробів, аерозольні балончики, бляшанки з-під фарби та інші, не відомі, предмети й залишаються інвалідами в результаті спалаху або вибуху.

Часто, наслідуючи дорослих, діти починають нишком палити, вибираючи для цього такі місця, де можна надійно сховатися від дорослих. З появою батьків або педагогів вони, прагнучи приховати свою провину, кидають непогашену цигарку абикуди, не думаючи, що через це може початися пожежа.

Нерідко пожежі виникають від невмілого поводження школярів з побутовими приладами. У жодному разі дітям молодшого шкільного віку не можна самостійно розтоплювати печі, включати газові плити, користуватися електроприладами. Старші діти повинні вивчити правила користування електроприладами та правила пожежної безпеки.

Ідучи з дому, необхідно вимкнути з розетки всі електричні прилади або дочекатися, коли прогорить опалювальна піч. Зачинити всі кватирки, балконні двері (особливо влітку) і двері в кімнатах, коридорі й на кухні. Якщо в будинку станеться пожежа, то завдяки відсутності доступу свіжого повітря (протягу) пожежа не набуде значного поширення.

Аналіз пожеж, що сталися через порушення правил користування електроприладами, показує, що вони відбуваються переважно з двох причин: через порушення правил користування електроприладами та приховану несправність цих приладів або електричних мереж.

Нерідко буває і так. Господарка квапиться зварити обід. Вона включила електроплитку. Спираль при цьому нагрівається до температури 600–700 °С, а підставка плитки — до 250–300 °С. Унаслідок дії такої температури стіл, стілець або підлога можуть загорітися.

Здавалося б, такий прилад, як електричний чайник, не становить пожежної небезпеки, оскільки в ньому міститься вода. Але трапляються випадки, коли й він стає причиною пожежі. Якщо поставити включений електрочайник на стіл і залишити на тривалий час без спостереження, то вода википить, дно чайника розігріється до температури 300–500 °С, а цього достатньо, щоб почалася пожежа.

Водонагрівальні прилади вже через 15–20 хвилин після википання води спричиняють загорання майже будь-якої опорної поверхні, що горить, а випробування електричних чайників з нагрівальними елементами потужністю 600 Вт показали, що загорання підставки відбувається через 3 хвилини після википання води.

Несправність електропроводки або неправильна експлуатація електромережі нерідко призводять до пожеж. Це пояснюється тим, що під час проходження струму провідником завжди виділяється тепло. Але за звичайних умов воно розсіюється в навколишнє середовище швидше, ніж устигає нагрітися провідник. Для кожного електричного навантаження відповідно добирається провідник певного перерізу. Якщо переріз провідника менший за потрібне за розрахунками, то виділятиметься настільки багато тепла, що воно не встигатиме розсіюватися, і провідник нагріватиметься. Це може статися, якщо, наприклад, в одну розетку включити кілька побутових приладів одночасно. Виникає перевантаження, дроти можуть нагрітися, а ізоляція — загорітися.

Однією з причин пожеж, що виникають від електромереж, є короткі замикання. Вони трапляються тоді, коли два провідники без ізоляції з'єднуються між собою. Дроти миттєво нагріваються до такої температури, що металеві жили плавляться, спостерігається інтенсивне виділення іскор і великої кількості тепла. Якщо в місці короткого замикання виявляються горючі матеріали й конструкції, вони моментально загоряються.

Сильне нагрівання дротів відбувається також у місцях ослаблення контактів з'єднання дротів між собою. Нецільний контакт може також спричинити іскріння. У таких випадках зазвичай утворюються електричні дуги, що призводить до сильного розігріву контактних поверхонь і загоряння ізоляції дротів і кабелів. Через нецільний контакт вилок у гніздах штепсельної розетки відбувається сильний розігрів розетки, а це може спричинити samozапалювання дерев'яних підрозетників, легкозаймистих перегородок і стін, на яких змонтовано штепсельну розетку.

Пожежну небезпеку становлять також освітлювальні лампи розжарювання, оскільки відбувається сильне нагрівання поверхні скляної колби, температура якої може досягати 550°C . Якщо електричний світильник обернути бавовняною тканиною й увімкнути в мережу напругою 220 В, то через 10 хв на поверхні лампи потужністю 75 Вт температура піднімається до 250°C , а через 15 хв вона досягне 400°C і бавовняна тканина загориться. Тому обгортання електричних ламп папером чи тканиною або виготовлення з них саморобних абажурів, що сполучаються з колбою лампи, може призвести до samozапалювання.

Небезпечні наслідки можуть настати від поганого контакту цоколя лампи з пружиною патрона. Руйнування колби лампи внаслідок механічних впливів також призводить до пожеж.

Інша причина пожеж, що виникають від електромереж, — перевантаження електропроводки. У побутових умовах воно відбувається за одночасного вмикання в електромережу кількох споживачів струму (ламп, плиток, прасок, радіоприймачів тощо). При цьому дроти через проходження по них струму величиною, яка перевищує припустиме для перерізу цих дротів навантаження, швидше нагріваються до високої температури, що створює небезпеку виникнення пожежі.

Часто люди забувають про ввімкнені в електромережу прилади й залишають їх без нагляду, що спричиняє сильне нагрівання приладу, а отже, пожежу.

Для запобігання перевантаженню електромережі й короткого замикання використовуються плавкі запобіжники (пробки), що спрацьовують у разі підвищення напруги струму вище від припустимого.

Пожежі від побутових газових приладів відбуваються нерідко через порушення правил пожежної безпеки. Головна причина цих пожеж — витік газу внаслідок порушення герметичності трубопроводів, сполучних вузлів або через пальники газових плит.

Хто винуватий?

Найчастіше в пожежі винуваті самі потерпілі, адже для виникнення пожежі необхідні лише дві головні умови — джерело й паливо, плюс щось третє, що належить до категорії «не судилося». Джерелом вогню у квартирі може бути іскра, сірник, що перегорів унаслідок електричного, хімічного або іншого нагрівання, і навіть розряд атмосферної електрики. З паливом у квартирі теж проблем немає. Газ, пил, захаращені комори й антресоль, горюча побутова хімія і предмети інтер'єру, включаючи побутову техніку.

Чого не можна робити в разі пожежі?

- ◆ Відчиняти вікна і двері в палаючому приміщенні: кисень сприяє горінню, а дим зменшує його;
- ◆ підходити близько до вогню через небезпеку вибухів, обвалення конструкцій будинків. Під час великих пожеж утворюються повітряні потоки, що можуть зтягти людину у вогонь;
- ◆ піддаватися паніці й заважати тим, хто гасить пожежу, рятує майно;
- ◆ гасити водою ввімкнені в мережу електропобутові прилади, електрощити та дроти.

Утім, найкраще — не доводити справу до пожежі. Для цього потрібно не так уже й багато — ретельно дотримуватись інструкцій

і правил безпеки, що додаються до будь-якого електроприладу. І не забувайте про ознаки можливого загоряння електроприладів:

- ◆ поява диму або запаху горілої гуми (пластику, дерева);
- ◆ сильне нагрівання окремих частин або приладу загалом;
- ◆ іскріння, спалахи світла, тріск у приладі або дроті.

» **Контрольні запитання й завдання**

- ◆ Назвіть головні фактори, що вражають людей під час пожежі.
- ◆ Перелічіть причини пожеж у житлових і громадських будинках.
- ◆ Яких правил пожежної безпеки необхідно дотримуватися вдома?

ТЕМА 2. Дії під час виникнення пожеж у багатоповерховому будинку, приватному будинку. Способи захисту органів дихання від чадного газу

Дії під час виникнення пожеж у багатоповерховому будинку, приватному будинку

Що робити, якщо пожежа захопила вас у багатоповерхівці

Передусім, заходячи до будь-якого незнайомого приміщення, постарайтеся запам'ятати шлях, звертайте увагу на розташування евакуаційних виходів.

Якщо почули крики «Пожежа!» або відчули запах диму чи побачили полум'я, зателефонуйте в пожежну охорону.

Постарайтеся зберігати спокій, заспокойте тих, хто поруч, особливо жінок. Оцініть ситуацію, переконайтеся в реальності небезпеки, з'ясуйте її причину, а вже потім спокійно, без паніки починайте рухатися в протилежний бік, до виходу. Пропустіть уперед дітей, жінок і літніх людей. Допомагайте тим, хто з переляку не може йти, спробуйте заспокоїти їх, візьміть під руку.

Опинившись у юрбі, зігніть руки та притисніть їх ліктями до боків, піднявши кулаки. Нахиліть корпус назад, упершись ногами, пробуйте стримувати натиск, щоб звільнити дорогу, і поволі наближайтесь до виходу. Затуляйте дітей спиною або візьміть їх на плечі.

Не входьте в задимлене приміщення! У сучасних будівлях дуже багато пластика, синтетики, які в процесі горіння виділяють токсичні речовини. Навіть кілька вдихів можуть спричинити раптову смерть.

Якщо дим заповнює приміщення, коридори, йдіть убік не задимлених сходів або до виходу, але в жодному разі — не до ліфта. Користуватися ліфтом під час пожежі категорично заборонено. Тримайтеся за стіни, поручні, дихайте через носову хустку або одяг. Якщо концентрація диму збільшується, пригніться або пересувайтеся повзком. Підвищення температури свідчить про наближення до небезпечної зони, тож ліпше повернути назад.

Якщо через густий дим та високу температуру й вогонь не можете вийти на сходи або в коридор, слід негайно повернутися назад, щільно причинивши за собою двері. Дверні щілини та вентиляційні отвори слід закрити мокрими ганчірками й наповнити водою ванну.

У разі небезпечної концентрації диму та високої температури в квартирі (кімнаті) слід вийти на балкон, у лоджію, щільно причинивши двері. Захопіть із собою мокру ковдру, килим чи іншу цупку тканину: ними ви зможете накритися, коли вогонь проникне крізь двері чи вікна. Утім, це ненадійний захист. Якщо балкона немає, можна стати на підвіконня (виступ, карниз), хоча це й ризиковано.

Якщо внизу немає вогню, а в кімнаті залишатися небезпечно, спробуйте спуститися поверхом нижче за допомогою міцно зв'язаних простирадл, штор, мотузок тощо. Можна скористатися й пожежним рукавом. Рятуватися рекомендуємо поодиноці, підстраховуючи одне одного. Звичайно, такий спосіб самопорятунку ризикований, але іншого виходу немає.

І останнє. Якщо ви все-таки вирішили йти через надто задимлений коридор, що вкрай небезпечно, то радимо накритися мокрою тканиною і рухатися пригнувшись або повзком. Це дасть змогу подолати невеликі ділянки з відкритим вогнем і високою температурою. Якщо насувається вогняний вал, негайно падайте, закривши голову тканиною, старайтеся не дихати, щоб не дістати опіків внутрішніх органів.

Способи захисту органів дихання від чадного газу

Щоб уберегти органи дихання від чадного газу, слід пробиратися до виходу повзком, бо внизу менше диму, накрити голову клаптем мокрої тканини або пальтом.

Пам'ятай, що дим небезпечніший за вогонь. Від густого диму неможливо захиститися, навіть якщо дихати крізь вологу ганчірку. А продуктами горіння деяких матеріалів можна отруїтися.

ПАМ'ЯТКА «ЩО РОБИТИ, ЯКЩО У КВАРТИРІ ПОЖЕЖА» ВАШІ ДІЇ

- ✧ Повідомите про пожежу в пожежну охорону за телефоном «101».
- ✧ Відправте на вулицю старих і дітей.
- ✧ Якщо немає небезпеки ураження електрострумом, розпочинайте гасіння пожежі водою з крана на кухні, у ванній або внутрішніх пожежних кранів; використовуйте також цупку мокру тканину, мішковину, брезент тощо.
- ✧ Струмись води спрямовуйте на вогнища найсильнішого горіння. Подеколи змінюйте напрямок струменя, щоб запобігти поширенню вогню. Не слід лити воду на дим або верхню частину полум'я.
- ✧ У разі небезпеки ураження електроенергією вимкніть автомат у щитку вашої квартири, який знаходиться на сходовому майданчику.
- ✧ Для гасіння меблів, що горять, розподіляйте воду по якомога більшій поверхні, охопленій вогнем. Фіранки, гардини, штори, що горять, зірвіть і гасіть на підлозі. Також на підлозі гасіть одяг, який загорівся.
- ✧ Горючі рідини гасити водою не можна. Гасіть землею, а якщо її немає — накрийте палаючу пляму змоченою у воді цупкою важкою тканиною.
- ✧ Електропроводку під струмом, що загорілася, закидайте сухим піском або гасіть вуглекислотним вогнегасником.
- ✧ Під час пожежі в жодному разі не відчиняйте вікна і двері, оскільки потік повітря сприяє поширенню вогню.
- ✧ Якщо вам не вдається самотужки ліквідувати пожежу, вийдіть із квартири, зачинивши за собою двері. Негайно повідомте про обстановку сусідам і мешканцям квартир, що розташовані вище й нижче від вашого поверху.
- ✧ Обов'язково зустріньте пожежників і проведіть їх до місця пожежі.
- ✧ Якщо через високу температуру неможливо вийти з квартири через сходовий майданчик, спробуйте подолати шлях до дверей поповзом: температура біля підлоги значно нижча, ніж у всій квартирі. У разі невдачі намагайтеся залишити квартиру, використовуючи балконні пожежні сходи, а за їх відсутності вийдіть на балкон або лоджію, зачинивши за собою двері, і кличте на допомогу.

ТЕМА 3. Правила експлуатації побутових нагрівальних, електричних та газових приладів

Правила експлуатації побутових нагрівальних приладів

Під час користування нагрівальними приладами не можна:

- ◆ вмикати їх через трійник та розміщати під розетками;
- ◆ накривати, адже прилад перегрівається;
- ◆ використовувати в тривалому режимі.

Правила експлуатації побутових електричних та газових приладів

Під час користування електричними приладами не можна:

- ◆ залишати без нагляду ввімкнені прилади;
- ◆ ставити під розеткою електронагрівальні прилади, бо контакти розетки можуть перегрітися;
- ◆ вмикати в розетку кілька приладів одночасно;
- ◆ торкатися оголених місць у разі порушення електропроводки або оголення електричного дроту, поламки розетки;
- ◆ вмикати несправні електричні праски, самовари тощо;
- ◆ стукати по екрану телевізора, що згас: він може зайнятися або вибухнути, телевізор необхідно негайно вимкнути.

Дотримуйтеся правил безпеки під час використання електропобутових приладів.

Ідучи з дому, обов'язково вимикайте електроприлади.

Не залишайте електроприлад під напругою, навіть якщо в нього є вимикач.

Не доторкайтесь оголених дротів і ввімкнених у мережу приладів з несправною ізоляцією.

Не перевіряйте пальцями, чи є напруга в розетці, патроні або на затискачах електроприладів.

Не виймайте вилку з розетки, тягнучи її за шнур (він може обірватися, оголивши дроти, що перебувають під напругою). Не ремонтуйте вилки електроприладів за допомогою ізоляційної стрічки, якщо вони вийшли з ладу — відразу міняйте їх.

Не беріть праску мокрими руками й не прасуйте, стоячи на підлозі босоніж, оскільки в разі травмування електрикою це спричинить прохід струму через тіло і станеться небезпечно для життя ураження електричним струмом.

У жодному разі не заливайте водою й не обривайте дроти, що загорілися.

Насамперед відключіть електричний струм.

ТЕМА 4. Пожежонебезпечні речовини та матеріали. Пожежна безпека поводження із синтетичними, горючими, легкозаймистими матеріалами та речовинами

Пожежонебезпечні речовини та матеріали

Бурхливий розвиток хімічної промисловості спричинив появу чималої кількості різноманітних речовин, що набули широкого визнання. Щоденно людство користується нафтою і нафтопродуктами, природним і штучним газами. У побуті до пожежонебезпечних (речовин, що мають підвищену пожежоздатність) належать препарати в аерозольній упаковці, багато які із засобів для виведення плям, полірування та склеювання, догляду за виробами зі шкіри, деякі рідинні засоби для чищення, боротьби з побутовими комахами й захисту рослин та частина мінеральних добрив.

Предмети, що оточують нас у житловому приміщенні, часто виготовляються з використанням легкозаймистих матеріалів. Для надання привабливого зовнішнього вигляду дерев'яні поверхні меблів покривають нітролаками. У диванах і кріслах під оббивкою прокладено поролон. Усе частіше застосовуються полімерні матеріали, вироби з пластмас, одяг та килими із синтетичних волокон. І все це легко займається й добре горить, виділяючи токсичний дим, небезпечний для життя людини. Речовини, що мають підвищену пожежоздатність, називаються пожежонебезпечними (вибухонебезпечними, вогненебезпечними).

Найбільшу пожежну небезпеку становлять горючі гази (водень, метан, пропан), легкозаймисті рідини з температурою спалаху парів до 45 °С (ефір, метиловий спирт, ацетон, бензин, газ), горючі рідини з температурою спалаху парів понад 45 °С (гліцерин, нітробензен, мазут, парафін, лак), тверді горючі речовини, що розкладаються внаслідок незначного нагрівання й виділяють при цьому легкозаймисті пари (деревні стружки, бавовна, віскоза, прядиво, пластмаси, папір).

До пожежонебезпечних речовин належать лаки, фарби, горючі й мастильні речовини, розчинники, аерозолі, газ тощо.

Пожежонебезпечними матеріалами є меблі, одяг, газети, журнали, книжки, картон, дерев'яні споруди, пластмасові вироби та покриття, дрова, вугілля, деревна стружка.

Поблизу цих матеріалів категорично забороняється палити, користуватися відкритим вогнем. Якщо необхідно розігріти пожежонебезпечну рідину, це роблять за допомогою гарячої води.

У разі загоряння можна застосувати аерозольний хладоновий вогнегасник разового використання.

Горіння може розпочатися, коли наявні займиста речовина, кисень і джерело запалювання (відкритий вогонь). Горючі матеріали горять і після зникнення джерела запалювання. Особливо обережним слід бути з легкозаймистими матеріалами та речовинами (бензин, ацетон, спирт). Синтетичні і пластикові вироби під час горіння виділяють отруйні гази.

Пожежна безпека поводження із синтетичними, горючими, легкозаймистими матеріалами та речовинами (лаки, фарби, спирти, бензин)

Під час роботи із синтетичними, горючими та легкозаймистими матеріалами та речовинами (лаки, фарби, спирти, бензин) слід дотримуватись таких правил.

Не дозволяється розігрівати перелічені матеріали.

Забороняється користуватися відкритим вогнем на відстані менш ніж 20 м від місця проведення будь-яких дій з такими речовинами.

У разі використання імпортованих речовин та матеріалів необхідно суворо дотримуватися вказівок та інструкцій щодо виконання робіт, які додаються. Не дозволяється використовувати речовини та матеріали, які не мають характеристик пожежної безпеки, а також вказівок або інструкцій щодо безпечного виконання робіт.

Для виконання робіт з використанням горючих речовин має застосовуватись інструмент, виготовлений з матеріалів, які не дають іскор у разі удару (алюміній, мідь, пластмаса, бронза).

Ємності з горючими речовинами (металеві або скляні) слід відкривати лише перед використанням, не тримати їх відкритими.

Забороняється виливати легкозаймисті та горючі речовини в каналізацію.

Усі пожежо небезпечні матеріали та речовини мають зберігатися в місцях, не доступних для маленьких дітей, окремо від харчових продуктів.

Не можна зберігати в житловому приміщенні, на лоджіях чи балконах великі запаси речовин, балони з горючим газом.

Аерозольні балони бажано зберігати у вертикальному положенні в сухому прохолодному місці. На них не повинно потрапляти пряме сонячне світло. Під час розпилювання з балона не можна палити, стояти близько до відкритого вогню. Їх не можна розбивати й не рекомендується викидати до остаточного використання.

Для гасіння легкозаймистих рідин не можна використовувати воду, бо, розтікаючись під цими рідинами, вона збільшує поверхню

горіння. У разі загоряння полум'я слід гасити вогнегасником, закидати джерело вогню піском чи землею, накрити повстю. Водою під великим тиском можна збивати полум'я лише в разі горіння пального в ємностях.

ТЕМА 5. Пожежонебезпечні об'єкти. Новорічні свята: новорічна ялинка, електричні гірлянди; небезпека використання відкритого вогню (свічки, бенгальські вогні тощо). Користування печами, камінами

Пожежонебезпечні об'єкти

У кожному будинку і квартирі є пожежонебезпечні об'єкти.

Це і телевізор, і радіоприймач, і пральна машина, і багато інших приладів, які працюють від електроенергії. Важко уявити наше життя без них.

На кухні встановлено газову плиту, на якій щодня готується смачна їжа.

Використання їх не за призначенням або невміле користування ними може призвести до виникнення пожежі, травмування й загибелі людей.

Пам'ятайте, що вдома не можна:

- ◆ користуватися несправними електричними побутовими приладами;
- ◆ захаращувати балкони й підвали;
- ◆ гратися з вогнем;
- ◆ зберігати на балконах і в гаражах легкозаймисті матеріали;
- ◆ сушити речі над плитою.

Новорічні свята: новорічна ялинка, електричні гірлянди; небезпека використання відкритого вогню (свічки, бенгальські вогні тощо)

Новий рік — найвеселіше, довгоочікуване свято. Традиційно в переддень Нового року в будинках і квартирах наряджають ялинки, готують одне одному подарунки та привітання, з нетерпінням очікуючи дванадцятого удару курантів.

У цей самий час, у новорічну ніч несуть чергування пожежні бригади та бригади швидкої допомоги. Новий рік для них — гаряча пора.

Жоден Новий рік не обходиться без пожеж, а останніми роками — і без травм, спричинених застосуванням неякісних

піротехнічних виробів. Вата під ялинками горить, підпалені петарди вибухають прямо в руках або летять зовсім не туди, куди їх кинули, наприклад, у відкриту квартиру чужої квартири. Гадаєте, таке неможливо? Ще як можливо! Кілька років тому стався такий випадок: сидів собі 78-річний дідусь, дивився телевізор, нікого не чіпав... і раптом до квартирки влетіла петарда. Дідусь потрапив у лікарню з опіками дихальних шляхів, а пожежникам довелося рятувати його охоплену вогнем квартиру.

Що ж тепер робити? Новий рік не зустрічати, чи що? У жодному разі! Не потрібно нічого скасовувати й забороняти! Але щоб не зіпсувати Новорічні свята, слід пам'ятати... Ні, не пам'ятати, а дотримуватися правил пожежної безпеки.

Ялинка

Ялинку потрібно встановити так, щоб вона не заважала вільно ходити кімнатою й не затуляла двері до інших кімнат. І, найголовніше, стояла б подалі від батарей опалення. Верхівка ялинки не повинна торкатися стелі. Не можна прикрашати ялинку іграшками, які легко запалюються, обкладати підставку під ялинкою звичайною ватою, прикрашати дерево палаючими свічками.

Ці правила стосуються як живих ялинок, так і штучних, пластикових. До речі, під час горіння штучної ялинки виділяються дуже шкідливі речовини. А крапелька палаючого пластику, потрапивши на шкіру, залишить опік більш глибокий, ніж розпечене вугілля.

Після свят ялинку слід якомога швидше розібрати. Штучну сховати до наступного свята, а справжню винести з будинку — суха хвоя загоряється легко й швидко.

Гірлянди

Електричні гірлянди теж можуть стати причиною пожежі або ураження людини електричним струмом — електротравми.

Гірлянда безпечна, якщо пройшла сертифікацію й під час зберігання на складі магазину не була зіпсована. У нас гірлянди на заводах проходять суворий контроль.

Трапляється, що гірлянда служить упродовж багатьох років. У цьому випадку тим паче слід переконатися в тому, що вона справна. Дуже багато новорічних пожеж трапляється через коротке замикання.

Перед тим як повісити на ялинку гірлянду, обов'язково потрібно перевірити її. Насамперед необхідно звернути увагу на оболонку дротів, тобто ізоляцію. Вона має бути монолітною, без розривів

і пошкоджень, особливо в місцях приєднання лампочок. Але просто ввімкнути й відразу ж вимкнути гірлянду — недостатньо: за нею необхідно постежити хоча б 10–15 хв. Якщо ви відчули запах паленої ізоляції, помітили іскріння або виявили, що проводка дуже нагрівається або плавиться, користуватися такою гірляндою не можна.

Піротехнічні іграшки

Жодне новорічне свято не обходиться без бенгальських вогнів, феєрверків, вертушок, петард! Перед Новим роком усі прилавки завалені піротехнічними іграшками. На жаль, нерідко їх якість не відповідає нормам, тому слід пам'ятати, що застосування піротехнічних іграшок може призвести не лише до пожежі, але й до серйозних травм. Опіки від піротехнічних іграшок бувають настільки глибокими, що доводиться робити операцію з пересадки шкіри. Нерідко трапляється, що діти втрачають кінцівки, переважно пальці рук.

Буває, що петарди вибухають прямо в кишені. Вибухова речовина в деяких піротехнічних виробах самозаймається вже за температури 37 °С.

Щоб запобігти нещасному випадку, необхідно суворо дотримуватися правил користування піротехнічними виробами. Не слід купляти їх на оптових ринках, у підземних переходах або електропотягах. Не можна використовувати іграшки з пошкодженим корпусом або ґнотом. Крім того, неприпустимо:

- ◆ використовувати піротехнічні іграшки в житлових приміщеннях — квартирах або на балконах, під низькими навісами та кронами дерев;
- ◆ носити такі вироби в кишенях;
- ◆ спрямовувати ракети й петарди на людей;
- ◆ підходити до запалених феєрверків ближче ніж на 15 м;
- ◆ кидати петарди під ноги;
- ◆ підпалювати ґніт, тримаючи його біля обличчя;
- ◆ використовувати піротехніку на сильному вітрі.

Крім цього, слід ставитися до цих правил відповідально і серйозно. І в жодному разі не забувати найголовніше правило: користуватися піротехнічними іграшками можна лише в присутності дорослих та з їхнього дозволу.

Користування печами, камінами

Запобігання пожежам від грубого опалення — важливе завдання забезпечення пожежної безпеки житлового фонду.

У селах, де немає газу, використовується пічне опалення. Печі, плити, груби призначені для опалювання приміщень і приготування їжі.

Пожежі найчастіше виникають через перегар печей, появи в цегельній кладці тріщин, у результаті застосування для розпалювання горючих і легкозаймистих рідин, випадіння з топки або зольника палаючого вугілля.

Пічне опалення є найбільш пожежонебезпечним, тому не можна розпалювати складене в печі паливо гасом або бензином. У разі загоряння вони можуть вибухнути й обпалити обличчя, волосся. Меблі, фіранки та інші предмети, що можуть загорітися, мають розташуватися не ближче ніж за 1 м від печі, груби чи плити. Не можна тримати поблизу плити речі, що можуть зайнятися: папір, тканину тощо. Не можна сушити над конфорками білизну. Щоб не загорілася підлога від вуглин, які можуть випасти, підлогу перед топковим отвором потрібно накрити жерстю розміром 70 × 50 см.

Не можна висипати непогашену золу поблизу будівель і парків. Перш ніж викинути ці відходи, їх слід залити водою.

Не можна залишати розпалені прилади пічного опалення без нагляду, також не можна доручати їх малим дітям.

Недотримання правил користування газом та пічним опаленням може стати причиною пожежі.

Біля печей не можна сушити дрова, скіпу, пиломатеріали, інші горючі матеріали, вішати для просушування білизну. Для розпалювання печей не можна застосовувати легкозаймисті й горючі рідини. Такі випадки зазвичай призводять до опіків і загибелі людей.

Меблі, фіранки та інші горючі матеріали не слід розташовувати ближче ніж за 0,5 м від печі, що горить. Ставити їх впритул до печі можна через 4–5 годин після закінчення топлення.

ТЕМА 6. Правила пожежної безпеки у вашому домі. Гасіння пожежі у квартирі на початковій стадії загоряння. Правила поведінки під час пожежі

Правила пожежної безпеки у вашому домі

Пожежа у квартирі

Пожежа — найпоширеніше лихо. Підраховано, що в нашій країні одна пожежа відбувається в середньому раз на 2 хв. І щогодини у вогні гинуть дві або три людини й ще одна або дві особи отримують травми.

Більшість пожеж відбувається у квартирах. Причина багатьох — дитячі забавки з вогнем. Звідси — головне правило, якого слід дотримуватися завжди та скрізь: ніколи не грайся з вогнем, не дозволяй гратися з ним іншим дітям.

Причини виникнення пожежі

Ніхто з дітей не влаштовує пожежі спеціально. Вони завжди бувають наслідком необережного поводження з вогнем — із сірниками, свічками й запальничками, газовою плитою — або ж з електроприладами. Наприклад, м'які меблі можуть загорітися, якщо впритул до них стоїть обігрівач зі спіраллю, захищеною лише ґратками. Загорітися може тканина від праски.

Якщо ви мимоволі влаштували в домі пожежу, а дорослих немає, то, як правило, невелике полум'я можна загасити самостійно. Кухонну фіранку, що загорілася від полум'я плити, можна швидко зірвати й затоптати, попередньо виключивши газ. Крісло, що загорілося від електронагрівача, можна залити водою або збити полум'я мокрим рушником. От тільки палаючі електроприлади заливати водою не можна — їх слід закидати землею з квіткових горщиків, піском з котячих туалетів.

Для запобігання загорянню в житловому приміщенні необхідно дотримуватися нескладних правил пожежної безпеки. Ось деякі з них:

- ◆ не залишати ввімкненими електроприлади (праску, електрочайник, паяльник тощо);
- ◆ не вмикати в одну розетку одночасно кілька потужних споживачів електроенергії, а також не перевантажувати розетку;
- ◆ не застосовувати бенгальські вогні, хлопавки, свічки та інші піротехнічні вироби у квартирах;
- ◆ не влаштовувати ігри із сірниками, іншими не загашеними предметами й усіма легкозаймистими предметами;
- ◆ не використовувати бензин для розпалювання печі;
- ◆ не заправляти газові прилади під час їх горіння.

Виклик пожежних

Зателефонуй у пожежну охорону. Найкраще зробити це від сусідів або по мобільному телефону. Повідом черговому диспетчеру:

- ◆ свою точну адресу;
- ◆ де саме відбувається пожежа (квартира, двір, гараж, балкон);
- ◆ що саме горить (меблі, електродріт);
- ◆ швидко й точно відповідай на всі запитання диспетчера, можливо, знадобиться вточнити, на якому поверсі ти живеш, чи

замикаються двері в під'їзд на кодовий замок, скільки загалом поверхів у будинку, як швидше до нього під'їхати, тощо.

Залишаючи квартиру в разі пожежі:

- ◆ щільно причини за собою всі двері;
- ◆ не затримуйся у квартирі, збираючи речі;
- ◆ по можливості вимкни всі електроприлади та світло, відключи електрику на щитку, розташованому на сходовому майданчику;
- ◆ попередь сусідів;
- ◆ спускайся сходами, не користуйся ліфтом;
- ◆ чекай приїзду пожежників біля будинку.

Гасіння пожежі у квартирі на початковій стадії загоряння

Правила гасіння пожежі у квартирі на початковій стадії загоряння:

- ◆ слід вимкнути джерела струму, перекрити крани газоподачі, джерело вогню накрити простирадлом;
- ◆ якщо пожежа виникла через несправність електропроводки, нічого не можна заливати водою, можна взяти пісок, вогнегасники, вікна відчиняти не можна, бо кисень посилить вогонь.

Якщо вогонь відразу загасити не вдалося, необхідно якомога швидше залишити приміщення й покликати на допомогу дорослих. Якщо є можливість, зачинити по дорозі всі двері.

Не можна ховатися в шафах, під ліжком чи столом, у туалеті чи ванній кімнаті. Необхідно зателефонувати за номером «101».

Правила поведінки під час пожежі

Багато пожеж у житлових приміщеннях виникають уночі. Ось кілька простих речей, які необхідно робити щовечора, щоб уберегти себе і свою родину від пожежі.

Вимкніть усі електроприлади, не призначені для постійної роботи.

Виключіть усі газові прилади.

Переконайтеся в тому, що ви не залишили тліючі цигарки.

Вимкніть тимчасові нагрівачі.

Установіть огороження навколо відкритого вогню (печі, каміна).

Ліквідація і локалізація пожежі

Слід знати, що майже всі пожежі, крім тих, що виникли через вибухи, спочатку невеликі, їх легко загасити. Існує думка, що в першу хвилину для гасіння пожежі достатньо однієї склянки води, у другу — три цебра, а в третю — і цистерни не вистачить.

Тож слід швидко реагувати на загоряння, використовуючи всі доступні засоби для гасіння вогню (вода, мокра ганчірка, пісок). Палаючі легкозаймисті рідини гасити водою неефективно. Краще скористатися цупкою мокрою тканиною.

У разі небезпеки ураження електричним струмом відключіть електроенергію.

Виключіть газ. У разі пожежі не відчиняйте вікон і дверей: потік повітря лише посилить вогонь.

Якщо не можете згасити пожежу самотужки, зателефонуйте в пожежну службу.

Наслідки пожежі

Якщо під час пожежі ви отримали опік, то для зменшення болю до місця опіку прикладіть що-небудь холодне.

Обпалене місце можна змастити яким-небудь жиром.

Із сильними опіками слід звернутися до лікаря.

Якщо на місці опіку утворилися пухирі, то в жодному разі не можна розкривати їх.

Що потрібно робити, якщо:

Горить телевізор

Вимкніть телевізор з електромережі. Якщо через вогонь не можна підійти до електророзетки, знеструмуйте квартиру електричним автоматом або рубильником.

Повідомте про пожежу в пожежну охорону за номером «101».

Якщо це не становить небезпеки, постарайтеся загасити пожежу. Для цього залийте телевізор водою через отвори в задній стінці, стоячи при цьому збоку від телевізора.

Крім води можна також використовувати цупку тканину (покривало, ковдру), якою слід накрити палаючий телевізор. Без доступу повітря горіння припиниться.

Щоб уникнути отруєння продуктами горіння, виведіть із приміщення всіх людей.

Якщо впоратися з пожежею не вдалося, негайно залиште приміщення. Аналогічно дійте й у разі загоряння інших електроприладів.

Горить одяг на людині

Не давайте людині бігти — полум'я розпалиться сильніше.

Накиньте на палаючу людину ковдру або пальто, залишивши голову відкритою, щоб вона не задихнулася продуктами горіння.

Викличте швидко допомогу.

Пожежа на балконі

Зателефонуйте в пожежну охорону.

Гасіть загоряння будь-якими підручними засобами, тому що вогонь у таких випадках швидко поширюється у квартири верхніх поверхів.

Якщо впоратися з пожежею не вдалося, зачиніть балконні двері й залиште квартиру.

Запах диму в під'їзді

Зателефонуйте в пожежну охорону. Якщо це не становить небезпеки, постарайтеся локалізувати вогнище пожежі й загасити його підручними засобами разом із сусідами.

Якщо через сильне задимлення сходової клітки скористатися сходами для виходу назовні неможливо, залишайтеся у квартирі. Зачиніться — і добре ущільнені двері надовго захистять вас від небезпечної температури та їдкого диму. Щоб уникнути отруєння продуктами горіння, закрийте щілини в дверях і вентиляційні отвори мокрою тканиною. Криками про допомогу привертайте увагу прибулих пожежників. Сховатися від пожежі й диму до прибуття пожежників можна також на балконі, зачинивши при цьому за собою балконні двері.

Якщо горять ваші вхідні двері, поливайте їх зсередини водою, а для організації гасіння зовні до прибуття пожежників зателефонуйте сусідам. Якщо в приміщенні багато диму, дихайте крізь мокру тканину.

ТЕМА 7. Запобігання виникненню пожеж від електричного струму та правила гасіння таких пожеж. Дії учнів під час пожежі

Запобігання виникненню пожеж від електричного струму та правила гасіння таких пожеж

Для запобігання ушкодженню ізоляції та виникненню коротких замикань (і як наслідок — пожежі) не дозволяється:

- ◆ зафарбовувати й білити шнури та дроти;
- ◆ вішати на них будь-що;
- ◆ допускати зіткнення електричних дротів з телефонними, теле- і радіоантенами, гілками дерев і покрівлями споруд;
- ◆ використовувати як провідник електричного струму телефонні, радіодроти;

- ◆ довільно вбивати в стіни цвяхи: це може призвести до пошкодження схованої ізоляції;
- ◆ самостійно здійснювати ремонт електророзеток, переносити електропроводку.

У разі виникнення пожежі в приміщенні школи учні мають виконувати накази й розпорядження вчителів. План евакуації школярів має міститися в рамці під склом на помітному місці. На ньому мають бути позначені також аварійні та запасні виходи.

Не можна ховатися в кабінетах, підсобних приміщеннях, туалетах тощо.

Під час евакуації слід поводитися організовано та не піддаватися паніці.

Дії учнів у разі пожежі

Ознаки початку пожежі

У житлових будинках і підсобних будівлях пожежа може швидко охопити значну площу лише в тих випадках, коли в приміщенні загорілися пролиті горючі рідини (наприклад, через падіння на підлогу керогаза). У газифікованих будинках це може статися внаслідок вибухового спалаху газу. У житлових будинках пожежа найчастіше починається з появи незначного полум'я, якому передує більш або менш тривалий період нагрівання або тління твердих горючих предметів.

Наявність запаху перегрітої речовини та поява легкого, спочатку ледь помітного диму, що згодом починає скупчуватися та виїдати очі, — перші чіткі ознаки пожежі. Електричні дроти, поступово нагріваючись унаслідок перевантаження, спочатку «сигналізують» про це характерним запахом горілої гуми, а потім ізоляція запалюється й горить або жевріє, підпалюючи розташовані поруч предмети. Одночасно із запахом горілої гуми може згаснути світло або електричні лампи горітимуть упівнакалу, що іноді також є ознакою близької небезпеки загоряння ізоляції електродротів.

Коли в приміщенні, де почалася пожежа, є посилена вентиляція (відчинене вікно, двері на балкон) люди, які перебувають у сусідніх кімнатах, іноді дізнаються про пожежу не завдяки диму або запаху гару, а за потріскуванням дерева, схожим на потріскування сухих дров, що палають у грубці. Іноді чути свист, можливі відблиски полум'я.

Про горіння сажі в трубі іноді дізнаються за стугонливим звуком, схожим на завивання вітру, і смолистим запахом сажі, що горить.

Знання ознак пожежі, що починається в житловому будинку, допомагає вчасно виявити й ужити заходів щодо його ліквідації.

Виявивши пожежу, що починається, необхідно насамперед якомога швидше повідомити про це пожежну охорону. Слід мати на увазі, що чим скоріше приїдуть пожежні, тим легше та з меншими збитками буде припинено пожежу. Пожежну команду слід викликати також у разі появи навіть невеликої кількості диму в будинку, коли існує небезпека виникнення пожежі в недоступному для огляду місці або якщо неможливо встановити причину появи диму.

Поширенню пожежі в житловому будинку найчастіше сприяють вентиляційні канали, вікна і двері, крізь які надходить свіже повітря, що дає додатковий приплив кисню, який сприяє розвитку пожежі. Ось чому не рекомендується розбивати шибки у вікнах приміщення, яке палає, і залишати відчиненими двері в сусідні приміщення.

Якщо пожежу помітили пізно й наявних засобів пожежогасіння недостатньо, слід ужити заходів щодо затримання поширення вогню. Для цього необхідно по можливості щільно причинити всі двері та вікна в приміщенні, де почалася пожежа. Щілини між підлогою і дверми можна закласти мокрою тканиною, перекрити газ, вимкнути електроенергію. Якщо будинок або квартира заповнюються димом, дихати слід крізь мокру тканину, а рухатися якнайближче до підлоги (там менше диму). Слід пам'ятати, що діти, злякавшись вогню або диму, можуть сховатися у відлюдних місцях (під ліжком, у шафі) і не озиватися на незнайомі голоси.

Перш ніж відчинити двері в будинку, що палає, доторкніться до них зворотним боком долоні. Не відчиняйте їх, якщо відчуєте, що двері теплі: за ними — вогонь. Постарайтеся вивести з будинку (квартири), що палає, людей, які перебувають там. Не намагайтеся захопити із собою цінні речі та інше майно.

Вибирайте якомога більш безпечний шлях евакуації й постарайтеся не панікувати. Не користуйтеся ліфтами під час пожежі. Спускайтеся лише сходами. Ніколи не біжіть навмання. Після прибуття пожежників безсуперечно виконуйте їхні команди. Не заходьте назад у приміщення, що горить, аж поки пожежники не скажуть, що безпеки немає.

А що робити, якщо вогонь відрізав шлях до виходу?

Головне — постарайтеся зберегти спокій. Ідіть у найдальшу від приміщення, яке палає, кімнату, щільно причиняючи за собою всі двері. Відчиніть вікно й постарайтеся привернути увагу перехожих криками про допомогу. Почувши вас, вони викличуть пожежну охорону.

Якщо ваша квартира розташована невисоко й вам загрожує безпосередня небезпека, вибирайтеся через вікно. При цьому вилазьте вперед ногами, тримаючись руками за вікно, опустіть тіло, максимально наблизившись до землі, а потім стрибайте.

Порядок виклику пожежної охорони

Телефон пожежної охорони — «101».

Слід пам'ятати, що правильне й повне повідомлення про пожежу дозволить пожежній охороні передбачити можливу обстановку та прийняти необхідні рішення, які дадуть можливість у найкоротший строк зосередити в місці пожежі відповідні сили й засоби з його ліквідації. На додаток до відомостей про об'єкт пожежі та його адресу необхідно вказати місце виникнення, зовнішні ознаки пожежі, наявність загрози людям, зручний проїзд, а також назвати своє прізвище.

Існує правило: той, хто викликав пожежних, повинен організувати їх зустріч і вказати найкоротший шлях до місця пожежі.

Якщо пожежа виникла вдома, можливо, евакуюватися доведеться в темряві та з іншими ускладненнями. Вибиратися з приміщення, що палає, буде набагато простіше, якщо заздалегідь спланувати та продумати свій шлях евакуації:

- ◆ переконайтеся, що спланований вами шлях евакуації не має перешкод, покриття підлоги не має дефектів, об які можна спіткнутися;
- ◆ якщо існують серйозні труднощі з пересуванням (інвалідність), бажано, щоб ваша кімната перебувала на першому поверсі або якнайближче до виходу;
- ◆ за потреби допомоги під час пересування біля ліжка має перебувати обладнання, що сповіщає (дзвоник або телефон).

Якщо пожежа виникла, ви повинні знати, що робити в цьому випадку:

- ◆ необхідно негайно викликати пожежну охорону за номером «101», повідомивши свою точну адресу й об'єкт пожежі, та зустріти пожежну охорону;
- ◆ якщо поруч є дорослі, відразу покличте їх на допомогу;
- ◆ якщо горіння тільки-но почалося, ви легко загасите вогнище водою, накривши товстою ковдрою, покривалом, закидавши піском, землею;
- ◆ у жодному разі не гасіть водою електропроводку й електроприлади, що перебувають під напругою: це небезпечно для життя;

- ◆ якщо ви бачите, що не зможете впоратися з вогнем і пожежа набуває загрозливих розмірів, терміново залиште приміщення;
- ◆ ніколи не ховайтеся в задимленому приміщенні в тихих місцях.

І все-таки пам'ятайте, що пожежі легше запобігти, ніж загасити, і що маленький сірник може обернутися великим лихом.

ТЕМА 8. Домедична допомога постраждалим від пожеж. Шкідливість і небезпечність тютюнопаління

Домедична допомога постраждалим від пожеж

Швидкість та якість надання долікарської медичної допомоги визначається підготовленістю осіб, що знаходяться поруч. Якщо хтось постраждав від пожежі, слід:

- ◆ заспокоїти постраждалого, покликати дорослих;
- ◆ якщо під рукою немає води, накинути на постраждалого цупку тканину;
- ◆ тільки-но вогонь згасне, зняти тканину, щоб не травмувати обгорілу шкіру;
- ◆ не зривати одяг з обгорілого тіла, а акуратно розрізати його ножицями та зняти те, що знімається;
- ◆ до приїзду лікарів накласти на опік суху й чисту ганчірку.

Найбільш характерними видами ушкодження організму людини під час пожежі є: травматичний шок, термічний опік, ядуха, синці, переломи, поранення.

Забороняється:

- ◆ перетаскувати потерпілого на інше місце, якщо йому ніщо не загрожує, а першу долікарську допомогу можна надати на місці. Особливо це стосується переломів, ушкоджень хребта, проникаючих поранень;
- ◆ давати воду й ліки постраждалому, що перебуває без свідомості, тому що він може задихнутися;
- ◆ видаляти сторонні предмети, що виступають із грудної, черевної або черепної порожнини, навіть якщо здається, що їх можна легко витягти;
- ◆ залишати потерпілого, що перебуває без свідомості, на спині, щоб він не захлинувся в разі нудоти, блювоти або кровотечі.

Необхідно:

- ◆ якомога швидше викликати «швидку допомогу», точно й виразно описавши місце, де сталося лихо. Якщо ви не впевнені, що вас правильно зрозуміли, дзвінок краще продублювати;
- ◆ до приїзду «швидкої допомоги» спробувати знайти медичного працівника, який зможе надати постраждалому більш кваліфіковану допомогу;
- ◆ у випадку, коли зволікання може загрожувати життю потерпілого, слід надати йому першу долікарську допомогу, не забуваючи про головний медичний принцип — «не нашкодь».

Головними заходами надання першої долікарської допомоги є такі.

У разі травматичного шоку:

- ◆ обережно покласти потерпілого на спину, у разі блювоти повернути голову набік;
- ◆ перевірити, чи є подих, чи працює серце. Якщо немає — почати реанімаційні заходи;
- ◆ швидко зупинити кровотечу, іммобілізувати місця переломів;
- ◆ дати знеболювальне, за його відсутності — 50–70 г алкоголю;
- ◆ у разі пригніченого подиху й серцевої діяльності ввести адреналін, кордіамін, кофеїн.

Забороняється:

- ◆ переносити потерпілого без надійного знеболювання, а в разі переломів — шинування;
- ◆ знімати прилиплий унаслідок опіку одяг;
- ◆ давати пити, якщо потерпілий скаржиться на біль у животі;
- ◆ залишати хворого без спостереження.

У разі термічного опіку:

- ◆ звільнити обпалену частину тіла від одягу; за потреби розрізати тканину, не здираючи клапті, що пристали до тіла;
- ◆ не можна розкривати пухирі, торкатися опікової поверхні руками, змащувати її жиром, маззю та іншими речовинами.

У разі обмежених опіків I ступеню на почервонілу шкіру рекомендується накласти марлеву серветку, змочену спиртом. За обмеженого опіку слід негайно почати охолодження місця опіку (прикривши його серветкою та ПХВ-плівкою) водопровідною водою впродовж 10–15 хв, після чого на уражену поверхню накласти чисту, краще стерильну, не дуже тугу пов'язку, увести знеболювальні засоби (анальгін, баралгін тощо).

У разі великих опіків слід накласти потерпілому пов'язки, напоїти гарячим чаєм, дати знеболювальне й тепло загорнути, після чого терміново доставити його до лікарні. Якщо перевезення постраждалого затримується або триває довго, йому дають пити лужно-сольову суміш (1 чайну ложку кухонної солі та 1/2 чайної ложки харчової соди, розчинені у двох склянках води).

Розпочинаючи надання першої долікарської допомоги потерпілому від пожежі, рятувальник повинен чітко уявляти послідовність власних дій у конкретній ситуації. Час відіграє вирішальну роль.

Це важливо знати

Під час горіння виділяються отруйні гази: синильна кислота, фосген та ін., а вміст кисню в повітрі зменшується. Ось чому небезпеку становить не лише й навіть не стільки вогонь, скільки дим і гар від нього. Слід ураховувати й можливі реакції організму людини на збільшення концентрації продуктів горіння:

- ◆ чадного газу: 0,01 % — слабкий головний біль; 0,05 % — запаморочення; 0,1 % — непритомність; 0,2 % — кома, швидка смерть; 0,5 % — миттєва смерть;
- ◆ вуглекислого газу: до 0,5 % — не впливає; від 0,5 до 7 % — частішання серцевого ритму, початок паралічу дихальних центрів; понад 10 % — параліч дихальних центрів і смерть.

Шкідливість і небезпечність тютюнопаління

Ще одна причина, яку слід відзначити особливо, — це недбалість під час паління. Курців у нас поки ще багато, звідси й велика ймовірність пожеж. Нерідко можна спостерігати, як окремі люди, запалюючи цигарку, кидають палаючі сірники й недопалки абикуди, палять у заборонених місцях, кладуть недопалки на дерев'яні предмети, поблизу речей, здатних запалитися в разі найменшого зіткнення з вогнем. Спеціально проведені дослідження показали, що максимальна температура тліючої цигарки коливається в межах +300...+420 °С, час її тління — 4–8 хв. Цигарка в момент запалення має температуру +310...+320 °С, час тління — 26–30 хв. Спричинивши тління горючого матеріалу, сам недопалок через якийсь час гасне, але утворене ним вогнище тління за сприятливих умов може перетворитися на пожежу. Недопалок, кинутий на деревну стружку, спричиняє її тління. Тепло, що виділяється при цьому, проникає вглиб стружки. Через 2,5–3 год температура піднімається до +410...+470 °С і відбувається запалення. Тліючий недопалок

здатний спричинити заpalення паперу. Якщо недопалок лежить на поверхні, процес заpalення триває 45–50 хвилин. У разі потрапляння недопалка на глибину 5–10 см, він заpalюється значно швидше — через 12–35 хв. Приблизно такі самі наслідки виникають у разі потрапляння недопалка в сіно або солому.

Дуже небезпечно палити лежачи в ліжку, особливо в нетверезому стані. Курець засинає, цигарка падає на постіль і починається пожежа. Як правило, у цьому випадку курець отримує дуже сильні опіки або гине.

ТЕМА 9. Головні правила пожежної безпеки під час відпочинку в лісі

Гори, багаттю, веселіше!

Пожежа — стихійне лихо, що має катастрофічні наслідки для природи й людей.

Найчастіше лісова пожежа провокується людською недбалістю: не загашені багаття, кинуті недопалки, іскри вихлопів. Рідше вона починається в результаті удару блискавки в сухостійне дерево або внаслідок тривалого тертя дерев. Найбільш пожежонебезпечними ліси стають у період сухої та спекотної погоди.

Літо — час пікніків. А будь-який пікнік зазвичай не обходиться без багаття. На «живому» вогні так чудово присмажити хліб, а у вугіллі — спекти картоплю. А якщо «у програмі» шашлик, то без багаття — аж ніяк!

Одне лихо — далеко не всі знають, як правильно розпалювати багаття. А як?

Якщо ви з друзями багато років виїжджаєте на те саме місце, користуйтеся старими кострищами. Своїми, чужими — не важливо. А важливо, щоб багаття горіло на галявині, подалі від дерев і кущів. Інакше від полум'я можуть спалахнути гілки, а там і до лісової пожежі недалеко.

Якщо старого кострища немає, виберіть рівне місце посередині галявини, подалі від дерев і кущів. Гострим ножем підріжте дерен до землі по колу майбутньої межі багаття. Розріжте дерен внутрішньої частини кола на вісім однакових частин. Акуратно підріжте кожен частину, переверніть і покладіть по периметру кострища.

Складіть сухі дрова та дрібні гілочки. Для розпалювання можна взяти клапот газети або бересту. До речі, багаття зручніше за все розпалювати звичайними сірниками, а не запальничкою.

Не кладіть відразу занадто багато дров — велике полум'я не гріє, а обпалює, і стежити за ним складніше. Поки багаття горить, дивіться, щоб іскри не розліталися.

Перед тим як іти, обов'язково залийте вугілля водою, навіть якщо вам здається, що воно остаточно згасло. Дерен покладіть на місце.

І не забудьте забрати із собою сміття — порожні пластикові пакети та пляшки, консервні бляшанки, серветки. Складіть сміття в пластиковий пакет і викиньте в перший же сміттєвий контейнер, який побачите дорогою додому.

Причини пожеж у лісі

Причинами пожежі в лісі можуть стати блискавка або засуха, але головною причиною виникнення пожеж у лісі є необережність людини.

Пам'ятайте, що вкрай небезпечно:

- ◆ кидати палаючі сірники, недопалки;
- ◆ палити суху траву;
- ◆ розводити вогнища;
- ◆ залишати в лісі промаслені або просочені іншою горючою речовиною клапти тканини.

Причини загорянь лісових масивів можуть бути найрізноманітнішими. Майже 90 % лісових пожеж виникають через недотримання правил пожежної безпеки поводження з вогнем в місцях праці та відпочинку. Лісові пожежі також виникають і через блискавки та самозаймання торфу. Лісові пожежі поділяються на низові та верхові. Під час низових пожеж вогонь поширюється земним настилем, вигоряє суха трава та листя, що лежить на землі, починають горіти знизу стовбури дерев. Низові пожежі, у свою чергу, поділяються на бігли та стійкі. Бігла пожежа поширюється з великою швидкістю. За стійкої пожежі вигоряють підстилка, дуже обгоряють корені та кора дерев, цілком згоряє земний горючий настил.

За високої температури, вітру та затяжної низової пожежі, особливо у хвойних лісах, пожежа може перекинутись на крону дерев і перерости з низової у верхову. Для верхових пожеж характерним є поширення вогню по кронах дерев. При цьому згоряють хвоя, листя та великі гілки. Виникненню верхових пожеж сприяє сильний вітер. Деревина після верхової пожежі гине. Верхові, як і низові, пожежі поділяються на бігли та стійкі. У разі сильного вітру такі пожежі поширюються на велику площу. Іскри, що розлітаються, можуть стати причиною виникнення пожеж у житлових будинках та спорудах, які знаходяться поблизу лісосмуг. Швидкість

поширення верхової пожежі може досягати 15–20 км/год. Такі пожежі затяжні, і їх дуже важко загасити. Лісові пожежі виникають також через необережність або нехтування правилами пожежної безпеки людьми, які виходять на лоно природи відпочити, порибалити, полювати. У суху та спекотну погоду причинами загоряння можуть стати не загашені недопалки й сірники або вогнище.

Елементарні правила пожежної безпеки

Вогнища можна розпалювати лише в тих місцях, де немає хвойного молодняка. Якщо ви розпалюєте вогнище, то місце багаття необхідно обкопати навкруги, а коли ви вже збираєтесь іти, вогонь слід старанно загасити за допомогою піску або води. Потрібно стежити, щоб не було розлітання іскор від вогнища. Забороняється кидати не загашені недопалки чи сірники, це може призвести до жахливих наслідків.

Якщо в лісі виникла пожежа

Найпоширеніший засіб гасіння — нахльостування полум'я віником з гілок листяних дерев. Потрібно рухатись по вогнищу й завдавати хльостких ударів, неначе замітаючи полум'я в бік, на вигорілу площу. Збивши основне вогнище, під час наступного удару по цьому місцю віник затримують, притискаючи до палаючої кромки, і повертають, що дозволяє горючим матеріалам остигнути. Група з трьох-п'яти осіб за 40–50 хв може загасити пожежу нахльостуванням її кромки завдовжки 100 м.

Також для гасіння лісових пожеж використовують спосіб закидування кромки пожежі рихлим ґрунтом, який викопують штиковими лопатами. Для цього ґрунт, що забирається лопатою поблизу кромки пожежі, кидають уподовж неї.

Ґрунт, що потрапляє на горючі матеріали, охолоджує їх та ізолює від повітря. Для гасіння спочатку збивають полум'я, а потім, зупинивши пожежу, насипають на кромку шар ґрунту завтовшки 6–8 см. Крім цього, якщо поблизу є водоймище, вогонь заливають водою. При цьому починають наступ на вогонь з того боку, куди він рухається, і намагаються оточити район пожежі з усіх боків.

Ліс — наше багатство, і не допустити його знищення вогнем — нам по силах.

У пожежонебезпечний період слід дотримуватися особливої обережності в поводженні з вогнем.

Не розпалюйте багаття в лісі, якщо в цьому немає нагальної потреби.

Пам'ятайте: за жодних умов не можна розпалювати багаття під пологом хвойного молодняка, на торф'яних ґрунтах, а також у пожежонебезпечну погоду.

Не можна залишати багаття без догляду, залишати місця привалу, не переконавшись у тому, що багаття загашено. Тримайте напоготові засіб пожежогасіння. Ретельно дотримуйтеся правил розведення багать.

Забороняється кидати палаючі сірники, непогашені недопалки (виробіть у себе звичку: не кидати використаний сірник, не переломивши його пальцями, тому що, не загасивши сірника, його не можна зламати).

Не їдьте до лісу в автомобілі без вогнегасника.

Не можна заправляти пальним баки під час роботи двигунів внутрішнього згоряння, а також палити поблизу машин, що заправляються пальним.

Якщо Ви потрапили в зону небезпеки

Постарайтеся швидко проаналізувати обстановку: напрямок і силу вітру, стан людей, рельєф місцевості.

Визначте вогнище пожежі, напрямок і швидкість її поширення й негайно рухайтесь у безпечне місце.

У разі швидкого наближення фронту пожежі киньте спорядження, залишіть тільки медичну аптечку, сигнальні засоби й НЗ продовольства.

Тікати від пожежі слід лише в навітряний бік (іти на вітер), обходячи вогнище пожежі збоку.

У разі наближення пожежі рясно змочіть одяг і ляжте у воду. На мілководді загорніться з головою в спальний мішок, попередньо намочивши його та одяг. Зробіть багатошарову пов'язку для обличчя, яку теж змочуйте водою.

У разі потрапляння у вогнище пожежі необхідно зняти з тіла весь нейлоновий, капроновий та інший одяг, що плавиться, позбутися пального й легкозаймистого спорядження.

Забороняється підпалювати дерева з метою подачі сигналів небезпеки.

Вийшовши із зони пожежної небезпеки, слід відразу ж повідомити в місцеві центри управління в справах ЦО й НС про час і місце виникнення та виявлення пожежі.

» Контрольні запитання

Уявіть собі, що під час прогулянки лісом ви побачили попереду на відстані 100–150 м вогонь, який поширюється по кущах

і деревах. Виберіть із запропонованих варіантів ваші подальші дії та визначте їх черговість.

- а) Розвернетесь і втечете.
- б) Спробуєте визначити напрямок поширення вогню.
- в) Кричатимете й кликатимете на допомогу.
- г) Визначите напрямок вітру.
- д) Швидко зорієнтуєтесь і тікатимете в навітряний бік від вогню в безпечне місце.
- е) Спробуєте гілками або підручними засобами збити вогонь.
- ж) Знайдете найближче водоймище і в ньому дочекаєтесь, коли вогонь пройде.
- з) Повідомите про пожежу дорослим у найближчому населеному пункті.

Відповідь: б, г, д, з.

Горить хлібне поле. Ваші дії?

- а) Викличете пожежну охорону і, визначивши напрямок вітру, спробуєте самостійно загасити вогонь шляхом пускання зустрічного вогню.
- б) Спробуєте косою, палицею або ногами збити колосся на землю на шляху вогню, утворюючи смугу завширшки 0,5–1 м.
- в) Використовуючи лопати, викопаєте вздовж краю вогню суцільну смугу з ґрунту завширшки 20–40 см.
- г) Збиватимете вогонь гілками, мокрим одягом, не даючи йому розгорітися і не допускаючи поширення по верху.
- д) Негайно пошлете кого-небудь до найближчого населеного пункту, а самі спробуєте вивести сільськогосподарську техніку, що опинилася у вогнищі пожежі.

Відповідь: г.

Виходячи із зони лісової пожежі, ви йтимете:

- а) за вітром, захищаючи органи дихання змоченим у воді клаптем тканини, марлевою пов'язкою тощо;
- б) у навітряний бік перпендикулярно краю пожежі, використовуючи відкритий простір: шляхи, галявини, береги ручаїв та річок, а також ділянки листяного лісу;
- в) прощупуючи дорогу жердиною, уздовж гирла лісової річки, по можливості перпендикулярно напрямку вітру або під кутом 45° до нього;
- г) пригнувшись, проти вітру;
- д) долаючи край пожежі проти вітру, укривши голову й обличчя.

Відповідь: б.

Лісова пожежа підходить до населеного пункту. Ваші дії?

- а) Чекатимете повідомлення у ЗМІ і діятиме відповідно до вказівок органів місцевої влади та органів ЦО;
- б) заховаєтесь у кам'яних будівлях або вийдете на великі відкриті площі чи стадіони;
- в) будете швидко тікати вздовж річок або безпосередньо по воді;
- г) усі разом тікатимете шляхами, що відводять від вогню, і в той бік, який виведе в поле, до річок або в інше безпечне місце;
- д) зберете найцінніші речі, документи, продукти харчування на два-три дні, запас питної води й виходитимете із зони лісової пожежі перпендикулярно до напрямку вітру в безпечне місце.

Відповідь: а.

ТЕМА 10. Підсумкове заняття. Протипожежна безпека

Якщо виникла пожежа, час рахується секундами. Не слід панікувати. Пам'ятайте, що необхідно остерігатися задимленості, високої температури, загазованості, обвалу конструкцій та споруд, вибухів технічного обладнання, падіння дерев (якщо пожежа в лісі). Найбільш небезпечними точками виникнення пожеж зазвичай стають частини квартири, де знаходяться електричні прилади та опалювальні пристрої, а також місця для зберігання вугілля, дров, бензину (підвали, горища, балкони, гаражі).

Протипожежний режим у школі

Якими головними питаннями мають опікуватися всі школярі, щоб не допустити пожеж у школі? Коло цих інтересів різноманітне: потрібно стежити за тим, щоб на території школи не накопичувалися різні горючі відходи (сміття, старі парти, столи, стільці, сухе листя). У разі пожежі це «легкозаймисте» сміття сприятиме поширенню вогню на шкільні будівлі.

Іноді під час прибирання пришкільної території від опалого листя їх згрібають у купи та спалюють. Це дуже небезпечно: вітром може занести тліюче листя на дах будинку, що може спричинити пожежу.

Не менш важливим є контроль над станом доріг, проїздів і під'їздів до шкільних будівель, очищення їх від сніжних заметів і льоду. Це робиться для того, щоб пожежні машини завжди мали можливість безперешкодно проїхати на територію школи.

Сучасні пожежні машини-автоцистерни (АЦ) вивозять той запас води, якого в більшості випадків цілком достатньо, щоб

успішно боротися з вогнем. Якщо ж пожежа набула більших розмірів, пожежники використовують місцеві джерела води: водойми, ставки, резервуари, мережі пожежних гідрантів. За всіма цими джерелами має здійснюватися відповідний нагляд.

У кожній школі розробляється й вивішується на помітному місці план евакуації людей. З якою метою його розробляють?

Якщо в школі виникла пожежа, перш за все потрібно дуже швидко й організовано евакуювати всіх школярів. Найменша розгубленість, паніка можуть призвести до невиправних наслідків.

У плані евакуації відбиваються питання швидкого оповіщення всіх педагогів і учнів про пожежу, виходу школярів з приміщень, що палають або перебувають під погрозою вогню й диму, позначаються головні виходи, через які вони повинні евакуюватися.

План евакуації складається з двох частин — графічної й текстової.

У графічній частині показується план будинку, зображуються шляхи, якими повинні евакуюватися люди в разі пожежі, червоними стрілками — головні евакуаційні виходи, зеленими та штрихпунктирними — резервні евакуаційні виходи. Крім головних шляхів евакуації, через які школярі зазвичай виходять з будинку школи, указуються запасні. На схемі позначаються місця розташування телефонів і наявних у школі засобів гасіння пожежі (вогнегасників, внутрішніх пожежних кранів, щитів з комплексом протипожежного реманенту).

До прибуття пожежників учні старших класів можуть залучатися для надання допомоги вчителям в організації евакуації малят: одягти молодших школярів, вивести їх у тепле приміщення, викликати швидко допомогу для надання медичної допомоги потерпілим, виконувати окремі доручення з гасіння пожежі.

Кожен шкільний будинок повинний мати не менш ніж два евакуаційні виходи: у випадку, якщо один з них відрізаний вогнем, для порятунку людей і майна використовується другий. Двері мають відчинятися по виходу й бути обладнані запорами, що легко відмикаються. У протилежному випадку стулки дверей будуть притиснуті й не відчиняться. Шляхи евакуації мають бути вільними, тому сходові клітки, коридори, проходи, тамбури не можна захащувати столами, стільцями, партами — усім тим, що утруднює вихід. У нічний час шляхи евакуації мають бути освітлені.

Електрика увійшла в повсякденне життя кожної людини. Наразі вона дає нам світло, тепло, надає руху верстатам і машинам, широко використовується на транспорті, у сільському господарстві, побуті.

Не можна, однак, забувати про те, що неправильне користування електроустаткуванням спричиняє пожежу.

Перш ніж розпочати роботу в шкільних виробничих майстернях, де є електроустаткування, потрібно вивчити встановлені правила експлуатації моторів та електроагрегатів і суворо виконувати їх.

З-поміж шкільних приміщень найбільшу пожежну небезпеку становлять кабінети фізики й хімії та виробничі майстерні, адже саме тут містяться горючі речовини й матеріали, легкозаймисті рідини (ЛЗР), газові пальники, спиртівки, електроплитки тощо. У хімічних лабораторіях, наприклад, виникнення пожежі може статися навіть без безпосереднього впливу зовнішніх причин. Багато які з хімічних речовин і реактивів (гідроген пероксид, гліцерин), що застосовуються в хімічних кабінетах, мають пожежовибухонебезпечні властивості. Тому в разі використання і зберігання таких речовин слід дотримуватись правил безпеки.

У шкільних хімічних лабораторіях усі реактиви мають зберігатися у викладачів (лаборантів). ЛЗР (бензин, ефір, ацетон, гас, нафта, спирт) повинні зберігатися в кількості не більш ніж 3 л у спеціальному металевому сейфі, подалі від нагрівальних приладів і виходів. Спирти, бензин, гас є вкрай небезпечними рідинами. Причиною загоряння їх парів можуть бути палаюча свічка або запалений сірник, тому цими рідинами слід користуватися дуже обережно. Учням не дозволяється заправляти ними нагрівальні прилади.

Щоб не допустити нещасних випадків, заняття у фізичних лабораторіях із застосуванням реактивів, електричних і нагрівальних приладів дозволяється лише в присутності викладача (лаборанта). Перед заняттями потрібно переконатися у справності всіх апаратів, приладів, засобів пожежогасіння, а також необхідно стежити за тим, щоб на всіх банках з реактивами були етикетки, забирати промаслені ганчірки у спеціальний металевий ящик із щільною кришкою.

Класні дошки, парти, шафи встановлюються так, щоб виходи з кабінетів, лабораторій, виробничих майстерень не були заставлені.

Гасіння деяких займистих речовин і рідин (бензин, гас) водою здійснювати не можна, тому що ці рідини легші за воду, а отже, спливають на її поверхню й продовжуватимуть горіти, збільшуючи площу горіння внаслідок розтікання води. Тому в хімічних лабораторіях і виробничих майстернях мають бути засоби гасіння пожеж (вуглекислотний вогнегасник, щільне покривало, пісок).

Перед початком занять у кабінетах хімії та фізики учнів слід поінформувати про ступінь пожежної безпеки речовин, які застосовуються для дослідів. Користуватися вогненебезпечними речовинами й нагрівальними приладами учням у відсутності викладача не дозволяється.

Щоб запобігти можливій пожежі, після дослідів, пов'язаних з виділенням вогненебезпечних газів, увесь хімічний посуд і прилади слід прибрати в шафи, обладнані вентиляцією.

У шкільних столярних і механічних майстернях слід дотримуватися суворого протипожежного режиму. Прибирання сміття й відходів у них проводиться після кожного заняття. Запас матеріалів у майстерні не повинен перевищувати кількості, потрібної для проведення занять за один день. У столярних майстернях не можна залишати для просушки на печах заготовки й деревину, тому що може статися їх загоряння.

Дотримання перелічених заходів пожежної безпеки забезпечить нормальні заняття в хімічних і фізичних кабінетах та виробничих майстернях.

У школах часто проводяться дитячі вечори, новорічні ялинки, спектаклі, концерти. Під час проведення таких заходів у актових залах збирається сила-силенна дітей, іноді понад двісті–триста.

На цей період директор школи призначає відповідального за протипожежний стан і розробляються протипожежні заходи. Крім того, на час проведення масового заходу обов'язково слід улаштувати чергування членів ДЮП, а приміщення забезпечити необхідною кількістю первинних засобів пожежогасіння (вогнегасників, цебер з водою тощо).

Приміщення, у якому проводиться захід, повинно мати не менш ніж два евакуаційні виходи, що ведуть безпосередньо назовні або в коридор, сполучений зі сходовими клітками. При цьому двері не лише на шляхах евакуації, але також із приміщення, де проводиться масовий захід, мають відчинятися в напрямку виходу з них.

Кількість місць у приміщеннях, призначених для проведення масових заходів, установлюють із розрахунку 0,75 м² на одну особу. Пускати людей у приміщення більше, ніж дозволяють норми, не можна, тому що в разі виникнення пожежі це може призвести до серйозних труднощів під час евакуації.

Коридори, проходи й виходи з будинків, призначені для евакуації людей, мають бути вільними. Двері з приміщень під час проведення заходу забороняється замикати на замки й запори, що важко зачиняються. У приміщеннях, де проводиться захід, у віконних прорізах не повинно бути металевих та інших ґрат. Не можна під

час проведення заходів закривати вікна віконницями, а проходи до них захищати меблями та іншими предметами.

Забороняється повністю гасити світло в приміщеннях під час проведення масових заходів, а також застосовувати хлопавки, піротехнічні вироби, бенгальські вогні, улаштовувати феєрверки.

ПАМ'ЯТКА

«ЯКЩО В ШКОЛІ СТАЛАСЯ ПОЖЕЖА»

- ✧ Тривога: якщо в школі сталася пожежа, кожен учень, який помітив її, повинен негайно повідомити про це вчителю.
- ✧ Виклик пожежної охорони: про будь-яке виникнення пожежі, навіть найменшої, або ж про підозру щодо пожежі потрібно негайно повідомити в пожежну охорону за номером «101».
- ✧ Евакуація: почувши тривогу, учні повинні стати біля своїх парт і за вказівкою вчителя, відповідального за клас, залишити класну кімнату, причинивши за собою двері класу й по одному без паніки вийти до збірного пункту. Класи повинні йти рівним розмірним кроком, учитель іде позаду зі шкільним журналом. Вийшовши до сходів, діти з одного класу повинні триматися разом і не бігти юрбою. Не допускається, щоб окремі люди або цілі класи обганяли одне одного. Усі, хто не був присутній у класі під час сигналу тривоги (наприклад, перебували в туалеті, учительській, їдальні), повинні негайно йти до місця збору та приєднуватися до свого класу. За винятком тих випадків, коли необхідно почати пошуки людей, яких немає на місці збору, нікому не дозволяється вертатися в будинок, наприклад, за одягом, книгами тощо.
- ✧ Збір: місце збору має бути заздалегідь узгоджене й зазначене на плані евакуації. Вийшовши на місце збору, кожен окремий клас повинен зайняти заздалегідь визначене місце й не розходитися.
- ✧ Переклик: негайно після прибуття класів на місце збору вчитель проводить переклик за журналом і повідомляє директору школи про підсумки переклику.

ЗАПОБІГАННЯ ОТРУЄННЯМ

ТЕМА 1. Поширення отруєння грибами, рослинами та їх насінням. Профілактика харчових отруєнь

Отруєння грибами

Загадкове створіння — гриб.

Кінець літа — грибна пора. І навіть якщо грибів не дуже багато, однаково дуже приємно поблукати лісом.

Гриби — це смачно й корисно. Вони містять і білки, і небагато жирів, і вітаміни. Однак щороку кожен грибний сезон буває затьмарений сумними подіями — грибними отруєннями. У деяких випадках отруєння призводять до смертельних випадків. Зазвичай це трапляється тому, що грибники прагнуть набрати якнайбільше грибів і до кошиків разом з їстівними грибами потрапляють отруйні. Як же їх відрізнити? Які правила необхідно пам'ятати під час збирання грибів?

Збирайте лише ті гриби, які ви добре знаєте. Сумнівні гриби краще не брати. І пам'ятайте, що найлегше поплутати з поганками зовсім маленькі грибочки.

Як будь-яка жива істота, що бореться за виживання, гриби навчилися добре маскуватися, мімікрувати. Зуміти роздивитися за невинною зовнішністю підступного ошуканця має вміти кожен!

ЗНАЙТЕ: найспритніший майстер маскування — бліда поганка. Вона схожа на печериці та сироїжки. Шапка поганки — округло-дзвоноподібна, згодом стає плоско-опуклою, крислатою. Вона буває білого, ясно-зеленого або жовтувато-буро-маслинового кольору, у центрі зазвичай темніша, а по краях — зі слабкими фляками. Від сироїжки поганка відрізняється кільцями під шапкою і на ніжці, а від печериці — кольором пластинок.

Запам'ятайте відмітні ознаки отруйних і неїстівних грибів:

- ◆ білі крапочки або лусочки на верхньому боці шапки;
- ◆ лусочки на нижній частині ніжки;
- ◆ різке, яскраво виражене стовщення біля основи ніжки;
- ◆ плівка під шапкою (за винятком опеньок, маслюків і печериць, які є їстівними грибами);
- ◆ нижня поверхня шапки — рожева або червонувата.

Гриби легко всмоктують у себе шкідливі речовини, що містяться в ґрунті й атмосфері, тому не варто збирати дуже старі гриби, навіть якщо вони не червиві. Найбільш «чистими» й «безпечними» грибами є білі та лисички.

Не збирайте грибів у межах міста — у парках і скверах, а за містом — поблизу смітників і куп сміття.

Усі гриби, що виділяють молочний сік (грузді, волнушки, свишушки, горькушки та ін.) належать не до їстівних, а до умовно їстівних грибів. Їх можна лише солити, але в жодному разі — не смажити й не варити з них суп. Не збираєте на засолювання — не беріть їх, нехай ростуть далі й чекають на інших грибників.

Деякі неїстівні гриби настільки схожі на їстівні, що їх часто плутають. Через це їх називають неправильними: неправильний білий, неправильний підберезник, неправильний моховик. У всіх перелічених несправжніх грибів є одна особливість: рожева або червона «губка» під шапкою. До того ж ця губка дуже гірка на смак. Жувати її, звичайно, не можна, а от лизнути можна. Відчувши гіркоту, достатньо кілька разів сплюнути, а гриб слід викинути.

Ніколи не їжте сирих грибів, у тому числі — сиріжок. У найкращому разі ви отримаєте розлад шлунку, у найгіршому — тяжке отруєння.

Найбільш отруйний гриб — бліда поганка. У чверті її шапки середньогорозміруміститься смертельна доза отрути. Мухоморитакже дуже небезпечні, хоча отруєння ними рідше призводить до смертельних випадків. Отруйні властивості блідої поганки й мухоморів зберігаються за будь-якої обробки: після сушіння, варіння, засолювання. Один-єдиний мухомор може «отруїти» ціле цебро хороших грибів!

Тяжкі отруєння спричиняють поганки, несправжні гриби, неправильно приготовлені умовно їстівні гриби.

Часом можна отруїтися й цілком хорошими їстівними грибами. Як? Та дуже просто: якщо недоварити їх або недосмажити. Тому перед смаженням гриби слід відварити в солоній воді, а потім добре промити. Для супу гриби потрібно варити, поки вони не опустяться на дно каструлі.

Перші ознаки грибного отруєння зазвичай проявляються вже через півгодини після вживання їжі. Найпізніше — через 4 год. У таких випадках потрібно відразу ж викликати швидку допомогу, навіть якщо отруєння здається легким.

Особливо слід звернути увагу на наявність у природі отруйних рослин і грибів. Учні, йдучи до лісу, зобов'язані знати такі рослини та гриби, щоб забезпечити своє здоров'я і здоров'я оточуючих, повідомити тому, хто не знає, про небезпеку таких рослин.

Головними ознаками отруєння грибами є розлади зору, марення, галюцинації, судоми.

Правила збирання

Гриби — харчовий продукт, однак серед них є багато отруйних, що можуть спричинити сильні отруєння, а іноді й смерть. Це такі гриби, як бліда поганка, мухомори, опеньки несправжні та багато інших.

Під час збирання грибів слід уміти відрізнити отруйні гриби від їстівних. Надто отруйні: бліда поганка, мухомор, жовчний гриб, несправжні лисички й несправжні опеньки. Бліді поганки трохи схожі на шампіньйони, але в блідій поганки нижній бік шапки зеленувато-білий, а в шампіньйонів — рожевий.

Мухомор легко впізнати за яскраво-червоною з білими плямами шапкою. Інколи трапляються мухомори із сірими капелюшками.

Жовчний гриб (гірчак) та чортів гриб схожі на білий, але верхня частина їх ніжки вкрита малюнком у вигляді чорної або темно-сірої сіток, а м'якоть на зламі червоніє. Несправжні лисички схожі на лисички їстівні, але їхні шапки рівні, червоно-оранжеві, а не світло-жовті, як у їстівних, а з надламаної шапки лисички виділяється білий сік.

Збираючи опеньки, уважно оглядайте їх ніжки. В їстівних є кільце з плівки, а в несправжніх такої плівки немає, а пластинки під шапкою зеленкуваті.

Щоб не отруїтися грибами, будьте уважні під час їх збирання. Якщо знайдений гриб схожий на отруйний, якщо ви сумніваєтеся в його їстівності, краще не беріть такий гриб. У будь-якому випадку всі гриби, які ви назбирали, покажіть дорослій людині. Дуже старі плодові тіла їстівних грибів теж можуть бути отруйними.

Сморчки та деякі інші гриби перед споживанням слід двічі прокип'ятити, а воду після кожного кип'ятіння злити. Разом з водою, що зливається, видаляються отруйні речовини, які містяться в цих грибах.

Бліда поганка — смертельно отруйний гриб. Шапка зеленкувата, жовтувата, біла, а плівчасті залишки покривала на ній бувають рідко коли. Пластинки до висихання грибу — білі. Ніжка біла, з ніжним кільцем; унизу подібна на бульбу, з піхвою. М'якуш і споровий порошок — білі. Бліду поганку легко сплутати з печерицями, зеленушками та сиріїжками.

Трапляються неспецифічні отруєння їстівними грибами, які акумулювали трупну отруту, хімічні речовини, отрутохімікати, радіонукліди, які потрапили в зони їхнього росту.

Правила збирання грибів

Збирайте в лісі лише ті гриби, про які ви знаєте напевно, що вони їстівні.

Гриби, яких ви не знаєте або які викликають у вас сумнів, не кладіть до кошика й куштуйте сирими.

Ніколи не беріть і не їжте грибів, що мають біля основи ніжки подібне до бульби потовщення, піхву (як у червоного мухомора), не куштуйте їх.

Коли збираєте пластинчасті гриби, особливо сиріїжки та лісові печериці, намагайтеся брати їх з цілою ніжкою, щоб не припуститися помилки, про яку згадано в попередньому пункті.

Збираючи для засолювання вовнянки, чорнушки, грузді, підгрузді та інші гриби, що виділяють молочний сік, обов'язково вимочіть їх і добре виполощіть у холодній воді, аби вимити гірку, шкідливу для шлунку речовину. Те саме слід зробити з валуями й сиріїжками, що мають їдкий, гіркий присмак, та зі свишушками.

Назбиравши сморжів і зморшків, не забувайте, що їх неодмінно слід перекип'ятити (7–10 хв) у воді, щоб виварити отруту; воду після кип'ятіння вилити.

Ніколи не збирайте і не їжте грибів переслизлих, зморщених, червивих, зіпсованих.

Не їжте сирих грибів.

Якщо ж натрапите в лісі на бліду поганку, краще знищте її. Червоний мухомор залиште для лосів.

У печериць (щоб не переплутати їх з блідою поганкою) звертайте увагу на колір пластинок. У їстівного гриба пластинки с віком рожевіють, стають пурпурно-бурого кольору, а у поганок вони білі.

Не збирайте грибів поблизу доріг, у парках і дворах. Гриби накопичують отруйні речовини та стають непридатними для вживання в їжу.

Не можна їсти гриби дітям віком до 14 років. Вони можуть отруїтися навіть їстівним грибами.

Гриби слід піддавати обробці в день збирання або, принаймні, наступного ранку.

У жодному разі не довіряйте таким помилковим положенням:

- ◆ отруйні гриби мають неприємний запах, а їстівні — приємний (отруйні гриби мають як приємний, так і неприємний запах; біда поганка пахне майже так, як і печериця);
- ◆ усі гриби в молодому віці — їстівні;
- ◆ личинки комах, черви й слимаки не чіпають отруйних грибів (личинки та слимаки поїдають як отруйні, так і їстівні гриби);
- ◆ опущена у відвар грибів срібна ложка або срібна монета чорніють, якщо в каструлі є отруйні гриби (потемніння срібних предметів залежить від хімічного впливу на срібло амінокислот, що містяться як в їстівних, так і в отруйних грибах);
- ◆ цибуля або часник стають бурими, якщо варити їх разом з грибами, з-поміж яких є отруйні (побуріння або почорніння цибулі й часнику залежить від наявності в грибах ферменту тирозинази, що міститься як в їстівних, так і в отруйних грибах);
- ◆ отрута з грибів видаляється після кип'ятіння впродовж кількох годин;
- ◆ сушіння, засолювання, маринування, теплова кулінарна обробка знешкоджують отруту в грибах;
- ◆ молоко скисає від наявності ферменту на зразок пепсину й органічних кислот, що можуть міститися як в їстівних грибах, так і в отруйних.

Симптоми отруєння грибами

Розрізняють чотири групи отруєння людей грибами.

Перша група — отруєння грибами строчками; виявляється через 6–10 год; з'являється слабкість, нудота, блювота, іноді розлад шлунку.

Друга група — отруєння блідою поганкою і близькими до неї видами грибів; виявляється через 8–24 год; раптовий біль у животі, блювота, розлад шлунку, слабкість, зниження температури, висока ймовірність смертельних наслідків.

Третя група — отруєння мухоморами; виявляється через 30 хв–6 год; з'являється нудота, блювота, розлад шлунку, запаморочення, марення, розширення зіниць; рідко коли настає смерть.

Четверта група — отруєння опеньками несправжніми, жовчним і чортовим грибами та неспецифічне отруєння їстівними грибами внаслідок неправильного приготування, зберігання та

заготівлі; відсутні загальні ознаки отруєння, що виявляється через 30 хв–2 год розладом шлунково-кишкового тракту.

Перша допомога в разі отруєння грибами

У хворих, що отруїлися грибами, спостерігаються такі загальні ознаки недуги: біль у животі, розлад шлунку, нудота, блювота, загальна слабкість. Спостерігається також зміна зіниць: одна звужується, друга — розширюється. Трапляється, що у хворого з'являються зорові та слухові галюцинації, конвульсії, марення. Після збудження настає втрата свідомості, при цьому спостерігається посмикування деяких м'язів, найчастіше — обличчя і пальців рук.

Навіть у разі легкого отруєння грибами слід негайно звернутися за медичною допомогою або відправити хворого до лікарні. Часто від того, наскільки швидко буде надано медичну допомогу, залежить життя людини. Дещо можна зробити для хворого до того, як прийде лікар. Насамперед потрібно прикласти до живота і ніг грілки. Щоб не допустити активного всмоктування отрути в організм, слід якнайшвидше промити шлунок: дати хворому випити три–чотири склянки солоної води, а тоді викликати блювоту. Процедуру необхідно повторити кілька разів.

Після цього рекомендується дати хворому міцного чаю, кави або молока. Але поки не прийде лікар — не годувати. І, звичайно ж, не можна давати хворому спиртних напоїв, оцет, бо вони сприяють усмоктуванню отрути. Щоб з'ясувати причини отруєння, слід зберегти рештки грибів.

Профілактика отруєння грибами

- 1) Збирайте лише ті гриби, які добре знаєте.
- 2) Ніколи не вживайте в їжу незнайомі гриби.
- 3) Добре знайте відмітні ознаки їстівних та отруйних грибів.
- 4) Не збирайте жодних грибів поблизу залізничних і автомобільних шляхів, атомних і теплових електростанцій, великих промислових зон.
- 5) Не купуйте на базарах сумішей грибів у різних формах — як грибну ікру, салати, пироги з грибами та інші вироби з подрібнених грибів.
- 6) Не робіть домашньої заготівлі грибів у герметичній упаковці, щоб уникнути захворювання на ботулізм.
- 7) Будь-яку заготівлю грибів для зберігання робіть виключно у відкритому посуді під марлею або папером.

- 8) Обов'язково перевіряйте гриби на радіоактивність.
- 9) Сушіть лише певні види грибів, такі, як білий гриб, підосичник, підберезник, маслюк, моховик, зморшок і трюфель білий.
- 10) Не користуйтеся сумнівними методами перевірки грибів на отруйність.

Отруєння рослинами та їх насінням

- 1) Які ви знаєте їстівні рослини, що ростуть у вашій місцевості та які в екстремальній ситуації можна вживати в їжу?
- 2) Назвіть отруйні рослини, що ростуть у вашій місцевості.
Збираючи лікарські рослини, не слід забувати і про отруйні. Їх так само, як і гриби, потрібно добре знати і не чіпати.

Найчастіше трапляється блекота чорна, дурман звичайний, беладона. Частіше за інших зустрічається блекота чорна. Брудно-білі пелюстки її квіток укриті мережею фіолетових жилок. Клейкопухнасте стебло блекоти має неприємний запах. Отруйною є вся рослина. У разі отруєння з'являється головний біль, прискорене серцебиття, утруднене дихання, сильне нервове збудження, розширюються зіниці, у роті відчувається сухість. Блекоту та інші отруйні рослини не слід брати до рук.

Гострі отруєння рослинами спостерігаються зазвичай у теплу пору року серед туристів, які вживають незнайомі рослини в їжу, або серед дітей, які відпочивають у літніх таборах або на дачах.

Інколи гострі отруєння рослинами можуть виникати внаслідок самолікування, коли люди вживають екстракти й відвари трав. Деякі отруйні рослини спричиняють сильні опіки шкіри та слизових оболонок, а також алергічні реакції в разі контакту з ними.

В Україні ростуть такі отруйні рослини: беладона, блекота, дурман, паслін, цикута, болиголов, чемериця, вороняче око, вовчі ягоди та ін.

Профілактика отруень рослинами:

- ◆ обходьте стороною невідомі рослини;
- ◆ не вживайте невідомі рослини в їжу;
- ◆ не дозволяйте дітям самотійно збирати ягоди;
- ◆ не вживайте екстракти трав, що виготовлені без узгодження з лікарем;
- ◆ не збільшуйте самотійно дозу екстрактів та відварів, призначених лікарем;
- ◆ якщо ви вирушаєте в подорож, не забудьте захопити із собою аптечку першої допомоги.

Ознаки та симптоми отруєння рослинами

Отрути рослинного походження дуже ушкоджують органи травлення.

Симптоми отруєння з'являються через 1–2 год.

Виникають нудота, блювота, пронос.

Значне зневоднення організму спричиняє загальну слабкість.

У разі отруєння ягодами блекоти з'являються запаморочення та галюцинації.

Перша допомога в разі отруєння рослинами

Дотримуйтесь принципів надання допомоги в разі пероральних отруєнь.

Постраждалому дайте активоване вугілля, сорбенти.

Покладіть постраждалого в ліжку.

Викличте «швидку медичну допомогу».

Отруєння рослинною отрутою

(отруйними ягодами, рослинами тощо)

Дати потерпілому випити одну–дві склянки води (на склянку води дати 1/2 чайної ложки кухонної солі).

Викликати блювоту.

Повторити цю процедуру п'ять–шість разів, після чого потерпілий повинен з'їсти 100 г чорних сухарів або прийняти три–чотири таблетки активованого вугілля.

Прийняти проносне (сірчаноокислий натрій або сірчаноокислу магnezію (30–50 г), розведені в 1/2 склянки води).

У разі збудження покласти на голову холодний компрес, залишити потерпілого в ліжку.

У випадку непритомності покласти постраждалого (якщо він сидить, то опустити голову донизу), ноги підняти. Дати випити міцного теплового чаю.

У разі зупинки подиху й серця робити штучне дихання й негайно викликати лікаря.

Профілактика харчових отруєнь

Не меншу, ніж інфекційні захворювання, небезпеку для здоров'я людини становлять отруєння продуктами харчування, водою, перш за все в теплу пору року.

Харчові отруєння — це тяжкі захворювання системи травлення й усього організму. Причиною їх виникнення є порушення правил гігієни — брудні руки, фрукти й овочі, уживання несвіжих харчових продуктів, отруйних грибів і рослин.

Симптоми: діарея (пронос), нудота, блювота, біль у животі, підвищення температури тіла, сильна остуда, загальна слабкість; ослаблення зору, розлади функцій язика та глотки, запаморочення, головний біль. Можливі випадки ураження центрів дихання та серцевої діяльності, що нерідко призводить до смерті людини.

Перша допомога

Викличте «швидку допомогу».

До приїзду лікарів:

- ◆ для промивання шлунку закип'ятіть та остудіть 5–6 л води (а в разі важкого отруєння — 10–12 л, тобто ціле цебро);
- ◆ шлунок можна промивати простою теплою кип'яченою водою, але краще розчинити в ній речовини, які знезаражують шлунковий уміст і сприяють нейтралізації токсинів.

Перша допомога на основі марганцю (калій перманганату)

Розчиніть кристали калій перманганату у воді, щоб утворився насичений темний розчин.

Відфільтруйте одержаний концентрат марганцю, пропустивши розчин через кілька шарів марлі.

Долийте концентрат у воду для промивання, щоб одержати блідо-рожевий розчин. Не намагайтесь приготувати більш концентрований розчин марганцю — можна спричинити опік слизової оболонки стравоходу та шлунка.

Перша допомога на основі питної соди або кухонної солі

Зробіть розчин: столова ложка соди або кухонної солі на 1 л води.

Перша допомога на основі чаю

Додайте в рідину для промивання трохи настояного або процідженого через кілька шарів марлі чаю, щоб вода трохи пожовтіла.

Перша допомога на основі активованого вугілля

Розведіть у кип'яченій воді чотири-п'ять упаковок активованого вугілля (кожна з них містить по десять 0,5-грамових пігулок) і додайте дві столові ложки суспензії (отриманий розчин води з часточками активованого вугілля) у кожен склянку рідини для промивання. Потерпілий повинен випити близько трьох–чотирьох склянок розчину.

Якщо біль у шлунку дуже сильний, а сама думка про їжу викликає нудоту — утримайтесь від її уживання впродовж 24–36 год. Для хворого шлунка й кишечника спокій — найкращі ліки.

Коли термін лікувального голодування мине, починайте їсти маленькими порціями через кожні 3–4 год.

ІНСТРУКТАЖ З ТЕМИ «НЕБЕЗПЕЧНІ ОТРУЙНІ РОСЛИНИ ТА ГРИБИ»

- ✧ Ніколи не куштуйте незнайомі рослини та гриби.
- ✧ Пам'ятайте: з'ївши отруйну рослину або гриб, можна отруїтися!
- ✧ Отруйна рослина може бути дуже привабливою на вигляд.
- ✧ Навчіться відрізнити отруйні гриби від їстівних.
- ✧ Пам'ятайте: у грибів є небезпечні отруйні двійники.
- ✧ Бережіться блідої поганки! У ній міститься найсильніша з усіх грибних отрут. З'їдений шматочок блідої поганки сильніший за укус змії.
- ✧ Запам'ятайте: найпростіший спосіб уникнути грибних отруєнь — збирати лише ті гриби, які вам добре відомі.
- ✧ Пам'ятайте: дотримуючись правил безпеки, ви зберігаєте своє здоров'я і своє життя!

ТЕМА 2. Запобігання отруєнням хімічними речовинами

Хімічні речовини в домі

Мова йтиме не лише про пральні порошки та мийні засоби. А почнемо ми... з харчових продуктів.

Зазирнемо в кухню. Майже в кожній господарки в кухонній шафці зберігається оцет або оцтова есенція. Користуються оцтом не щодня, тому трапляється, що етикетка відклеюється від пляшки. Мама про це пам'ятає, вона точно знає, що ось у цій пляшечці — оцет, а білі дрібочки от у цій баночці без етикетки — лимонна кислота. Який з цього слід зробити висновок? Дуже простий: не пийте й навіть не куштуйте нічого з пляшок і банок, у вмісті яких ви не впевнені, як кажуть, на всі сто.

Ще на кожній кухні можна знайти засіб для миття посуду, порошок або гель для чищення мийки та плити. Можливо, десь там же стоїть рідина для миття скла. Усі ці засоби допомагають підтримувати чистоту в домі, але користуватися ними потрібно дуже акуратно. По-перше, використовувати їх слід чітко за призначенням. По-друге, слід обов'язково дотримуватися інструкцій на етикетці. І якщо там написано: «Уникати контакту зі шкірою», отже, цим засобом можна користуватися, лише вдягнувши гумові рукавички. Повірте на слово, хімічний опік — це дуже боляче!

Тепер вирушимо до ванної кімнати, оскільки порошки та інші засоби для прання — відбілювачі, кондиціонери для

білизни — зазвичай зберігаються саме там. А також засоби для чищення сантехніки — дуже їдкі та шкідливі для шкіри. Усе? А от і ні! Ще у ванній знаходяться різні мамині шампуні, лаки для волосся, дезодоранти, татові одеколони, засоби для гоління. Гарні баночки, пляшечки, тубики. Їх узагалі не слід торкатися. Не тому, що батьки ляятимуть, просто всі ці засоби призначені для дорослих, розраховані на шкіру дорослої людини.

У кожному домі можна знайти банки та пляшки з фарбами й розчинниками, клей та інші незамінні під час ремонту, але токсичні, речовини. *Toxikon* грецькою — «отрута». Токсичні речовини небезпечно навіть нюхати — можна отруїтися! Урешті-решт, потрібно пам'ятати, що багато які з цих речовин і навіть їх пари легко загоряються, тому всі ємності необхідно тримати щільно закоркованими. І в жодному разі не користуватися поруч із ними сірниками або запальничкою.

Отруєння хімічними речовинами

Бурхливий розвиток хімічної промисловості в нашій країні призвів до значного поширення різноманітних хімічних речовин на виробництвах, у сільському господарстві й побуті. У зв'язку з цим населення стикається з величезною кількістю різноманітних хімічних речовин, багато з яких реально або потенційно токсичні для людей та тварин.

Однією з важливих умов виробництва й застосування нового препарату є нешкідливість або незначна токсичність його для людини.

У нашій країні кожен новий хімічний препарат ретельно перевіряють і випробовують для визначення ступеня безпеки для людини й природи. Ця робота контролюється санітарно-епідеміологічною службою Міністерства охорони здоров'я України. Так, питаннями побутової хімії опікується спеціальне управління з побутової хімії, питаннями застосування отрутохімікатів (пестицидів у сільському господарстві) — спеціальний комітет з вивчення й регламентації отрутохімікатів Міністерства охорони здоров'я України, питаннями виробництва і застосування нових лікарських препаратів — Державний фармакопейний комітет і т. д.

Отже, спеціальний і суворий контроль над хімізацією запобігає виготовленню й застосуванню тих хімічних речовин, що можуть вплинути на людину й навколишнє середовище.

Упровадження у виробництво й використання за призначенням будь-якої хімічної речовини супроводжуються обов'язковими санітарно-гігієнічними правилами, а також правилами техніки

безпеки, що викладаються у спеціальних інструкціях. Вони мають виконуватися всіма людьми, зайнятими на виробництві, у транспортуванні й застосуванні тих чи інших хімічних речовин.

Виконання вимог, передбачених правилами, суворо контролюється санітарним наглядом і відповідальними за охорону праці й техніку безпеки. Хімічні речовини, уживані в побутових цілях, забезпечуються короткою інструкцією, дотримання якої гарантує безпеку препарату. Недотримання правил використання хімічних препаратів, порушення санітарно-гігієнічних вимог, особиста необережність, недбалість або недбалість під час транспортування чи використання цих препаратів можуть спричинити шкідливі наслідки для здоров'я або смерть у результаті отруєння. В одних випадках це стосується тих, хто має безпосередній контакт з хімічними речовинами під час роботи, в інших — тих, хто випадково стикається з тим чи іншим хімічним препаратом.

Питома вага смертельних наслідків і захворювань через різноманітні отруєння все ще досить велика. Нерідко причиною отруєння є недостатні знання про шкідливість тих чи інших хімічних речовин.

Отруєння отрутохімікатами

Хімічні засоби, використовувані для боротьби зі шкідниками та збудниками хвороб культурних рослин; а також для знищення бур'янів, отримали назву отрутохімікатів, або пестицидів.

Отрутохімікати використовуються не лише у великих колективних господарствах. Вони широко застосовуються на присадибних ділянках і в побуті. Мабуть, немає жодної родини в місті й селі, яка не користувалася б певними отрутохімікатами, придбаними для побутових цілей. З цих причин стикання людей з отрутохімікатами надзвичайно поширене.

Отрутохімікати (пестициди) виготовляють і застосовуються в газоподібному, рідкому або твердому стані для обприскування полів, садів, городів, виробничих і побутових приміщень. У більшості випадків отрутохімікати застосовуються не в чистому вигляді, а в суміші з наповнювачами (тальком, крейдою, вапном) у водних розчинах або масляних емульсіях.

Причини отруєння пестицидами та шляхи їх потрапляння до організму

Причинами отруєння отрутохімікатами є недбалість, недотримання санітарно-гігієнічних правил під час зберігання, транспортування й використання хімічних препаратів або роботи з ними. Такі отруєння найчастіше спостерігаються в людей, які

перевозять, розфасовують, вантажать отрутохімікати або безпосередньо працюють з ними, протруюючи насіння, обприскуючи рослини, дезінфікуючи або дератизуючи приміщення тощо. Запобігання цим отруєнням передбачається спеціальними правилами та інструкціями.

Спостерігаються також випадкові отруєння людей, не пов'язані з роботою з отрутохімікатами. Ці отруєння трапляються внаслідок потрапляння до організму отрутохімікатів з їжею або водою, наприклад, у разі вживання в їжу протруєного зерна, забруднених отрутохімікатами продуктів харчування або води тощо. Випадкові отруєння виникають унаслідок недбалого поводження з отрутохімікатами під час перевезення та зберігання препаратів і тари з-під них або недбалості людей, які використовують отрутохімікати для обробки присадибних ділянок чи в побуті.

Можливе також отруєння отрутохімікатами в результаті поступового накопичення їх у продуктах харчування. Наприклад, у разі поїдання тваринами трави, обробленої ДДТ, або згодовування їм сіна й силосу, отриманих з рослин, оброблених ДДТ, цей препарат переходить у молоко, а потім — у масло, де його концентрація стає вищою, оскільки ДДТ добре розчиняється в жирах. У таких випадках ДДТ можна також виявити в м'ясі та інших продуктах, отриманих після забою худоби, у яйцях і м'ясі птиці. Щоб уникнути переходу ДДТ у продукти тваринництва, не допускається випас молочної та забійної худоби на пасовищах, оброблених препаратами ДДТ, гексахлорану та іншими стійкими отрутохімікатами, а також згодовування худобі бадилля картоплі й буряка, оброблених цими препаратами.

Отрутохімікати можуть залишатися на овочах, фруктах і ягодах, тому заборонено обробляти будь-якими отрутохімікатами полуницю і малину після цвітіння, овочі, плодово-ягідні насадження.

Санітарний нагляд суворо контролює вміст отрутохімікатів у продуктах харчування й у разі перевищення припустимих кількостей забороняє реалізацію таких продуктів. Керівники приватних і колективних господарств зобов'язані суворо стежити за дотриманням інструкцій і приписів щодо застосування отрутохімікатів, а, відправляючи харчові продукти для реалізації, указувати в сертифікатах назву препарату, дату і способи обробки отрутохімікатами культур, з яких ці продукти вироблено.

До організму людини отрутохімікати можуть потрапити крізь шкіру, слизові оболонки, дихальні шляхи й через шлунково-кишковий тракт.

Крізь неушкоджену шкіру до організму людини можуть проникнути такі отрутохімікати, як гексахлоран, гранозан, метафос, хлорофос, тіофос, оксаметил, анабазин, ДДТ та ін. Це пов'язано з тим, що зазначені препарати добре розчиняються в жирі, який виділяється на поверхню шкіри сальними залозами. Крізь ушкоджену шкіру (садна, подряпини, рани, виразки) отрутохімікати проникають швидше.

Надто небезпечно за наявності саден, подряпин і ран працювати з такими отрутохімікатами, як анабазин-сульфат, нікотин-сульфат, тіурам та деякими іншими.

Через дихальні шляхи потрапляють отрутохімікати, що застосовуються в газоподібному, пароподібному, пилоподібному станах, наприклад, під час окурювання й обприскування приміщень і рослин тощо, коли забруднюється повітря, яким дихає людина.

На завершення можна сказати, що неправильне поводження з хімічними речовинами становить чималу загрозу здоров'ю людей.

Отруєння побутовими препаратами

(амоніакова вода, нашатирний спирт, пральний порошок, препарати для миття посуду, ванн, шибок тощо)

У разі отруєння побутовими препаратами слід:

- ◆ викликати лікаря й вивести потерпілого на свіже повітря, зняти з нього забруднений одяг, тепло вдягти в незаражений одяг;
- ◆ у разі потрапляння на шкіру препаратів побутової хімії змивати їх рясним струменем води впродовж 5–7 хв;
- ◆ у випадку потрапляння в очі промивати їх струменем води впродовж 10–30 хв, закапати 30% -й розчин альбуциду або чайної заварки;
- ◆ у разі потрапляння препарату всередину дати випити одну-дві склянки молока або холодної води, ужити в їжу рослинну олію.

Обережно — ртуть!

Ртуть — метал сріблясто-білого кольору, за звичайних умов — дуже рухлива рідина, що внаслідок удару розділяється на дрібні кульки, у 13,5 разів важча за воду. Температура плавлення — +38,9 °С. У разі підвищення температури випар ртуті збільшується. Пари ртуті та її сполук дуже отруйні. У випадку потрапляння до організму людини через органи дихання ртуть акумулюється й залишається там на все життя.

Визначена максимальна припустима концентрація парів ртуті: для житлових, дошкільних, навчальних і робочих приміщень —

0,0003 мг/м³; для виробничих приміщень — 0,0017 мг/м³. Концентрація парів ртуті в повітрі понад 0,2 мг/м³ спричиняє гостре отруєння організму людини.

Симптоми гострого отруєння проявляються через 8–24 год: починаються загальне нездужання і головний біль, підвищується температура, згодом — біль у животі, розлад шлунка, біль у яснах. Хронічне отруєння є наслідком вдихання малих концентрацій парів ртуті впродовж тривалого часу. Ознаками такого отруєння є зниження працездатності, швидка стомлюваність, ослаблення пам'яті й головний біль; в окремих випадках можливі катаральні явища у верхніх дихальних шляхах, кровотеча ясен, легке тремтіння рук і розлад шлунка. Тривалий час жодних ознак може й не спостерігатися, але потім поступово підвищується втомлюваність, слабкість, сонливість; з'являються головний біль, апатія й емоційна нестійкість; порушується мовлення, тремтять руки, повіки, а в тяжких випадках — ноги й усе тіло. Ртуть уражає нервову систему, а тривалий її вплив спричиняє навіть божевілля.

Дії в разі розлиття ртуті в приміщенні

Якщо в приміщенні розбито ртутний градусник:

- ◆ вийдіть з приміщення та виведіть усіх людей, насамперед дітей, інвалідів, людей похилого віку;
- ◆ відчиніть навстіж усі вікна в приміщенні;
- ◆ максимально ізолюйте від людей забруднене приміщення, щільно зачиніть усі двері;
- ◆ захистіть органи дихання хоча б вологою марлевою пов'язкою;
- ◆ негайно починайте збирати ртуть: збирайте спринцівкою великі кульки та скидайте їх у скляну банку з розчином (2 мг калій перманганату на 1 л води), дрібніші кульки збирайте щіточкою на папір і також скидайте в банку. Банку щільно закрийте кришкою. Використання пилососа для збирання ртуті — забороняється;
- ◆ вимийте забруднені місця мильно-содовим розчином (400 г мила й 500 г кальцинованої соди на 10 л води) або розчином калій перманганату (20 г на 10 л води);
- ◆ ізолюйте приміщення після обробки так, щоб воно не було з'єднане з іншими приміщеннями, і провітрюйте;
- ◆ утримуйте в приміщенні, по можливості, температуру не нижче від +18...+20 °С для скорочення строків обробки впродовж проведення всіх робіт;
- ◆ почистіть і промийте міцним, майже чорним розчином марганцівки підосшви взуття, якщо ви наступили на ртуть.

Якщо ртуті розлито більше, ніж у градуснику:

- ◆ зберігайте спокій, уникайте паніки;
- ◆ виведіть з приміщення всіх людей, надайте допомогу дітям, інвалідам і людям похилого віку — вони підлягають першочерговій евакуації;
- ◆ захистіть органи дихання хоча б вологою марлевою пов'язкою;
- ◆ відчинить навстіж усі вікна;
- ◆ ізолюйте максимально забруднене приміщення, щільно закрийте всі двері;
- ◆ швидко зберіть документи, цінності, ліки, продукти та інші необхідні речі;
- ◆ вимкніть електрику й газ, загасіть вогонь у грубках перед виходом з будинку;
- ◆ негайно викличте фахівців через місцевий державний орган з питань надзвичайних ситуацій і цивільного захисту населення. У крайньому випадку — зателефонуйте в міліцію.

Боротьба з великою кількістю ртуті та її парів — складна справа. Хіміки називають її демеркурацією. Демеркурація здійснюється двома способами:

- ◆ хіміко-механічним — механічне збирання кульок ртуті з подальшою обробкою забрудненої поверхні хімічними реагентами (після такого способу обробки приміщення потребує посиленого провітрювання);
- ◆ механічним — механічне збирання кульок ртуті з поверхні з наступною заміною підлоги, штукатурки або капітальним ремонтом будинку (цей спосіб може застосовуватися разом з хіміко-механічним).

Якщо ви виявите або побачите кульки ртуті в будь-якому іншому місці, будь ласка, негайно повідомте про це в місцеві органи з питань надзвичайних ситуацій і цивільного захисту населення або в міліцію.

Головні аварійно-хімічні небезпечні речовини та заходи захисту

Амоніак

● Головні характеристики

Безбарвний газ з різким запахом, легший за повітря, добре розчинний у воді (700 об'ємів газу в 1 л води). Температура кипіння — -33°C (скраплюється). Горючий, горить за наявності постійного джерела вогню. Пари утворюють з повітрям вибухонебезпечні

суміші. Суміш, що містить від 14,5 до 26,8 % амоніаку, у повітрі може вибухнути. Ємності можуть вибухати внаслідок нагрівання. У порожніх ємностях утворюються вибухонебезпечні суміші. Під час виходу в атмосферу димить. Транспортуються в зрідженому стані.

Уражає органи дихання людини інгаляційним шляхом. Неприпустима концентрація становить 0,1 мг/л, смертельна — 7 мг/л за експозиції 30 хв.

Перші ознаки отруєння: почастішання серцебиття, порушення частоти пульсу, різь в очах, сльозотеча, нежить, кашель, утруднений подих. У разі потрапляння на шкіру спричиняє обмороження, сверблячку, печіння і почервоніння.

Засоби захисту: протигаз з фільтром (за концентрації 0,02 мг/л упродовж 1 год), протигаз-ізолятор, респіратор РПГ-67КД; засоби захисту шкіри — ОЗК, КЗП.

● **Необхідні дії**

Вивести сторонніх, триматися з навітряного боку. У зону аварії входити лише в захисному костюмі й протигазі.

Сповістити про небезпеку місцеві органи цивільної оборони.

Дотримуватися заходів протипожежної безпеки. Евакуювати людей із зони, що зазнала небезпеки зараження отруйним газом. Зона евакуації — 5 км.

У разі пожежі ізолювати небезпечну зону. Якщо це не становить небезпеки, дати їй можливість догоріти. Не наближатися до ємностей, що палають. Охолоджувати ємності водою з максимальної відстані.

Гасити дрібно розпиленою водою, механічною піною з максимальної відстані.

У разі інтенсивного витоку дати газу випаруватися. Для осадження газу використати дрібно розпилену воду, для нейтралізації — 1–20 % -ві розчини сульфатної, нітратної, хлоридної кислот, а також воду. Норма витрат — 6–20 л на 1 л амоніаку.

Для надання першої допомоги винести ураженого на свіже повітря, дати зволожений кисень, забезпечити спокій, тепло. Шкіру і слизові оболонки промити водою (2 % -м розчином борної кислоти). В очі закапати альбуцид. На шкіру — примочки з 2 % -м розчином оцтової кислоти, а потім — дерматолову або фурацилову мазь. Ураженого госпіталізувати!

Хлор

● Головні властивості

За нормальних умов — газ жовто-зеленого кольору з різким подразливим специфічним запахом. За нормального тиску твердне за температури $-101\text{ }^{\circ}\text{C}$ і скраплюється за температури $-34\text{ }^{\circ}\text{C}$. Важчий за повітря приблизно у 2,5 рази, тому скупчується в низинах, підвалах, тунелях і колодязях. Не горючий, горить за наявності постійного джерела вогню. Ємності можуть вибухати внаслідок нагрівання. Під час виходу в атмосферу димить. Заражає водойми.

Уражає органи дихання людини інгаляційним шляхом. Неприпустима концентрація — 0,01 мг/л, смертельна — 0,1 мг/л за експозиції 1 год. Подразнює шкіру і слизові оболонки.

Перші ознаки отруєння: різкий за грудинний біль, розлади координації рухів, задишка, різь в очах, сльозотеча, сухий кашель, блювота. Зіткнення з хлором спричиняє опіки слизової оболонки дихальних шляхів, шкіри, очей.

Засоби захисту: протигаз з фільтром (за концентрації 0,001 мг/л упродовж 30 хв); протигаз-ізолятор; засоби захисту шкіри — ОЗК, КЗП.

● Необхідні дії

Вивести сторонніх, триматися з навітряного боку. У зону аварії входить лише в захисному костюмі й протигазі. Сповістити про небезпеку місцеві органи цивільної оборони. Уникати низьких місць. Евакуювати людей із зони, що зазнала небезпеки зараження отруйним газом. Зона евакуації — 10 км.

У разі пожежі надягти повний комплект захисного одягу. Не наближатися до ємностей що горять. Охолоджувати ємності водою з максимальної відстані. Гасити всіма підручними засобами.

У разі інтенсивного витоку для осадження газу використати розпилену воду. Для нейтралізації використати воду, вапняне молоко, розчини соди або каустику (60–80 % і більше). Витрати — 2 л на 1 кг хлору. Не можна використовувати водні розчини амоніаку.

Заходи першої допомоги: винести ураженого на свіже повітря, дати зволожений кисень. За необхідності зробити штучне дихання. Шкіру, слизові оболонки промити 2 % -м содовим розчином.

ПАМ'ЯТКА. ПОБУТОВА ХІМІЯ

Швидко випрати білизну, вивести плями, позбутися небажаних комах удома й на дачі. У цих повсякденних турботах завжди незамінними є різні порошки, розчини й розчинники, емульсії,

таблетки та інші засоби. Але крім видимої користі, їх застосування приховує й небезпеку. Щоб уникнути неприємностей, нагадаємо кілька правил.

Зберігати отрутохімікати слід лише у стандартній тарі, у герметичних, щільно закоркованих флаконах з етикетками.

Для роботи з пестицидами слід виділити окремий посуд.

Працювати з побутовими інсектицидами рекомендується в окулярах і пов'язці, що надійно закриває рот і ніс.

Після обробки приміщення інсектицидами його слід ретельно впродовж кількох годин провітрити.

Завершивши роботу з дезінсектицидами, потрібно ретельно вмитися з милом, змінити спіднє.

Якщо у квартирі живуть люди, які страждають на бронхіальну астму, серцево-судинні й нервово-психічні захворювання, не можна користуватися фосфорорганічними пестицидами (хлорофосом, карбофосом).

Перша допомога в разі отруєння товарами побутової хімії

- ✧ Викликати лікаря, а до його приходу спробувати точно встановити причину погіршення стану ураженого.
- ✧ Забезпечити потерпілому надходження свіжого повітря.
- ✧ Зняти з нього заражений одяг.
- ✧ Промити йому очі, рота й носа розчином питної соди.
- ✧ Покласти в ліжку без подушки, краще на живіт, повернувши голову вбік.

Якщо причину точно відомо, то:

- ✧ у разі отруєння хлорофосом або карбофосом можна дати потерпілому випити чотири–шість склянок 2 % -го розчину питної соди;
- ✧ у випадку отруєння засобами, що містять препарати Меркурію й Арсену, дати молока, два-три яєчні білки.

Вивчіть:

Порошок для стирки — яд,
И не только для ребят,
Он хоть и приятно пахнет,
Но его же не едят!

В каждом доме есть лекарства,
Можно ждать от них коварства.
Если вдруг решил ты съесть
Таблеток разных горю,
Учти, ты можешь умереть
В ребяческую пору!

ПРАВИЛА БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС КОРИСТУВАННЯ ГАЗОМ

ТЕМА 1. Загальні відомості про природний та зріджений газ

Загальні відомості про природний та зріджений газ

Останніми десятиріччями до традиційних джерел енергії додалися нові — природний і зріджений газ. І ми вже не уявляємо свій побут без газових плит і колонок. Урешті-решт газ почав опалювати наші квартири.

Але газ — це не лише комфорт і зручність. Це й реальна небезпека для нашого здоров'я. Якщо в зріджений газ до пропану й бутану додають домішки, які мають запах, то в природному такі компоненти відсутні. Отже, виявити природний газ в приміщенні складно. Продукти згоряння, особливо якщо прилади й вентиляція — несправні, також становлять небезпеку для життя.

Останнім часом почастишали пожежі через порушення правил експлуатації газових приладів, що працюють як на природному, так і на зрідженому газі.

Побутовий газ безбарвний і нічим не пахне. Тому в нього спеціально додають речовини, які надають йому різкого неприємного запаху. На жаль, лише запаху! Тож витік газу нескладно «унюхати», але зовсім неможливо побачити.

Ви, звичайно ж, знаєте, що витік газу надзвичайно небезпечний. Надихавшись газом, людина може отруїтися й навіть померти. Газ може вибухнути й призвести до руйнувань і пожежі. Достатньо малесенької іскри, щоб газ спалахнув. Ось чому з газовими приладами потрібно поводитися особливо обережно й завжди дотримуватися правил безпеки. Умовно газу можна поділити на природний (болотний, водяний, коксовий, нафтовий і чадний) і зріджений, що перебуває під тиском у балонах (етан, пропан, бутан). Зріджені газу не мають запаху, тому для використання в побуті до них додають речовини із запахом, щоб можна було швидко виявити їх витік з газових приладів.

Природний газ

Природний газ дешевий порівняно з іншими видами палива. Легко транспортується, зручний у доставці споживачеві, швидко запалюється, на ньому швидко готується їжа, він екологічно чистий. Але крім цих позитивних якостей природний газ має й низку негативних. Газ у суміші з повітрям — вибухонебезпечний. Продукти неповного згоряння газу містять чадний газ.

Кожен, хто допущений до користування газовими приладами, повинен знати й дотримуватися правил користування газом.

Вибух газоповітряної суміші може статися внаслідок витoku газу у квартирі, підвалі будинку, підземному колодязі. Для побутових і виробничих цілей застосовується природний газ, що транспортується газопроводами, і зріджений газ, який доставляється в балонах і ємностях.

Природний газ вибухає за концентрації від 5 до 15 %, а зріджений — від 1,5 до 9,5 % відносно об'єму приміщення. Сила вибуху здатна зруйнувати цегельні та блокові будинки. Газоповітряна суміш сама по собі не вибухає, яку б концентрацію не мала. Вибух може статися лише за наявності відкритого вогню — сірника, що горить, або сигарети, увімкнених нагрівальних електроприладів і електричної іскри, яка з'являється під час вмикання й вимикання електроосвітлення й електроприладів. Тому з появою запаху газу слід негайно припинити користування газовими приладами, відчинити вікна, викликати аварійну службу, не запалювати вогню, не палити, не вмикати й не вимикати електроприлади, не користуватися електродзвониками.

Горіння газу в пальниках має бути правильним. Це визначається за полум'ям. За правильного горіння колір полум'я — блакитнувато-фіолетовий, а саме полум'я рівне, без шуму. Якщо полум'я має інший колір, червонуватий відтінок, то горіння неправильне, відбувається неповне згоряння з виділенням чадного газу.

Природний газ легший за повітря, тому в разі витoku він піднімається вгору й частково витягується в атмосферу через вентиляційні канали й відчинені кватирки. Зріджений газ у газоподібному стані важчий за повітря, тому в разі витoku стелиться по підлозі. Крізь щілини зріджений газ просочується в приміщення, розташовані нижче.

Перед розпалюванням плити або іншого газового приладу слід провітрити приміщення: відчинити кватирку, переконавшись, що крани на газовому приладі закриті, відкрити газовий кран на газопроводі перед плитою. Запалити сірника, піднести його до пальника й відкрити кран на пальнику. Виключаючи газову плити або інший газовий прилад, потрібно закрити кран на пальник, а потім — кран

на газопроводі. Ідучи з квартири, слід обов'язково перекрити кран на газопроводі.

У випадку користування газовими колонками й котлами необхідно перевіряти наявність тяги в димоході. Для цього до щілини під ковпаком колонки потрібно піднести палаючий сірник. Якщо полум'я сірника втягується під ковпак, то тяга нормальна. Якщо полум'я сірника не втягується під ковпак, це означає, що тяги немає й користуватися таким приладом не можна. Через 4–5 хв після розпалювання колонки необхідно перевірити тягу вдруге — за пальнику, який уже горить.

Кожен, хто користується газом, зобов'язаний:

- ◆ знати й виконувати правила користування газом і газовими приладами відповідно до паспорта та інструкції на прилад;
- ◆ не допускати до користування газовими приладами й газовими балонами дітей дошкільного й молодшого шкільного віку, а також осіб, які не знають правил експлуатації цих приладів;
- ◆ стежити за чистотою й нормальною роботою газових приладів, вентиляції та димоходів;
- ◆ не захаращувати прилади сторонніми предметами;
- ◆ у випадку припинення подачі газу або вгасання полум'я в пальниках приладів негайно закрити всі крани.

Забороняється:

- ◆ залишати без нагляду газові прилади, що працюють;
- ◆ спати в приміщенні, де встановлено газові прилади;
- ◆ користуватися несправними приладами, у разі витoku газу й за відсутності тяги в димоході та вентиляційному каналі;
- ◆ застосовувати вогонь для виявлення витoku газу. Для цих цілей необхідно користуватися мильною емульсією;
- ◆ самовільно переставляти газові прилади;
- ◆ самостійно робити ремонт газових приладів і газових балонів;
- ◆ використовувати газову плиту для опалення приміщення в холодні дні.

Пам'ятайте! За чіткого виконання вимог правил експлуатації газових приладів газ безпечний!

Правила поводження з газовими балонами

Поза житловим приміщенням газовий балон зберігайте в провітрюваному приміщенні, у вертикальному положенні, не закопуйте його й не ставте в підвал.

Уживіть заходів із захисту балона й газової трубки від впливу тепла і прямих сонячних променів.

Утримайтеся від заміни газового балона за наявності поруч відкритого вогню, розпеченого вугілля, увімкнених електроприладів. Перед заміною балона переконайтеся в тому, що крани нового і відпрацьованого балонів закриті. Після заміни перевірте герметичність з'єднань за допомогою мильного розчину.

Для з'єднання балона з газовою плитою використовуйте спеціальний гнучкий гумовий шланг із маркуванням завдовжки не більш ніж 1 м, зафіксований за допомогою затисків безпеки. Не допускайте його розтягання або перегинання.

Довіряйте перевірку й ремонт газового устаткування тільки кваліфікованому фахівцеві.

Невикористані балони — як заправлені, так і порожні — зберігайте поза приміщенням.

Під час приготування їжі стежте за тим, щоб рідини, які закипіли, не залили вогонь і не стали причиною витоку газу. Після завершення робіт кран балона закрийте.

Регулярно чистьте пальники, тому що їх засміченість може стати причиною лиха.

ТЕМА 2. Правила безпечного користування побутовими газовими приладами: котлом, пічкою, запальничкою тощо

- ◆ Чому в разі переходу від природного газу до зрідженого газу плити слід переобладнати?
- ◆ Назвіть правила пожежної безпеки під час користування газовою плитою, водяною колонкою й опалювальним котлом.
- ◆ Які вимоги висуваються до приміщень, у яких встановлюються газові прилади?
- ◆ Як користуватися газовою плитою?
- ◆ Перелічіть обов'язки громадян, які використовують у побуті газові прилади, що визначено в нормативних документах?
- ◆ Чого не слід робити під час користування газом у побуті?

Небезпека продуктів згоряння для організму людини

Наявність газу в приміщенні можна виявити за характерним запахом, що нагадує запах тухлих яєць або кислій капусти. Пам'ятайте, що газ, змішуючись з повітрям, утворює вибухонебезпечну суміш. Наявність у повітрі від 1,9 до 9,5 % зрідженого газу вибухає за найменшої іскри. За наявності у вашій квартирі запаху газу необхідно: закрити всі крани на газових приладах і вентиль

на балоні (або вхідному стояку), відчинити вікна для провітрювання приміщення, не користуватися відкритим вогнем, вимикачем, електродзвоником і розетками.

Правила користування побутовими газовими приладами

Газ — це наш гарний друг, коли ми користуємося ним обережно. Але він же — небезпечний і підступний ворог, якщо ми поведимося з ним недбало. Побутовий газ практично не має ні кольору, ні запаху. Щоб виявити його наявність у квартирі, на газовій станції до нього додають мікродози речовин-одорантів для надання специфічного запаху.

Дуже важливо дотримуватись таких правил безпеки:

- ◆ Приміщення, де встановлено газові прилади, мають постійно провітрюватися. Газові балони після закінчення користування мають бути закритими.
- ◆ Не залишайте без нагляду включені газові прилади.
- ◆ Забороняється спати в приміщенні, де змонтовано газобалонну установку. Категорично забороняється зберігати в приміщенні порожні й наповнені зрідженим газом балони.
- ◆ Категорично забороняється користуватися вогнем для пошуку місця витoku газу. Для цього слід застосовувати мильний розчин.
- ◆ Недбале поводження з газом і газовими приладами може призвести до отруєння людей.
- ◆ Гази, і особливо продукти їх згоряння, мають отруйну дію, тому слід бути особливо обережними. Необхідно провітрювати приміщення, де є газові прилади.

Забороняється:

- ◆ користуватися газовими колонками в разі відсутності тяги;
- ◆ відкривати кран газопроводу, не перевіривши, чи закриті всі крани газової плити;
- ◆ стукати по кранах, пальниках твердими предметами;
- ◆ сушити речі над газовою плитою. Почувши запах газу, перекрийте кран газоподачі й зателефонуйте за номером «104».

Газ у квартирі

Для установки газової плити (балона) користуйтеся послугами фахівців газової служби, вимагайте від них документ, який засвідчує, що роботу зроблено відповідно до технічних норм і правил безпеки.

Не підпускайте малолітніх дітей до газової плити (балону) і не дозволяйте їм гратися на кухні.

Газ, що горить, спалює кисень, тому не зачиняйте на кухні вентиляційні отвори й частіше провітрюйте приміщення.

На ніч та йдучи з дому обов'язково перекривайте кран подачі газу.

! Пам'ятайте!

В аварійних ситуаціях на газових магістралях вам можуть раптово перекрити подачу газу, а потім знову подати його без попередження!

Порушення правил експлуатації газових приладів та поганий догляд за ними є причиною вибухів, пожеж та отруень.

На що слід звертати головну увагу під час користування газовими приладами

У разі появи запаху газу негайно перекрийте крани пальників газової апаратури на газопроводах перед нею, відчиніть кватирки (вікна, фрамуги тощо), не запалюйте вогонь, не вмикайте і не вимикайте електроприлади, не користуйтеся електродзвониками, викличте аварійну службу «104». Перед користуванням газовими приладами неодмінно провентилуйте приміщення.

За відсутності або слабкої тяги в димоході не користуйтеся газовими приладами — це смертельно небезпечно.

Включайте газові припади, тільки якщо ви впевнені, що всі крани на приладах і перед ними закриті.

Не відкривайте кран на газовому приладі, не маючи в руках запаленого сірника, заздалегідь піднесеного до пальника приладу.

Категорично забороняється:

- ◆ проводити самовільну газифікацію будинку (квартири, садового будиночку), переставляння, заміну та ремонт газового обладнання;
- ◆ проводити перепланування приміщень, де встановлено газові прилади;
- ◆ вносити зміни в конструкцію газових приладів, змінювати улаштування димових і вентиляційних систем (каналів), заклеювати вентиляційні канали, замурувати «кишеню» і люки, що призначаються для очищення димоходів;
- ◆ відключати автоматику безпеки й регулювання, користуватися газом за несправностей газових приладів, автоматики, арматури й газових балонів.

Правила користування газовими приладами

Користуйтеся віконними кватирками для систематичної вентиляції приміщень.

Перевіряйте наявність тяги в димоходах опалювальних печей перед розпалюванням та під час роботи цих приладів.

Стежте за справністю витяжної вентиляції.

Вимагайте від начальників житлово-експлуатаційних контор перевірки вентиляції та димоходів не менш ніж один раз на квартал.

За відсутності тяги користуватися колонками, котлами для місцевого опалення, гарячого водопостачання та печами категорично забороняється.

Не розміщуйте баки для кип'ятіння білизни на звичайних конфорках газової плити. Посуд з широким дном потрібно встановлювати на спеціальні конфорки з високими ребрами.

Не дозволяйте дітям користуватися газовими приладами.

Економно використовуйте газ.

Не залишайте газові прилади включеними без нагляду, навіть на короткий час.

Дотримуйтесь правил користування газовими плитами й газовою водонагрівною колонкою!

Для включення необхідно:

Відкрити крани на газопроводі перед лічильником і плитою.

Піднести відкритий вогонь до пальника й відкрити кран на плиті.

Горіння вважається нормальним (якісним), якщо полум'я пальника стійке, блакитного кольору.

Користування одночасно верхніми пальниками й духовою шафою не рекомендується.

Після закінчення користування плитою

Закрийте крани пальників, а потім — кран на газопроводі перед плитою.

Перед включенням газової колонки необхідно:

Перевірити наявність тяги в димоході.

Прикрити заслінку для чищення димоходу, розташовану в нижній частині димоходу.

Відкрити кран на газопроводі й вентиль на водопроводі перед газовою колонкою.

Запалити запальник. Полум'я запальника має горіти над пальником колонки.

Повільно відкрити газовий кран, знаходячись з боку газової колонки. Газ має загорітись на пальнику.

Відрегулювати температуру води за допомогою газового крану на колонці.

Після цього — обов'язково перевірити наявність тяги в димоході.

Для припинення нагрівання води закрити вентиль виходу гарячої води — пальник має згаснути, запальник продовжує горіти.

Для відновлення нагрівання води потрібно відкрити вентиль виходу гарячої води — пальник автоматично включається.

Забороняється безперервна робота газової колонки впродовж більш ніж 30–40 хв.

Для виключення газової колонки необхідно:

Закрити кран газової колонки.

Закрити кран запальника.

Закрити кран на газопроводі перед газовою колонкою. Після повного звільнення (витоку) газової колонки від води закрити водяний вентиль на водопроводі перед газовою колонкою.

Правила користування пічним опаленням, запальничкою

У селах, де немає газу, використовується пічне опалення. Печі, плити, груби призначені для опалювання приміщень і приготування їжі.

Пічне опалення є найбільш пожежонебезпечним. Тому не можна розпалювати складене в печі паливо гасом або бензином. У разі загоряння вони можуть вибухнути й обпалити обличчя, волосся. Меблі, фіранки та інші предмети, що можуть загорітися, мають розташуватися не ближче ніж за 1 м від печі, груби або плити. Не можна тримати поблизу плити речі, що можуть загорітися: папір, тканину тощо. Не можна сушити над конфорками білизну. Щоб не загорілася підлога від вуглин, які випадають, підлогу перед топковим отвором потрібно вкрити жерстю розміром 70–50 см.

Не можна висипати непогашену золу поблизу будівель і парків. Перш ніж викинути ці відходи, їх слід залити водою.

Не можна залишати розпалені прилади пічного опалення без нагляду, також не можна доручати їх малим дітям.

Недотримання правил користування газом та пічним опаленням може стати причиною пожежі.

Наразі в побуті широко використовуються газові запальнички.

Запам'ятайте! Їх не можна розбивати, кидати у вогонь, підпалювати!

► Контрольні запитання й завдання

Дайте пояснення нижченаведеним рекомендаціям щодо заходів безпеки під час використання газових приладів:

Посуд із широким дном ставте на спеціальну підставку з високими ребрами.

Не можна замінити газовий балон, якщо поруч — відкритий вогонь, увімкнені електроприлади.

У випадку виявлення витіку газу висмикніть шнур телефону з розетки.

Складіть і заповніть таблицю про джерела небезпеки використання газових приладів.

Джерело небезпеки	Заходи й засоби безпеки
Продукти неповного згоряння	
Витік газу з балона	
Та ін.	

Якщо є можливість, поспостерігайте за тим, як люди користуються газовими приладами. Чи всі правила безпеки вони виконують? Чи відповідає стан газових приладів вимогам безпеки?

Якщо ви дійшли висновку про наявність небезпеки (несправність плити, помилки членів родини тощо), порадьтеся з дорослими про те, що можна зробити в цій ситуації. З дозволу дорослих візьміть участь у виконанні накреслених заходів.

З'ясуйте номери телефонів організацій, у які слід зателефонувати в разі поламок газових приладів, аварії, пожежі (телефон аварійної газової служби — «104»).

Схематично зобразіть газові прилади. Позначте червоним кольором обладнання й деталі, від стану яких найбільшою мірою залежить наша безпека. Особливо виділіть кран для використання плити (посуд із широким дном на плиті тощо). Зобразіть варіанти виправлення помилок (заміна підставки під посудом та ін.).

Заповніть таблицю про правила безпеки користування різними газовими приладами:

Газові прилади	Конкретні правила безпеки	Загальні правила безпеки під час використання газових приладів
Газова плита		
Газовий водонагрівач		
Газифікована опалювальна піч		

ТЕМА 3. Дії населення в разі виявлення запаху газу

Правила поведження в разі аварії з витокм газу

Подеколи засоби масової інформації повідомляють про трагічні випадки із загибеллю людей через вибухи побутового газу та кисневих балонів у приміщеннях, небезпечне поведження з боєприпасами тощо. Це свідчить про те, що аж ніяк не всі знають, як саме слід поводитися в екстремальних ситуаціях.

Здебільшого причиною вибухів є порушення вимог безпеки поведження з легкозаймистими та вибуховими речовинами на об'єктах підвищеної безпеки, у місцях масового скупчення людей, адміністративних і житлових будинках тощо.

Однією з найпоширеніших причин вибухів є витік побутового газу в житлових та адміністративних будівлях.

Мешканці нашої області повинні добре пам'ятати про результати порушення правил експлуатації газових приладів. З 1996 по 2008 р. у різних населених пунктах сталося чимало випадків вибухів побутового газу, унаслідок чого загинули дванадцять осіб, сімнадцятеро отримали травми різного ступеня тяжкості, сорок шість будівель було цілком або частково зруйновано. Збитки становлять понад 15 млн грн.

Ознакою загрози вибуху побутового газу є різкий запах деодоранту, що змішується з метаном (запах газу).

Якщо ви відчули стійкий запах деодоранту, необхідно:

- ◆ зберігати спокій;
- ◆ негайно виключити газові прилади; відчинити вікна та двері й провітрити приміщення;
- ◆ не палити та не користуватись електричними приладами;
- ◆ вийти з приміщення та зателефонувати до служби газу (тел. 104);
- ◆ якщо будинок багатоквартирний, — повідомити решту мешканців та, не користуючись ліфтом, залишити будівлю;
- ◆ надати допомогу в евакуації літнім та важкохворим людям;
- ◆ перевірити сусідні квартири на наявність у них дітей, які тимчасово залишились без нагляду дорослих, та повідомити про це представникам служби газу (правоохоронних органів, аварійно-рятувальних підрозділів);
- ◆ відійти на безпечну відстань від будинку (у разі можливості — на відкритий майданчик або пустир) та чекати подальших інструкцій спеціалістів.

Багато природних газів є джерелами небезпеки для людини. Однак найнебезпечнішими є метан (міський магістральний газ)

і зріджений нафтовий газ (у балонах), що використовуються в побуті. У разі витoku вони спричиняють ядуху й отруєння і здатні призвести до вибуху, тому необхідно знати й неухильно дотримуватися правил користування газовими приладами, колонками, печами й догляду за ними.

Дії в разі виявлення запаху газу

Газ може бути дуже небезпечний. По-перше, накопичуючись на кухні, газ може вибухнути. По-друге, ним можна отруїтися. Тому, відчувши запах газу, дотримуватися нижченаведених правил.

Якщо ви відчули запах газу, слід:

- ◆ негайно сказати про це дорослим;
- ◆ відразу ж відчинити вікно й провітрити кімнату;
- ◆ перевірити, чи закриті крани на плиті;
- ◆ негайно зателефонувати в екстрену службу газу.

Выключай в квартире газ,
За газом нужен глаз да глаз.
Запах, чувствуя в квартире,
Позвоните (хором) 04.

Чого не можна робити, якщо ви відчули запах газу

Не можна вмикати світло (і взагалі, краще в цей час не користуватися електроприладами: не вмикати телевізор, комп'ютер, чайник та ін.).

Не можна запалювати сірника, щоб у такий спосіб визначити місце витoku газу. Може статися вибух. Найменшої іскорки буває достатньо для вибуху газу, а у вимикачах і розетках іскри саме й проскакують.

Тому, відчувши запах газу у квартирі:

- ◆ негайно виключіть конфорки й перекрийте газ;
- ◆ якщо вони виключені, перевірте, чи перекрито газовий кран;
- ◆ відчиніть кватирку або вікно, щоб провітрити приміщення;
- ◆ не запалюйте вогонь, не вмикайте й не вимикайте електричне освітлення й електроприлади, не користуйтеся електродзвоником;
- ◆ ніколи не намагайтеся виявити витік газу, підносячи до можливого місця витoku палаючий сірник або запальничку. Якщо вам здається, що газова труба «протікає», намастіть її мильною піною — у місці витoku з'являться бульбашки;
- ◆ якщо запах газу посилюється, викличте по телефону аварійну службу газового господарства й залиште квартиру.

Це надзвичайні правила. Але й повсякденні не можна забувати.

Розігриваючи або готуючи собі їжу на газовій плиті:

- ◆ не залишайте включену конфорку без нагляду;
- ◆ стежте, щоб рідина, яка закипає, — вода, молоко, суп — не залила газ. Якщо це все-таки сталося, спочатку перекрийте газ, а потім уже витирайте плиту;
- ◆ ніколи не використовуйте газову плиту для опалення приміщення;
- ◆ не навантажуйте газові труби, не вішайте на них ганчірки, не стукайте по них;
- ◆ не читайте й не робіть домашнього завдання в приміщенні, де знаходиться газова плита, тобто на кухні.

Якщо ви відчули запах газу в приміщенні:

- ◆ негайно перекрийте вентилі на газовому приладі та крани подачі газу перед ними;
- ◆ повідомте й виведіть людей із загазованих та сусідніх приміщень;
- ◆ організуйте провітрювання приміщень, відчиніть вікна та двері;
- ◆ викличте аварійну службу газу за телефоном «104»;
- ◆ організуйте чергування біля входів до загазованого приміщення до приїзду аварійної бригади газової служби;
- ◆ не вмикайте жодних електричних приладів, не користуйтеся сірниками та запальничками. Випадкова іскра може призвести до вибуху;
- ◆ після прибуття бригади аварійної газової служби дійте за їх указівками.

Неухильно дотримуйтесь правил користування газовими приладами, стежте за тим, щоб вони були справними.

Будьте уважними під час користування газом — у цьому запорука вашої безпеки!

Способи виявлення витоку газу:

- ◆ на око: на поверхні газових труб, змочених мильною водою, у місці витоку утворюються бульбашки;
- ◆ на слух: у випадку сильного витоку газ виривається зі свистом;
- ◆ за запахом: характерний запах, який має газ, посилюється поблизу місця витоку.

Пам'ятайте!

Не можна шукати місце витоку за допомогою відкритого вогню!

Ваші дії

Негайно попередьте сусідів і від них по телефону викличте аварійну газову службу, уникаючи будь-яких дій, що можуть

спричинити іскріння та підвищення температури повітря у квартирі.

Провітріть квартиру, відчинивши вікна й вивівши з неї всіх присутніх. Уникайте користування телефоном (висмикніть шнур з розетки, щоб вам не могли зателефонувати) і електровимикачами, тому що розмикання струму теж спричиняє іскріння й вибух.

Припиніть, якщо можна, подачу газу, вийдіть із квартири, причинивши за собою двері, і дочекайтесь прибуття фахівців газової служби на вулиці.

Загорівся газ у місці витоку

Ваші дії

Негайно виведіть усіх людей із квартири й від сусідів викличте аварійну газову службу й пожежну охорону.

Поки газ горить, небезпеки вибуху немає, тому ніколи не намагайтеся загасити полум'я, оскільки це призведе до катастрофи: газ і повітря разом утворюють вибухову суміш, і за наявності джерела вогню (перегрітий метал, розжарені вугіллячка, іскри, електродуга) вибух — неминучий.

Постарайтеся перекрити подачу газу, стежте за тим, щоб не загорілися розташовані близько від вогню предмети (фіранки, рушники тощо).

Згасло полум'я в пальнику

Залишаючи їжу, яку ви готуєте на вогні, без нагляду, ви ризикуєте залишитися не лише без їжі, але й без даху над головою.

По можливості ставте на пальник широкий посуд або підкладіть спеціальну металеву пластинку з отворами (невеликі кавники часто під час закипання води перекидаються). Наливайте рідину не більш ніж на 3/4 об'єму посуду, знімайте кришку в момент закипання, щоб не допустити заливання полум'я пальника.

Ваші дії

Помітивши згаслий пальник, не намагайтеся знову запалити його — це призведе до вибуху газу, що накопичився. Перекрийте кран подачі газу, відчиніть вікна і провітріть кухню.

Почекайте, поки пальник охолоне (за необхідності очистіть його від решток їжі й жиру, продміть отвір подачі газу), а потім знову запаліть газ, попередньо зачинивши вікна й ліквідувавши протяг.

Якщо на кухні накопичилося багато газу, щоб уникнути отруєння, намочіть водою хустку, притисніть до себе й, дихаючи крізь

неї, увійдіть на кухню та перекрийте кран подачі газу. Якщо це зробити не вдається, негайно евакуюйте всіх сусідів по сходовому майданчику й викличте аварійну газову службу й пожежну охорону; надайте допомогу потерпілим від отруєння газом.

Витік з балона зі стисненим газом

Ваші дії

Негайно викличте аварійну газову службу й разом із сусідами винесіть балон на вулицю, оберігаючи його від ударів. Не підпускайте до балона дітей. Накрийте його мокрою цупкою тканиною.

Зазвичай витік виникає в місці з'єднання балона з гнучким шлангом. Якщо не можна винести балон на вулицю, можна тимчасово перекрити витік мокрою ганчіркою. Провітріть кухню, не користуйтеся освітленням та електроприладами.

Якщо фахівці газової служби визначать, що користуватися цим балоном небезпечно, візьміть у них висновок і, викликавши представників районної газової служби, вимагайте замінити несправний балон за їхній рахунок.

Вогонь на балоні з газом

Ваші дії

Попросіть домашніх або сусідів негайно викликати пожежну охорону й аварійну газову службу, виведіть усіх із квартири.

Спробуйте закрити кран на балоні, обернувши руки мокрою ганчіркою. Якщо це неможливо (вогонь на прокладці, кран деформований у результаті нагрівання тощо), не задмухуйте полум'я — можливий вибух.

Не намагайтеся виносити або переставляти куди-небудь балон зі стисненим газом, поки він не охолов: від найменшого поштовху він може вибухнути.

Запах газу в під'їзді

Ваші дії

Негайно зателефонуйте в аварійну газову службу. Разом із сусідами постарайтеся виявити місце і джерело витoku газу. Якщо необхідно проникнути у квартиру, звідки йде газ, ламайте двері.

Оголосіть про небезпеку всім мешканцям будинку, переконайте їх не користуватися електричними дзвониками й відкритим вогнем. Повідомте диспетчера про те, що трапилося, і попросіть тимчасово відключити ліфт у під'їзді (попередньо вивівши звідти людей).

Евакууйте мешканців з найближчих до джерела витoku газу квартир, виведіть на вулицю дітей і старих, дихаючи крізь мокру хустку.

Відчиніть у під'їзді вікна і двері, ретельно провітрить його. Після прибуття фахівців газової служби покажіть їм джерело витoku газу й виконуйте їхні вказівки.

Вибух газу

Ваші дії

Негайно викличте аварійну газову службу, пожежну охорону, міліцію і «швидку допомогу», по можливості рятуйте сусідів з-під уламків стін і перекриттів, застосовуючи підручні засоби (ломи, багри, лопати, автомобільний домкрат тощо), гасіть пожежу. Будьте гранично обережними: вибух може повторитися.

Якщо під час вибуху в сусідів ви перебували у своїй квартирі, перекрийте подачу газу й вимкніть електрику, негайно залиште квартиру, зачинивши за собою двері.

Якщо ви не зайняті гасінням пожежі або порятунком людей, вийдіть на вулицю й, залишаючись там до прибуття команди пожежників, викличте «швидку»; надайте першу допомогу потерпілим.

ІНСТРУКТАЖ З ТЕМИ «ОБЕРЕЖНО: ГАЗ!»

- ✧ Пам'ятайте, що вогонь — не лише друг, але й великий ворог людини.
- ✧ Акуратно користуйтеся газовими приладами.
- ✧ Якщо ви відчули запах газу, негайно вимкніть плиту, вимкніть усі електроприлади, залиште приміщення, повідомте дорослим і зателефонуйте за номером «104».
- ✧ Пам'ятайте, що дитячі забавки з вогнем спричиняють пожежі.
- ✧ Ідучи з дому, не залишайте ввімкненими прилади.
- ✧ У випадку пожежі телефонуйте за номером «101», просіть дорослих вжити необхідних заходів для порятунку себе та близьких.
- ✧ Дотримуючись правил безпеки, ви зберігаєте своє здоров'я і своє життя!

ТЕМА 4. Ознаки отруєння. Запобігання отруєнню чадним газом. Домедична допомога в разі отруєнь

Отруєння чадним газом

Чадний газ (карбон (II) оксид — CO) — продукт неповного згоряння органічних речовин. Високотоксичний газ, без кольору, іноді має запах гару. Призводить організм до гострого кисневого голодування.

Отруєння може статися на пожежі, під час роботи бензинових двигунів, у випадку згоряння природного газу та ін. Зазвичай смерть настає в результаті отруєння CO в закритих приміщеннях з недостатньою вентиляцією.

Отруєння, залежно від концентрації CO в повітрі, тривалості його впливу і стану людини, може бути поступовим або миттєвим.

Можлива раптова втрата свідомості, у тому числі за кермом автомобіля.

Ознаки отруєння

1) У разі легкого ступеня:

- ◆ поява відчуття важкості й пульсації в голові;
- ◆ біль у скроневій ділянці й чолі («стискання обручем»);
- ◆ потемніння й мерехтіння в очах, шум у вухах.

2) У разі більш тяжкому ступеня:

- ◆ запаморочення, поверхневий подих, почастішання пульсу, розширення зіниць, наростання м'язової слабкості;
- ◆ сонливість, плутанина в думках, згодом — знепритомнення;
- ◆ мимовільне випорожнення сечового міхура й кишечника;
- ◆ поява на обличчі рожевих плям або синюшності.

За відсутності допомоги, у разі поверхневого подиху, серцевої аритмії, глухого серцебиття можливі судоми та смерть потерпілого через гостре кисневе голодування.

Як розпізнати наявність небезпечної кількості чадного газу та запобігти отруєнню

Завжди слід бути уважним у замкнених, погано провітрюваних приміщеннях, що опалюються автономно або де відкрите полум'я використовується у виробничих цілях. Там про наявність чадного газу може свідчити кіптява, задимленість, жовте полум'я пальників.

Слід також уважно стежити за власним самопочуттям. Так, дія карбон монооксиду може спричинити погіршення світлової та

кольорової чутливості зору (0,005 % CO), слуху, головний біль та відчуття тиску на лоб, зниження фізичної працездатності (0,02 % CO). Сильний головний біль, слабкість, запаморочення, туман перед очима, нудота свідчать про небезпечну концентрацію отрути (0,06 % CO). За більш високих концентрацій чадного газу вже існує небезпека загибелі людини. Тому, відчувши наведені симптоми, слід якнайшвидше вийти на свіже повітря.

Допомога в разі отруєння чадним газом

У разі отруєння чадним димом або газом спочатку з'являється головний біль, потім — запаморочення, загальна слабкість, сонливість, нудота, починається блювота. Потерпілий може знепритомніти, можливі зупинка дихання й навіть летальний кінець.

Необхідно негайно:

- ◆ сповістити дорослих про випадок, викликати лікаря за телефоном «103»;
- ◆ винести постраждалого на повітря;
- ◆ прикласти до носа потерпілого ватку з нашатирним спиртом.

Забороняється давати постраждалому пити (можна лише змочити губи та обличчя), будь-які ліки.

Перша допомога

Винести на свіже повітря й покласти на спину.

Розстебнути одяг і відкрити грудну клітку.

Остудити лице й груди холодною водою, снігом, льодом.

Обв'язати ганчіркою, змоченою холодною водою, голову.

Якщо потерпілий не приходить у себе:

- ◆ змусити його чхати, викликавши роздратування в носі;
- ◆ розтирати груди потерпілого рукавицею, шарфом, іншим предметом до появи подиху;
- ◆ зробити штучне дихання;
- ◆ доставити потерпілого в лікувальну установу або викликати лікаря.

ПРАВИЛА БЕЗПЕКИ З ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИМИ ПРЕДМЕТАМИ

ТЕМА 1. Види боєприпасів, методи їх розпізнавання. Небезпечні предмети (знахідки) та дії в разі їх виявлення

Подеколи в землі знаходять небезпечні знахідки — вибухові предмети, що й до сьогодні становлять велику загрозу життю і здоров'ю людей. Це різні види боєприпасів: артилерійські снаряди, артилерійські та реактивні міни, авіаційні бомби, інженерні міни, ручні гранати. Зовні небезпечні предмети нагадують безформні шматки металу. Роздивлятися їх та кидати у вогонь не можна, адже це може призвести до нещасного випадку. Знайшовши небезпечний предмет, сповістіть про це дорослих.

Вибухонебезпечні предмети — небезпечні для життя людини.

До вибухонебезпечних предметів в наші дні можна зарахувати будь-яку речовину або предмет, здатні вибухати і завдавати чимало лиха тим, хто не вмів з ними поводитись. Найпильніша увага зараз приділяється таким «дитячим» розвагам, як петарди. Ці предмети здатні розриватися в руках людини, яка не вмів користуватися ними. Можливий і інший варіант, коли цю річ зроблено з порушеннями технології виготовлення. Така іграшка може призвести до небезпечних і тяжких наслідків. Відомі випадки, коли діти залишалися без верхніх або нижніх кінцівок тіла, без очей тощо. Щоб уникнути нещасних випадків, слід точно знати інструкції з використання петард у побуті. Займатися цим повинні дорослі люди, які добре розуміють наслідки від неправильного їх використання.

Вибухонебезпечною речовиною може виявитися предмет, що містить вибуховий газ. Будь-який вибух спричиняє позбавлення

людини здоров'я. У кожному будинку є газові плити, які мають точну інструкцію з її використання. Порушення такої інструкції може призвести до вибуху. Ось чому маленьких дітей не допускають до користування газовими плитами. Користуватися нею може лише та людина, яка добре знає інструкцію з її використання і пройшла певний курс навчання.

Не зайвим буде нагадати дітям про зброю, яка теж може розірватися в руці. Часто знайдені зброя або старі предмети (бомби, міни, гранати, рушниці), що залишилися з часів війни, ще можуть принести свій смертоносний заряд у наші дні. Відомо чимало випадків, коли діти, не підозрюючи про небезпеку, граються такими знайденими предметами.

Гра з вибухонебезпечними предметами загрожує втратою здоров'я не лише тому, хто вирішив погратися ними, але й товаришам, що перебувають поруч.

Часто в ці ігри потрапляють хімічні речовини, здатні вибухати. Учні інколи не розуміють, що проводити досліди й експериментувати з не відомою їм речовиною — досить небезпечно. Такі досліди або експерименти частіше закінчуються бідою, де в найкращому разі дитина потрапляє до лікарні. Проте відомо чимало випадків, коли подібні ігри закінчуються смертю одного з товаришів.

Не грайтеся з предметами, які є вибухонебезпечними! Не допускайте, щоб з такими предметами грали ваші товариші! Пояснюйте їм надзвичайну небезпеку таких ігор!

Головні поняття

У коментарях до ст. 218 КК коло подібних об'єктів конкретизується: «Під бойовими припасами (БП) розуміють патрони, артилерійські снаряди, бомби, гранати, бойові ракети й тому подібні пристрої, призначені для стріляння з вогнепальної зброї або для здійснення вибуху».

Отже, серед БП широко представлені зразки виробів, конструкція і дія яких ґрунтуються на принципах вибухових пристроїв. Вибухові пристрої (ВП) — це вироби, спеціально підготовлені до вибуху в певних умовах. При цьому ВП можна поділити на ВП промислового й саморобного виготовлення.

У переважній більшості випадків ВП містять у своєму складі вибухову речовину (ВР). До ВР зараховують хімічні сполуки або суміші речовин, здатні до швидкої реакції, що супроводжується виділенням великої кількості тепла з утворенням газів.

Певну за масою й об'ємом ВР, підготовлену і здатну до вибуху в конкретних умовах, називають зарядом ВР.

Якщо вибух заряду ВР або ВП супроводжується руйнуванням (частковим або цілковитим) предметів навколишнього оточення і завданням людям, які потрапили в зону його дії, тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, то такий наслідок вибуху називається його вражаючою дією.

Вражаюча дія проявляється в різних формах за рахунок вражаючих факторів, якими під час вибуху є високошвидкісні осколки, ударна хвиля і продукти вибуху.

Вражаючу дію за рахунок ударної хвилі та продуктів вибуху називають фугасною дією, а за рахунок проникаючої ударної дії частин ВП і розташованих поблизу предметів навколишнього оточення, що руйнуються, — осколковою дією.

Класифікація вибухових речовин (ВР)

Існують різні класифікації ВР.

Оскільки не завжди вдається визначити межі тієї чи іншої групи ВР, їх розподіл має умовний характер.

ВР поділяють за такими ознаками:

- 1) за потужністю (здатністю виконувати роботу в процесі вибухового перетворення) — на потужні та слабкопотужні ВР;
- 2) за формою вибухового перетворення (здатністю горіти або детонувати) — на металеві, головною формою вибухового перетворення яких є горіння; бризантні та ініціювальні, головна форма вибухового перетворення яких — детонація;
- 3) за чутливістю (здатністю вибухати від того чи іншого початкового імпульсу) — на чутливі й нечутливі. До групи чутливих традиційно належать ініціювальні ВР, а до групи нечутливих — бризантні ВР (або такі ВР, що дроблять);
- 4) за призначенням — промислові, що застосовуються в народному господарстві, та військові, які використовуються у військовій справі;
- 5) за способом виготовлення — саморобні й виготовлені промисловим способом відповідно до нормативно-технічної документації;
- 6) за складом — індивідуальні ВР, їх суміші; суміші ВР з інертним наповнювачем; суміші речовин, що набувають вибухових властивостей у процесі змішування.

Ініціювальні вибухові речовини (ВР)

Цей клас ВР застосовується для виготовлення детонаторів, капсулів-детонаторів. Їх називають ще «первинними», оскільки найчастіше вибух заряду у ВР промислового виробництва

здійснюється за допомогою початкового вибуху невеликої наважки ІВР. Ці речовини дуже чутливі до механічних впливів (наколювання, удару, тертя), початкового імпульсу у формі променя вогню, термічного впливу. Вибух ІВР настає практично відразу, і головною формою вибухового перетворення є детонація. Найпоширенішими представниками цього класу ВР є гримуча ртуть, плюмбум азид, плюмбум тринітрорезорціанат, що виготовляються промисловістю.

Вибухові речовини бризантної дії

Цей клас ВР застосовується в народному господарстві й військовій справі як у вигляді конструктивно оформлених зарядів (шашок, патронів, спорядження артилерійських снарядів, мін, гранат і подібних пристроїв), так і в порошкоподібній (гранульованій) формі.

Головною формою вибухового перетворення цих ВР є детонація, яку зазвичай зумовлюють за допомогою детонатора (або подібного пристрою, що включає наважку ІВР). Усі бризантні ВР можуть горіти з різною швидкістю (від кількох міліметрів за секунду до кількох метрів за секунду), і горіння їх може переходити за певних умов у детонацію (зі швидкостями в кілька тисяч метрів за секунду). І навпаки, детонація деяких БВР може переходити в горіння, наприклад у зонах малої щільності. Горіння БВР у закритій міцній оболонці часто переходить у детонацію. Головними представниками цього класу є тротил, тетрил, амонали, що виробляє промисловість.

Метальні вибухові речовини — різні види пороху та суміші твердого ракетного палива (СТРП).

Зазначений клас ВР досить великий. Це пояснюється різноманітністю розв'язуваних задач і конструкцій технічних засобів, у яких вони застосовуються. Порох і СТРП можуть бути багатоконпонентними системами, що містять у собі до кількох десятків різних речовин (особливо СТРП). Залежно від складу види пороху поділяються на димні й бездимні.

Традиційним представником димних видів пороху є чорний порох, що складається з такої механічної суміші: 75 % калієвої селітри, 15 % деревного вугілля й 10 % сірки. Він не здатний детонувати. Головною формою його вибухового перетворення є горіння. У замкнутому об'ємі з достатнім коефіцієнтом заповнення воно відбувається з постійною швидкістю (близько 400 м/с), що забезпечує ефект вибуху.

Бездимні види пороху поділяються на піроксилінові (на легколеткому розчиннику) і балістити (на важколеткому розчиннику).

Крім того, існують види пороху, виготовлені із застосуванням змішаного розчинника, — кордити.

Для виготовлення бездимних видів пороху використовують бризантні ВР: піроксилін, нітрогліцерин, динітрогліколь, динітробензен, тротил, гексоген та ін. Піроксилін — головна складова як піроксилінових порохів, так і баліститів. Нітрогліцерин та інші нітроестери застосовуються для виготовлення баліститів. Тротил, гексоген, динітробензен можуть використовуватися як технологічні добавки.

Головною формою вибухового перетворення СТРП і різних видів пороху є горіння, що забезпечується співвідношенням компонентів, які становлять їхню основу.

Оскільки ВР входять до складу бездимних видів пороху та СТРП, вони можуть детонувати залежно від умов і способів ініціювання (підриву). А їхнє горіння за певних умов може протікати у формі вибуху (наприклад, у щільно закритій міцній оболонці).

Вибухові речовини — системи «пальне плюс окисник»

Для експертних досліджень ВР характерним є використання конденсованих систем «певний клас ВР — піротехнічний склад (ПТС)», що застосовуються для подачі світлових, димових, звукових сигналів, освітлення місцевості, у різноманітних ракетних патронах, артилерійських снарядах, кулях спеціального призначення, сповільнювачах і тому подібних пристроях. ПТС, як правило, складаються з пального, окисника та сполучної речовини. Пальне — будь-яка речовина, здатна горіти. Окисник — речовина, здатна внаслідок нагрівання розкладатися з виділенням кисню. Сполучна речовина необхідна для надання системі певної форми. Окисник і пальне обираються залежно від питань, що розв'язуються.

Головною формою вибухового перетворення багатьох промислових ПТС є горіння. Воно (як і для всіх систем «пальне плюс окисник») може протікати з різною швидкістю (від кількох міліметрів за секунду до сотень метрів за секунду), що також визначається сферою застосування ПТС, а також конструктивними особливостями ВР. Горіння ПТС може протікати спокійно (пошарове горіння) або мати характер вибуху (наприклад, у щільно закритому корпусі).

«Небезпечний камуфляж»

Насамперед слід знати, що вибухове обладнання може бути закамуфльоване, наприклад, під дитячу іграшку, сувенір,

радіоприймач, комп'ютер, ручку й олівець, а також під книгу, скриньку, запальничку, електричний ліхтарик, бляшанку тощо.

Особливу увагу слід звертати на залишені пакети, дипломати, сумки, коробки. Терористи можуть залишити вибуховий пристрій в урні, що знаходиться в туалетній кімнаті, холі та інших приміщеннях, де збираються великі юрби людей.

Що робити, якщо ви виявили сторонній предмет? У жодному разі не торкайтеся його руками, не совайте й не переносьте.

Звертайте увагу на людей, які входять до школи. Вони можуть попросити вас передати кому-небудь сумку або пакет. Не варто цього робити. Про всіх підозрілих осіб повідомляйте вчителям, працівникам охорони або працівникам міліції.

Можливо, саме ваша спостережливість убереже дітей і викладачів від лиха.

Дії в разі виявлення вибухового пристрою

Негайно повідомте про виявлений підозрілий предмет у чергові служби органів внутрішніх справ, МНС, оперативному черговому адміністрації міста.

Не підходьте до виявленого предмета, не торкайтеся його руками й не підпускайте до нього інших.

Вимкніть засоби радіозв'язку, мобільні телефони, інші засоби радіозв'язку, здатні викликати спрацьовування радіодетонатора.

Не повідомляйте про загрозу вибуху нікому, крім тих, кому необхідно знати про те, що сталося, щоб не створити паніки.

ТЕМА 2. Правила поводження з ВВП, невизначеними предметами та речовинами

Щоб уникнути нещасних випадків, потрібно добре запам'ятати, що торкатися вибухових або невизначених предметів не можна, бо це небезпечно для життя. Виявивши вибухонебезпечні предмети далеко від населених пунктів, потрібно добре запам'ятати дорогу до того місця, де їх виявлено, поставити біля них пам'ятну мітку.

Про знайдені вибухонебезпечні предмети слід негайно сповістити працівників місцевого самоврядування, міліції («102»), найближчого підприємства, школи або просто дорослих, які є поблизу. До жодних самостійних дій вдаватися не можна!

Правила техніки безпеки поводження з ВР

Не знаєш, що це за ВР або ВП — відійди на безпечну відстань.

Безпечна відстань:

- ◆ для гранати РГД-5 — 25 м;
- ◆ для гранати Ф-1 — 200 м.

Якщо ВР або ВП виявлено в приміщенні — повільно евакуюватися самому й рекомендувати зробити це оточуючим.

Категорично заборонено користуватися радіотелефоном поблизу предмета, що нагадує ВП.

Неприпустимо заливати ВР рідинами, засипати порошками, накривати якимсь матеріалом.

Не можна чинити на ВР або ВП температурний, звуковий, механічний і електромагнітний впливи.

Слід НЕГАЙНО повідомити учителям, організаторам заходу, на якому ви перебуваєте, правоохоронним органам про можливий ВР або ВП.

Необхідно вжити заходів щодо недопущення в зону можливого ураження сторонніх осіб.

Інструктаж з теми «Як поводитися в разі виявлення незнайомих речей»

Виявивши підозрілий предмет, не підходьте до нього, не торкайтесь його й не пересувайте, негайно зателефонуйте за номером «102».

Запам'ятайте час виявлення підозрілого предмета.

Попередьте людей, щоб вони відійшли якнайдалі від небезпечної знахідки.

Обов'язково дочекайтеся міліцію, тому що ви є найважливішим свідком.

Не вживайте самостійно жодних дій з підозрілими предметами — це може призвести до численних жертв і руйнувань.

Пам'ятайте! Дотримуючись правил безпеки, ви зберігаєте своє здоров'я і своє життя!

ТЕМА 3. Запобігання дитячому травматизму від ВВП побутового призначення: піротехнічних засобів, горючих і легкозаймистих речовин**Щоб Новий рік не перетворився на трагедію**

Не можна користуватися без нагляду дорослих піротехнічними засобами: хлопавками, петардами, феєрверками. Навіть більше, не

можна зберігати їх удома, адже вони належать до вибухонебезпечних предметів.

Ступінь небезпеки зростає у випадку із саморобними піротехнічними іграшками: можна отримати важкі опіки, втратити зір, скалічитися й навіть загинути.

Так само існує висока ймовірність спричинити пожежу, якщо бавитися з вогнем біля горючих і легкозаймистих речовин та матеріалів.

За останні роки в Україні спостерігається тенденція до збільшення кількості надзвичайних ситуацій, особливо пожеж у зимовий період. Упродовж зимніх місяців відбувається понад 40 % пожеж від їх річної кількості, а загибель людей становить понад 70 % від загальної кількості жертв вогню. Аналіз цієї ситуації показав, що переважною причиною виникнення пожеж із загибеллю людей на них є необережне поводження громадян з вогнем. У зв'язку з цим та з метою запобігання пожежам під час проведення святкувань закликаємо вас не забувати про прості правила поведінки з піротехнікою, тоді святкова новорічна ялинка й феєрверки принесуть у ваш дім лише радість.

Почнемо з ялинки. Сучасні синтетичні ялинки оброблені спеціальним розчином і виготовлені з пластмаси, яка не виділяє отруйних речовин унаслідок нагрівання. Цього не можна сказати про ялинки, виготовлені до 1985 р. Переконайтеся в тому, що ваша штучна красуня безпечна. Для цього відщепніть шматочок пластмаси, з якої її виготовлено, і нагрійте його сірником (підпаліть). Якість диму та швидкість горіння безпомилково вкажуть на вогнестійкість і нетоксичність штучної ялинки. Якщо спостерігаєте швидке спалахування або ж дим подразнює слизову носоглотки, краще придбати нову ялинку.

Скляні ялинкові прикраси бажано розмістити на не доступній для дітей висоті. Розкидаючи конфетти (блискучі різнокольорові кружечки), пам'ятайте, що дитина може разом із повітрям випадково вдихнути ошурки металу, і вони, потрапивши в дихальні шляхи, можуть спричинити алергію або навіть призвести до летального випадку. Тож краще обійтись без конфетти, використовуйте гірлянди.

Електрогірлянди також бажано розвішувати на не доступній для дитини висоті, оскільки її бажання провести «експерт-аналіз» умісту кольорового вогника може скінчитися електричним шоком.

Якщо ви бажаєте прикрасити підніжжя ялинки ілюзією снігу, використовуйте для цього лише просочений вогнестійким розчином папір. Використовувати ж вату не рекомендується.

Яке ж новорічне свято без чудес різної піротехніки?!

Свічки, хлопавки, бенгальські вогні, звукові жарти, фонтани вогню й ракети — обов'язковий атрибут Нового року. У зв'язку із загальною пристрастю до таких забавок рекомендується враховувати таке:

- ◆ купуйте піротехніку тільки в магазинах або спеціалізованих кіосках;
- ◆ зверніть увагу на термін зберігання виробу. Якщо він скінчився — краще утриматись від покупки.

Необхідно пам'ятати, що петарди мають небезпечний радіус дії від 0,5 до 5 м. Не рекомендується підривати їх у приміщеннях, а також спостерігати за ними з близької відстані; дрібні часточки, що розлітаються, можуть ушкодити очі або підпалити щось у квартирі. Пам'ятайте, що застосування петард поруч з маленькими дітьми взагалі неприпустиме, оскільки це може призвести до розладу психіки дитини.

Необхідно бути дуже обережними під час використання бенгальських вогнів, особливо дітьми. Паличку з вогнем потрібно тримати на відстані витягнутої руки і не підносити близько до одягу, очей та ялинки.

Якщо ви хочете весело і без пригод зустріти Новий рік:

- ◆ установлюйте ялинку на стійкій підставці так, щоб гілки не торкалися стін і стелі та перебували на безпечній відстані від електроприладів і побутових печей;
- ◆ не встановлюйте ялинку на високій підставці (стілець, табуретка, журнальний столик та ін.);
- ◆ поставте стовбур ялинки в цебро з мокрим піском і час від часу зволожуйте його;
- ◆ якщо ялинка засохла, викиньте її, адже вона може спалахнути, як факел;
- ◆ не запалюйте на ялинці свічок, бенгальських вогнів, а також саморобних електрогірлянд);
- ◆ не спрямовуйте в її бік хлопавку;
- ◆ пам'ятайте: особливо небезпечним на ялинці є золотаво-сріблястий дощик з алюмінієвої фольги (навіть якщо він фабричного виготовлення), який може замкнути електрогірлянду;
- ◆ не забувайте: діти можуть перебувати біля ялинки з увімкненою гірляндою лише в присутності дорослих, вимикайте її, коли виходите з кімнати;
- ◆ свічки закріпіть на твердій поверхні, не вкритій скатертиною чи серветкою;

- ◆ покладіть неподалік від ялинки кілька паперових пакетів з піском, поставте ємність з водою, покладіть стареньку ковдру, приготуйте електричний ліхтарик;
- ◆ з метою запобігання виникненню пожежі можна обробити ялинку спеціальним вогнестійким розчином.

Улаштування феєрверків

Чи часто, купуючи феєрверки або петарди, ми замислюємося про небезпеку, яку несе необережне поводження з ними?

Незалежно від того, у якій країні виготовлено піротехніку, вона не може бути абсолютно безпечною. Ви повинні навчитися правильно користуватися нею, бо нещасні випадки, що трапляються, є зазвичай результатом неправильного та необережного поводження з піротехнічними засобами, порушення елементарних вимог безпеки або використання їх не за призначенням. Тож якщо ви вирішили самостійно влаштувати феєрверк з приводу свят, порадувати своїх дітей, друзів і знайомих, дотримуйтеся таких правил:

- ◆ не можна носити піротехнічні іграшки в кишенях;
- ◆ не можна спалювати їх у багатті;
- ◆ не можна розбирати вироби та піддавати їх механічним впливам;
- ◆ не можна працювати з піротехнічними виробами в нетверезому стані;
- ◆ не можна палити, працюючи з піротехнікою;
- ◆ зберігайте піротехнічні вироби в не доступному для дітей місці;
- ◆ розташовуйте їх подалі від обігрівальних приладів;
- ◆ чітко дотримуйтеся інструкцій, які повинні мати всі піротехнічні засоби.

Місце для феєрверка слід вибрати заздалегідь. В ідеальному випадку це має бути великий відкритий майданчик (двір, скверик або галявина), вільний від дерев та будівель. Крім цього, слід уважно оглянути вибране місце, подивившись, чи немає поруч (у радіусі 50 м) пожежонебезпечних об'єктів, автостоянок, лікарень. Якщо феєрверк влаштовується за містом, поблизу не повинно бути опалого листя, сухої трави або сіна.

Глядачів розташуйте на відстані 20–25 м від пускового майданчика, обов'язково з навітряного боку, щоб вітер не зносив на них дим і неспалені часточки піротехнічних засобів. Запам'ятайте:

- ◆ не купуйте петарди й феєрверки на стихійних ринках, в електричках, підземних переходах, придбавайте їх лише в магазинах, що мають держліцензію на продаж піротехніки;

- ◆ не підходьте до місця проведення феєрверку (салюту) ближче ніж на 300–400 м;
- ◆ не збирайте залишки ракет, що впали на землю, вони можуть вибухнути у вас в руках;
- ◆ переконайтеся в тому, що термін їх придатності не скінчився;
- ◆ минайте стороною піротехніку з дефектами. Якщо корпус тріснув, роздувся або ви бачите, що виріб намок, навіть близько до нього не підходьте. Подивіться, чи немає на поверхні ракети сірого або чорного нальоту. У будь-який момент вона може спалахнути від тертя;
- ◆ якщо запальний шнур коротший за 2 м або зламаний, то після запуску ви не встигнете відбігти на безпечну відстань;
- ◆ піротехніку не можна зберігати без упаковки, у якій її було продано;
- ◆ не лягайте спати відразу, якщо спалили в квартирі кілька бенгальських вогнів. Після цих забав у повітрі залишається замало кисню, воно насичується шкідливими продуктами горіння, тому обов'язково слід провітрити приміщення;
- ◆ не пускайте ракети поблизу будівель, а тим паче всередині них;
- ◆ до будь-якого піротехнічного виробу не можна підходити раніше ніж через 2 хв після закінчення його роботи. А до багатозарядних краще не підходити ще довше;
- ◆ піротехніку, яка спрацювала, гасіть, дотримуючись усіх можливих застережних заходів. Найкраще закидати її снігом;
- ◆ у жодному разі не знищуйте непридатні петарди в багатті або печі. Загальноприйнятий спосіб утилізації піротехніки такий: залийте її водою на 2 год і лише після цього викиньте разом зі звичайним сміттям.

Дотримуйтесь цих порад — і застосування піротехнічних засобів принесе вам радість і не завдасть шкоди.

Ваші дії в разі загорання ялинки

У разі загорання електрогірлянди негайно вийміть з розетки вилку електроприладу (вона має розташовуватися в доступному місці) або вимкніть автоматичні запобіжники (викрутіть пробки) в електросилової. Зателефонуйте в пожежну охорону (номер телефону — «101»). Зваліть ялинку на підлогу, щоб полум'я не піднімалось угору (можуть зайнятися шпалери та штори), накиньте на неї ковдру, закидайте вогонь піском або залийте водою (якщо це жива ялинка).

Синтетична ялинка горить швидше, при цьому матеріал, з якого її виготовлено, плавиться і розтікається, виділяючи отруйні речовини (оксиди Карбону, синильну кислоту й фосген). Гасити водою полімери, які горять, небезпечно, тому що можливе розкидання іскор і розплавленої маси. Не торкаючись синтетичної ялинки голими руками, накиньте на неї цупке покривало і засипте піском.

До прибуття пожежників постарайтеся за допомогою піску та води ліквідувати джерело пожежі або хоча б не допустити поширення вогню, накинувши на речі, що зайнялися від пожежі, цупку мокру тканину або ковдру. Як і в інших випадках пожежі у квартирі, не відчиняйте вікна та двері, оскільки протяг ще більше роздмухає полум'я. Якщо загасити пожежу неможливо, зачиніть щільно двері до кімнати, де виникла пожежа, і поливайте їх ззовні водою. Повідомте сусідів про виникнення пожежі та, за необхідності, виведіть людей, присутніх у квартирі, у під'їзд.

Правила безпечного поводження з ПТЗ (піротехнічними засобами)

Майже всі ПТЗ розраховані на застосування поза приміщенням, виключно на вільному від дерев, просторому дворі, краще — на пустирі або стадіоні, оскільки висота підйому сягає 10 м.

Запускати ПТЗ слід не з руки, а поставивши чи поклавши їх на дощечку або встромивши в пухкий сніг (порожню скляну пляшку) та відійшовши на кілька метрів убік.

Не можна відразу ж підходити до залишків використаної піротехніки. Якщо з будь-якої причини вона не догоріла, існує чимала ймовірність одержати опіки.

Практично жодну піротехніку, крім бенгальських вогнів і хлопавок, не можна тримати в руках і використовувати в приміщенні.

Якщо ПТЗ не спрацював, то довести його до ладу можна не раніше ніж через 15–20 хв, попередньо поливши водою або закидавши снігом.

Небезпечно купляти ПТЗ на ринках і лотках: вони поставляються з Польщі, Прибалтики, Китаю й не мають сертифіката якості.

Купуючи ПТЗ, звертайте увагу на те, щоб інструкція була написана українською або російською мовами. У ній має повідомлятися, який ефект чинить виріб.

Петарда за принципом дії — не що інше, як фугасна граната. Застосувавши петарду занадто близько або вибравши занадто велику за потужністю, можна одержати справжню контузію.

Пам'ятайте: ваше здоров'я — у ваших руках.

Інструктаж з теми «Небезпека піротехнічних виробів»

- ✧ Піротехнічні вироби дуже небезпечні для здоров'я.
- ✧ Купуйте піротехнічні вироби тільки у спеціалізованих магазинах.
- ✧ Просіть консультацію в продавця.
- ✧ Не використовуйте піротехнічні вироби без дорослих.
- ✧ Перед використанням уважно вивчайте інструкцію.
- ✧ Не використовуйте піротехнічні вироби в приміщеннях, поблизу будинків, поруч з людьми.
- ✧ Навіть невинні на перший погляд бенгальські вогні та хлопавки можуть завдати шкоди здоров'ю.
- ✧ Не можна приносити й використовувати піротехнічні вироби в школі.
- ✧ Пам'ятайте! Дотримуючись правил безпеки, ви зберігаєте своє здоров'я і своє життя!

ТЕМА 4. Вогнепальна зброя — не забавка. Небезпечність виготовлення та випробування вибухових пакетів, користування мисливськими рушницями

Вогнепальна зброя — не забавка. Якщо в домі є мисливська рушниця або якась інша зброя, вона має зберігатися у спеціальному сейфі або дерев'яному ящику, які не дають можливості доступу стороннім особам.

Неповнолітнім та особам без спеціального дозволу зброю вдома тримати не можна.

Необережне поводження з предметами, призначення яких ви не знаєте, та вибухонебезпечними речовинами може призвести до нещасного випадку. Тим більше дітям не можна виготовляти вибухові чи вогненебезпечні предмети, перевіряти їх на міцність.

Украй небезпечно кидати їх у вогонь, бавитися поблизу них сірниками чи запальничками. Вибухова речовина, що міститься всередині, може вибухнути та завдати великої шкоди.

Не варто намагатися самому виготовити який-небудь вибуховий пристрій у домашніх умовах. Це заняття вкрай небезпечне і не варте того ризику, якому ви себе піддаєте. Скористайтеся краще готовими виробами промислового виробництва.

ПАМ'ЯТАЙТЕ! Категорично забороняється користуватися піротехнічними виробами технічного та спеціального призначення (вибухівкою, військовими сигнальними ракетами, вибуховими пакетами тощо) та виготовленими власноруч.

ТЕМА 5. Заходи щодо безпеки під час збирання металевого брухту. Правила дії під час виявлення ВНП

Особливо уважними слід бути під час збирання металевого брухту. У разі виявлення незнайомих предметів слід негайно повідомити про це класному керівнику або комусь із дорослих. Вибухові предмети становлять значну загрозу здоров'ю й життю людей, отже, не можна ризикувати цим через власну недбалість або необережність.

Правила, яких слід дотримуватись під час збирання металобрухту

Не можна збирати ВНП.

Слід поводитися обережно, щоб ВНП не потрапили в плавильні печі, домни.

У разі виявлення підозрілих предметів не можна торкатися їх. Необхідно повідомити про знахідку у відділи МНС, цивільної оборони, міліцію.

Слід розмістити поруч зі знахідкою попереджувальні сигнали (огорожу, червону стрічку тощо).

Виявлення вибухонебезпечних предметів

Ознаки, що можуть указати на наявність ВП:

- ◆ наявність на виявленому предметі дротів, мотузок, ізоляційної стрічки;
- ◆ підозрілі звуки, клацання, цокання, які чути від предмета;
- ◆ характерний запах мигдалю або інший незвичайний запах, що йде від предмета.

Якщо виявлений предмет не повинен, як вам здається, перебувати в цьому місці й у цей час, не залишайте цей факт без уваги.

Якщо ви виявили підозрілий предмет у міському транспорті, опитайте людей, які знаходяться поруч. Якщо господаря не виявлено, повідомте про знахідку водієві.

Якщо підозрілий предмет знаходиться в під'їзді вашого будинку, опитайте сусідів, можливо, він належить їм. Якщо ні, то повідомте про знахідку у ваше відділення міліції.

Якщо ви виявили підозрілий предмет в установі, повідомте про знахідку адміністрацію.

У всіх перелічених випадках:

Не торкайтесь, не розкривайте й не пересувайте знахідку.

Не паліть, утримуйтеся від використання засобів радіозв'язку, у тому числі мобільних.

Повідомте про виявлений предмет у правоохоронні органи.

Запам'ятайте час виявлення знахідки.

По можливості забезпечте охорону підозрілого предмета або небезпечної зони.

Постарайтеся зробити так, щоб люди відійшли якнайдалі від небезпечної знахідки.

Обов'язково дочекайтесь прибуття оперативно-слідчої групи.

Не забувайте, що ви є найважливішим свідком.

Пам'ятайте: зовнішній вигляд предмета може приховувати його справжнє призначення. Як камуфляж засобів для підривних робіт можуть бути використані звичайні побутові предмети: сумки, пакети, згортки, коробки.

Будь-який предмет, знайдений на вулиці або в під'їзді, може становити небезпеку.

Ще раз нагадуємо: не здійснюйте самостійно жодних дій зі знахідками або підозрілими предметами, що можуть виявитися вибуховим обладнанням: це може призвести до вибуху, численних жертв і руйнувань!

Ознаки наявності вибухових пристроїв

- ✧ Нічийні портфелі, валізи, сумки, згортки, мішки, коробки.
- ✧ Шум з виявленого предмета (цокання годинника, клацання).
- ✧ Незвичайне розташування виявленого предмета.
- ✧ Наявність на знайденому предметі джерел живлення (батареї).
- ✧ Припарковані поблизу будинків автомашини, не відомі мешканцям (нічийні).
- ✧ Специфічний, не властивий навколишній місцевості запах.

Дії в разі знаходження вибухового приладу

- ✧ негайно повідомте про виявлений підозрілий предмет по телефонах екстреної допомоги або оперативних служб міста («101» або «112»).
- ✧ Не підходьте до підозрілого предмета, не торкайте його руками, не підпускайте до нього інших.
- ✧ Не користуйтеся засобами радіозв'язку, щоб не спричинити спрацьовування радіодетонатора.
- ✧ Дочекайтесь прибуття інспекторів відділу охорони й режиму та вкажіть їм місце знаходження підозрілого предмета.
- ✧ Дійте згідно з указівками інспекторів відділу охорони й режиму.

ТЕМА 6. Підсумкова бесіда. Обережність дітей під час літніх канікул — запорука життя та здоров'я

Не забувайте про правила безпеки під час канікул. Пам'ятайте: випадково виявлені боєприпаси несуть у собі велику небезпеку! Знищувати небезпечні предмети можуть лише спеціальні команди підричників. Не можна гратися з вогнем, це може призвести до трагічних наслідків.

На території області продовжують траплятися випадки виявлення вибухонебезпечних предметів — боєприпасів часів Великої Вітчизняної війни, а також сучасних засобів ураження, що випадково стали доступними в результаті злочинної халатності осіб, які відповідають за їх збереження.

Знайдені боєприпаси (або предмети, що схожі на них) мають бути знешкоджені тільки спеціалістами.

Про знахідку вибухонебезпечного предмета необхідно терміново повідомити в місцеві органи державної влади (сільради, райвійськкомати, відділення міліції, відділи з питань надзвичайних ситуацій).

Заходи безпеки під час знаходження вибухонебезпечних предметів

Слід пам'ятати, що знайдені предмети після тривалого перебування в землі або у воді становлять ще більшу небезпеку.

У разі знаходження вибухонебезпечних предметів забороняється:

- ◆ перекладати, перекочувати їх з одного місця на інше;
- ◆ збирати, зберігати, нагрівати та бити;
- ◆ намагатися розбирати;
- ◆ використовувати для виготовлення різноманітних предметів;
- ◆ використовувати заряди для розведення багаття та освітлення;
- ◆ заносити до приміщення, закопувати в землю, кидати в криницю або річку;
- ◆ збирати та здавати в металобрухт.

Знайшовши вибухонебезпечний предмет, уживіть заходів з виявлення, огороження та охорони його на місці знаходження.

Негайно особисто або по телефону повідомте про це в селищну Раду, відділення міліції, дирекцію підприємства, радгоспу, школи, правління колгоспу, будинкоуправління.

Лише точне дотримання заходів безпеки може виключити випадки підриву на боєприпасах.

Будьте обережні під час знаходження вибухонебезпечних предметів!

ПРАВИЛА БЕЗПЕКИ НА ВОДІ

ТЕМА 1. Вступ. Уміння триматися на воді — запорука безпеки. Особливості купання в морі, річці, ставку

Вступ

Усе живе на Землі: рослини і тварини, життя та діяльність людини тісно пов'язані з водою. Якщо подивитися на географічну карту, побачимо, що всі населені пункти — від величезних міст-мегаполісів до маленьких сіл і селищ — розташовані безпосередньо поблизу водоймищ (річок, озер, морів і океанів).

Вода дарує нам величезну радість у будь-якому своєму фізичному стані: твердому (крига, каток, буєрний спорт), рідкому (купання, плавання, плавання на човнах і судах, приготування напоїв та їжі) і газоподібному (пара в сауні).

Але вода вимагає відповідної уваги до себе й обережності. Вона не любить людей недисциплінованих і недбалих і карає тих, хто нехтує правилами спілкування з нею. Щорічно безліч людей гине на водоймах, завдаючи страшенного горя своїм рідним і близьким. Не йдеться про стихійні лиха, коли водна стихія обрушується на людей і людські та матеріальні втрати виникають не з вини людини. Ідеться про загибель людей через власну необачність або з незнання основ поведінки на воді та біля неї (на березі, на плавзасобах).

Статистичні дані та засоби масової інформації свідчать про те, що майже щодня вода забирає життя десятків українців. Серед тих, хто тоне, чверть становлять діти віком до шістнадцяти років. Половина з них — малюки, залишені без нагляду біля водойм (і не лише в літню спеку під час купань, але і взимку або рано навесні, коли можна провалитись під кригу).

Аналіз надзвичайних ситуацій на воді показує, що 50–70 % потерпілих впадають у буйну істерику або протрацію. Лише 15–25 % з них можуть діяти без паніки, розумно й рішуче.

Перед літніми канікулами в школах України проводяться обов'язкові інструктажі з правил поведінки на воді, і це — правильно і вкрай необхідно. Але, на жаль, кількість загиблих або постраждалих на воді не зменшується.

Уміння триматися на воді — запорука безпеки

Вода помилок не пробачає

Як свідчить статистика, у корабельних аваріях гине менше людей, ніж під час купання. Якщо проаналізувати причини загибелі дітей на воді, з'ясовується, що головною з них є невміння плавати. Це насамперед провина дорослих, які не змогли, не знайшли часу навчити дитину триматися на воді. Стародавні греки, засуджуючи неосвічену людину, говорили: «Він не вміє ні писати, ні плавати». На жаль, цю відому нашим пращурам істину нам, людям ХХІ століття, потрібно доводити ціною життя дітей.

Друга за значенням причина — залишення дітей без нагляду поблизу водойм. Варто ще раз нагадати, що безпека дітей на воді забезпечується супроводом дорослих. Вони зобов'язані не допускати купання дітей у невстановлених місцях і плавання на непристосованих для цього засобах. Пам'ятайте: у місцях завглибшки 1,5 м дозволяється купатися дітям у віці від дванадцяти років і лише тим, які вміють добре плавати.

І третя причина загибелі на воді — недотримання температурного режиму, незнання, а часто — ігнорування правил поведінки біля води й на воді, способів рятування й надання першої медичної допомоги.

Особливості купання в морі, річці, ставку

Насамперед запитайте в дорослих, чи варто взагалі купатися в певному озері (річці, ставку) — чи достатньо чиста там вода. А то ще підхопите яку-небудь інфекцію й будете лікуватися решту літніх канікул.

У місці купання має бути обладнаний пляж або спеціальна купальня. Акваторія пляжу — обмежена буйками, дно спокійне за рельєфом, полого, піщане та перевірене на відсутність сторонніх предметів, що можуть становити небезпеку (скляні пляшки, корчі, водорості тощо). На території пляжу мають бути встановлені щити із засобами рятування (рятувальні кола, кулі тощо), рятувальний пост, щит із зазначенням умов відпочинку (температура води й повітря, хвилювання, вітер).

Необладнаний пляж (у походах, на екскурсіях) обов'язково обстежується досвідченим дорослим. Перевіряється якість дна,

відсутність корчів, пеньків, металевих предметів, відсутність водоверті, промислових та інших стоків, якість берега тощо.

Щодо режиму купання, то оптимальними вважаються температури: води — не нижче за +18 °С, повітря — не нижче за +20 °С. Після вживання їжі має минути 1,5–2 год.

Тривалість купання не повинна перевищувати:

- ◆ 15–40 хв за температури +24 °С;
- ◆ 10–30 хв — за +22 °С;
- ◆ 5–10 хв — за +20 °С;
- ◆ 3–8 хв — за +18...+19 °С.

Заборонено купатися в разі сильного вітру, під час грози, за інших несприятливих метеоумов.

ТЕМА 2. Допомога потопальнику. Рятувальні прийоми та засоби надання першої долікарської допомоги потерпілому

Рятування потопальника

Потопати може людина, яка не вміє добре плавати, фізично ослаблена або стомлена, яка вживала алкогольні напої або випадково впала в холодну воду. Про те, що людині потрібна допомога, можуть свідчити такі ознаки:

- ◆ спроба плисти не призводить до просування вперед;
- ◆ на обличчі людини з'являється вираз відчаю;
- ◆ людина кличе на допомогу або розмахує руками, щоб привернути увагу;
- ◆ людина намагається наблизитися до плавзасобу, хапається за пліт, човен;
- ◆ людина плескає руками, намагається висунутися з води, щоб набрати повітря замість того, щоб плисти. Ці намагання мимовільні та продовжуються недовго;
- ◆ тіло у воді перебуває у вертикальному положенні, ноги не виконують плавальних рухів.

У такій ситуації особливе значення має правильний вибір способу надання допомоги потерпілому. Слід розуміти, що людина, яка потопає, діє несвідомо та інстинктивно, вона може вчепитися за вас і потягти на дно. У такому випадку ви не лише не допоможете їй, але й самі можете потонути.

Справа рятування на воді не проста і часто під силу лише рятувальникам-професіоналам. Тому, якщо ви побачили, що людина тоне, кличте на допомогу дорослих, зверніть їхню увагу на те, що відбувається. Багато хто з дорослих уміє плавати і зможе надати допомогу потопальнику.

Під час рятування потопальника ваша мета — витягти потерпілого на берег з якнайменшою небезпекою для вас. Виберіть найбезпечніший спосіб — дистанційної подачі рятувальних засобів: по можливості залишайтеся на березі й намагайтеся дотягтися до потопальника рукою чи палицею або киньте йому предмет, що плаває (рятувальне коло, мотузку тощо), так, щоб потопальник зміг захопитися за нього. Стежте за тим, щоб утримувати рівновагу (ухопіться за берегові предмети, чагарник, дерево), оскільки потопальник може стягти вас у воду. Не заходьте у воду, поки не переконаєтесь, що це вкрай необхідно. Якщо лихо сталося на мілководді та є змога наблизитися до потопальника вбід, щоб подати рятувальний засіб, тримайте цей засіб так, щоб він був між вами й потерпілим. Міцно стійте ногами на дні, тримайтеся однією рукою за яку-небудь опору, а в разі, якщо свідків нещасного випадку багато, утворіть живий ланцюг, міцно взявшись за руки.

Якщо іншого виходу немає і рятувати потопальника доводиться вплавав — пливіть до нього, тримаючи перед собою предмет, який плаває (краще рятувальне коло). Подавайте його на витягнутих руках, щоб потопальник зміг схопитися за рятувальний засіб, а не за вас. Підтримуйте з потопальником зоровий та голосовий контакт, підбадьоруйте його, переконайте працювати ногами в той час, коли ви за допомогою рятувального засобу буксуватимете його до берега.

Як підпливати до потопальника

У разі відсутності рятувального засобу до потопуючого краще підпливати ззаду, щоб він не бачив рятувальника. Якщо потопуючий дивиться на рятувальника — метрів за 2–3 слід підпірнути, схопити його за коліна і розвернути спиною до себе.

Якщо потопальник зник під водою, слід пірнути з урахуванням течії і, знайшовши його, узяти попід пахви (підходити з боку голови, якщо потопальник лежить догори обличчям, або з боку ніг, якщо обличчям — донизу) і, відштовхнувшись від дна, спливати.

Як звільнитись від захватів потопальника

У разі захвату за руки — різким ривком убік великих пальців звільнити руки, розвівши їх. Ногами в груди відштовхнути потопальника від себе.

У випадку захвату за шию спереду — долонею однієї руки впертися в підборіддя потопальника, великим і вказівним пальцями тієї самої руки затиснути його ніздрі, іншою рукою утримуючи за поясницю, різко штовхнути в підборіддя. У крайніх випадках — ударити коліном в пах.

У разі захвату за шию ззаду — схопити однією рукою за кисть руки потопальника, а другою різко підняти лікоть потерпілого вгору і вислизнути із захвату.

У випадку захвату за тулуб під руки діяти як під час захоплення за шию спереду. У разі захвату за тулуб — через руки спереду завдати різкого удару великими пальцями в ділянку ребер потопальника.

У разі захвату за ноги спереду, схопивши за скроню і підборіддя, повернути голову потопальника набік, поки він не ослабить захвату.

Як буксирувати потерпілого до берега

Утримуючи потерпілого руками за підборіддя, плисти на спині, виконуючи рухи ногами стилем брас.

Просунувши свою руку під руку потопальника, схопити за щелепу та гребти вільною рукою й ногами. Просунути свою руку під руку потопальника і схопити другу руку. Гребти вільною рукою й ногами.

Надання першої медичної допомоги потерпілим на воді

Послідовність надання першої медичної допомоги залежить від типу втоплення. Розрізняють два типи: синій і блідий.

Синій тип. Потопальник не відразу занурюється у воду, а намагається втриматися на її поверхні. Під час вдиху він заковтує велику кількість води, яка переповнює шлунок і потрапляє в легені. Розвивається різке кисневе голодування, що зумовлює синюшний колір шкіри.

Блідий тип. Потопальник не намагається боротися за життя і швидко йде на дно. Це часто спостерігається під час перекидання байдарок або плотів, коли людина занурюється у воду в стані панічного страху. Під дією холодної води може настати раптова зупинка серця і дихання. Вода в легені при цьому не потрапляє.

За синього типу втоплення спочатку слід швидко видалити воду з дихальних шляхів. Для цього, стоячи на одному коліні, потерпілого кладуть на своє зігнуте коліно так, щоб на нього спиралася нижня частина грудної клітки, а верхня частина тулуба і голова

звішувалися вниз. Потім однією рукою відкривають рот потерпілого, а другою плещуть його по спині або плавно натискають на ребра з боку спини. Коли витікання води припиниться, потерпілого перевертають на спину і кладуть на тверду поверхню. Бинтом або носовою хусткою слід швидко очистити порожнину його рота від піску. Необхідно провести реанімаційні заходи, штучне дихання, закритий масаж серця — до появи самостійного дихання й відновлення серцевої діяльності.

За блідого типу втоплення на березі негайно розпочинають серцево-легеневу реанімацію (штучне дихання, непрямий масаж серця).

Штучне дихання, непрямий масаж серця

За відсутності дихання роблять штучне за способом «рот у рот» або «рот у ніс». Тіло має лежати на твердій поверхні, а голова — максимально відхилена назад (щоб повітря потрапляло в легені, а не в шлунок). Штучне дихання проводять через марлю або хустку. У разі зупинки серця одночасно роблять непрямий масаж серця, натискаючи на грудину кілька разів між вдихами. Краще робити це вдвох. Попросіть присутніх негайно викликати «швидку медичну допомогу». Пам'ятайте, що інтенсивність серцево-легеневої реанімації залежить від віку постраждалого. Для профілактики переохолодження слід зняти з постраждалого мокрий одяг, укрити його ковдрою, дати гаряче питво. Потерпілого слід госпіталізувати, навіть якщо йому стало краще.

Вік	Дорослий віком старше 12 років	Дитина віком 1–8 років	Немовля віком до 1 року
Положення рук	Дві руки на нижній половині груднини	Одна рука на нижній половині груднини	Два пальці на нижній половині груднини (на ширині одного пальця нижче від сосків)
Глибина поштовхів	Близько 4–5 см	Близько 3 см	Близько 2 см
Вдмухування	Повільно до підняття грудної клітки впродовж 1,5–2 с	Повільно до підняття грудної клітки впродовж 1–1,5 с	Повільно до підняття грудної клітки впродовж 1–1,5 с
Цикл	15 поштовхів — 2 вдмухування	5 поштовхів — 1 вдмухування	5 поштовхів — 1 вдмухування
Темп	15 поштовхів упродовж близько 10 с	5 поштовхів упродовж близько 3 с	5 поштовхів упродовж близько 3 с

Продовжуйте реанімаційні заходи (штучне дихання, непрямий масаж серця) до появи ознак життя або прибуття медпрацівників.

ТЕМА 3. Правила поведінки на льоду. Надання допомоги потерпілому на воді взимку

Водойми взимку.

Як слід поводитися на водоймах у зимовий період часу

Льодостав — це період, коли спостерігається нерухомий крижаний покрив на річці або водоймі. Тривалість льодоставу залежить від тривалості й температурного режиму зими, характеру водойми, товщини снігового покриву.

Ранній льодостав, тобто такий, що почався раніше за звичайні строки, можливий у випадках різкого раннього похолодання на річках з повільною течією або на невеликих закритих водоймах, де течія відсутня.

Особливістю раннього льодоставу в початковий його період є тонка і неміцна крига, ополонки (що часто припорошені снігом, який щойно випав), дуже тонка крига прибережної кромки внаслідок досить високої температури, що перешкоджає швидкому й рівномірному нарощуванню товщини льоду на всій площі водойми. Тому особливо важливо, щоб про це пам'ятали діти. Вони люблять ходити на замерзлі озера, річки, кататися на ковзанах, санчатах, забуваючи при цьому, що крига може виявитися тонкою й можна провалитися під неї.

З метою запобігання провалюванню під лід у цей період рекомендується втриматися від виходу на лід, особливо дітей. Ніхто не знає товщини криги, ніхто не може запобігти біді.

Наша зима особливо небезпечна. Крига внаслідок частотої зміни температури швидко підтаює, і дитина, не знаючи цього, виходить гратися на водойму. І ось тоді до порогу підступає біда: крига тріскотить і провалюється, відкриваючи глибину водойми. Дуже швидко можна опинитися в холодній крижаній воді. Така вода скоує людину, її рухи, коли без допомоги сторонніх важко вибратися на берег.

Добре, якщо ви провалилися під кригу неподалік від берега, на мілководді. У разі провалювання під кригу в прибережній зоні необхідно вийти на берег, вичавити одяг, вилити воду із взуття і щонайшвидше дістатися найближчого житла.

Якщо ж лихо спіткало людину на середині водойми або в місці з великою глибиною, то, рятуючи людину, необхідно користуватися

певними правилами. Рятувати дитину, яка потрапила під кригу, може лише доросла людина. Вона досвідчена і зможе правильно діяти в цих обставинах. Для надання допомоги потерпілому, який потрапив в ополонку, забороняється підходити до її краю. Рухатися до постраждалого по кризі необхідно повзком. Щоб площа опори на лід була якомога більшою, допомога надається за допомогою підручних засобів (палиці, ременя брюк, шарфа тощо). Витягнувши постраждалого на берег, потрібно вичавити воду з його одягу й швидко доставити його до найближчого житла.

Пам'ятайте! Ігри на льоду водойми — дуже небезпечні! Краще кататися на санках і ковзанах у спеціально обладнаному для цього місці. Слід завжди пам'ятати про безпеку тонкої криги та її підтавання.

Лід на водоймах узимку є об'єктом підвищеної небезпеки. Скріплений холодом, він ще здатний витримувати незначне навантаження, але за швидкої течії ріки можливий відрив крижини від берега й основного крижаного масиву. А під час відлиги, швидко нагріваючись від поталої води, що просочується крізь нього, він стає пористим і дуже слабким, хоча зберігає достатню товщину.

Однією з розпізнавальних ознак міцності криги є її колір. Під час відлиги або дощів вона стає білою (матовою), а іноді й жовтуватою (значить, вона неміцна). Надійний крижаний покрив має синюватий або зеленкуватий відтінок.

Головною умовою безпечного перебування людини на льоду є відповідність товщини льоду прикладеному навантаженню.

Безпечним вважається лід:

- ◆ для одного пішохода — лід зеленкуватого відтінку, завтовшки не менш ніж 7 см;
- ◆ для обладнання ковзанки — не менш ніж 10–12 см;
- ◆ для масового катання — 25 см;
- ◆ для масової переправи пішки — за товщини льоду не менш ніж 15 см;
- ◆ для проїзду автомобілів — не менш ніж 30 см.

Час безпечного перебування людини у воді:

- ◆ за температури води +24 °С час безпечного перебування становить 7–9 год;
- ◆ за температури +5...+15 °С — від 3,5 до 4,5 год;
- ◆ за температури води +2...+3 °С вона стає смертельною для людини через 10–15 хв;
- ◆ за температури води нижче від +2 °С смерть може настати через 5–8 хв.

Перед розкриттям річок, озер, ставків лід стає крихким, у ньому утворюються вимоїни. Переправлятися по такому льоду — небезпечно для життя.

Правила поведінки на льоду

Спочатку знайдіть на льоду стежку або відбитки ніг. Якщо їх немає, позначте з берега маршрут свого руху.

Подивіться задалегідь, чи немає підозрілих місць:

- ◆ лід може бути неміцним біля стоку води (наприклад, із ферми або фабрики);
- ◆ тонкий або крихкий лід буває поблизу кущів, очерету, під кучурами, у місцях, де водорості вмерзли в лід;
- ◆ обминайте ділянки, укриті товстим прошарком снігу — під снігом лід завжди тонший;
- ◆ тонкий лід і там, де б'ють ключі, де швидкий плин або в річку впадає струмок;
- ◆ особливо обережно спускайтеся з берега: лід може нещільно з'єднуватися із сушею, можливі тріщини, під льодом може бути повітря.

Візьміть із собою тичину для того, щоб перевіряти міцність криги. Якщо після першого удару тичиною на ній з'являється вода, крига пробивається, негайно вертайтеся на те місце, звідки прийшли. Причому перші кроки слід робити, не відриваючи підошов від криги.

У жодному разі не перевіряйте міцність криги ударом ноги.

Пошукайте, чи немає вже прокладеної лижні, якщо ви на лижах.

Якщо немає і вам потрібно прокладати її, кріплення лиж відстебніть (щоб у крайньому випадку швидко позбутися їх), лижні палиці тримайте в руках, але їх петлі не накидайте на кисті рук. Рюкзак закиньте на одне плече, а краще волочіть на мотузці за 2–3 м позаду себе.

Якщо ви йдете групою, відстань між лижниками (та й пішоходами) не скорочуйте менше ніж на 5 м.

Пробийте лунки по різні боки переправи, щоб виміряти товщину льоду (рекомендована відстань між ними — 5 м), і проміряйте їх. Майте на увазі, що крига складається з двох прошарків — верхнього (каламутного) і нижнього (прозорого й міцного). Виміряти точну товщину можна, лише знявши спочатку верхній (каламутний) прошарок снігової, зовсім уже неміцної криги.

Катайтеся на ковзанах лише в перевірених та обладнаних місцях.

Якщо лід почав тріщати та з'явилися характерні тріщини — негайно вертайтесь. Не біжіть, а відходьте повільно, не відриваючи ступні ніг від льоду.

Твердо запам'ятайте, що зимовий підлідний лов риби вимагає особливо суворого дотримання правил поведження. Це диктує багаторічний досвід не найщасливіших рибалок:

- ◆ не пробивайте багато лунок близько одна від одної;
- ◆ не збирайтеся великими групами на одному місці;
- ◆ не пробивайте лунки на переправах;
- ◆ не ловіть рибу поблизу вимоїн та занадто далеко від берега, яким би там не було клювання;
- ◆ завжди майте під рукою міцну мотузку завдовжки 12–15 м;
- ◆ тримайте поруч з лункою дошку або велику гілку.

Надання допомоги потерпілому на воді взимку

Якщо ви провалилися під кригу річки або озера

Широко розкиньте руки по крайках льодового пролому та втримуйтеся від занурення з головою. Дійте рішуче й не лякайтеся, тисячі людей провалювалися до вас і врятувалися.

Намагайтеся не обламувати крайку льоду, без різких рухів вибирайтеся на лід, наповзаючи грудьми і по черзі витягуючи на поверхню ноги. Головне — пристосовувати своє тіло для того, щоб воно займало якнайбільшу площу опори.

Вибравшись із льодового пролому, відкотіться, а потім повзіть у той бік, звідки ви прийшли і де міцність льоду, таким чином, перевірена. Незважаючи на те що вогкість і холод штовхають вас побігти й зігрітися, будьте обережні аж до самого берега, а там не зупиняйтесь, поки не опинитесь у теплі.

Якщо на ваших очах під лід провалилася людина, негайно сповістіть, що йдете на допомогу. Підкладіть під себе лижі, дошку, фанеру (це збільшить площу опори) і повзіть на них.

Наближайтесь до ополонки лише повзком, широко розкидаючи при цьому руки. Аж до краю ополонки не підповзайте, інакше у воді опиняться вже двоє.

Ремені, шарфи, дошка, жердина, санки або лижі допоможуть урятувати людину. Кидати зв'язані ремені, шарфи або дошки слід за 3–4 м.

Якщо ви не один, то, узявши одне одного за ноги, лягайте на кригу ланцюжком і рухайтесь до пролому. Дійте рішуче і швидко — постраждалий швидко мерзне в крижаній воді, мокрий одяг тягне його донизу.

Подавши постраждалому підручний засіб порятунку, витягуйте його на кригу й повзіть геть із небезпечної зони. Потім укрийте потерпілого від вітру та якнайшвидше доставте в тепле місце, розітріть, перевдягніть у сухе і напоїть чаєм.

Саморяткування

Не піддавайтеся паніці.

Не слід борсатися й навалюватися всім тілом на тонку крайку льоду, тому що під вагою тіла він ламатиметься.

Широко розкиньте руки, щоб не поринути з головою у воду.

Обіпріться ліктями об лід і, привівши тіло в горизонтальне положення, постарайтеся закинути на лід ту ногу, яка найближче до його крайки, поворотом корпусу витягніть другу ногу і швидко викотіться на лід.

Без різких рухів відповзайте якнайдалі від небезпечного місця в тому напрямку, звідки прийшли.

Кличте на допомогу.

Утримуючи себе на поверхні води, намагайтеся витратити на це мінімум фізичних зусиль. (Одна з причин швидкого зниження температури тіла — переміщення найближчого до тіла підігрітого ним шару води й заміна його новим, холодним. Крім того, унаслідок рухів порушується додаткова ізоляція, створювана водою, що просочила одяг.)

Перебуваючи на плаву, голову слід тримати якнайвище над водою. Відомо, що понад 50 % усіх тепловтрат організму, а за деяким даними, навіть 75 %, припадає на її частку.

Активно плисти до берега, плоту або шлюпки можна, якщо вони перебувають на відстані, подолання якої вимагає не більш ніж 40 хв.

Діставшись берега, слід негайно роздягнутися, вичавити намоклий одяг і знову надягти його.

Якщо ви надаєте допомогу

Підходьте до ополонки дуже обережно, краще підповзти попластунськи.

Попередьте потерпілого криком, що йдете йому на допомогу, це додасть йому сили й упевненості.

За 3–4 м простягніть потерпілому мотузку, тичину, дошку, шарф або будь-який інший підручний засіб.

Подавати потерпілому руку небезпечно, тому що, наближаючись до ополонки, ви збільшите навантаження на лід і не лише не допоможете, але й самі ризикуєте провалитися.

Перша допомога в разі втоплення

Перенесіть потерпілого в безпечне місце, зігрійте.

Поверніть потонулого обличчям донизу й опустіть голову нижче таза.

Очистіть рот від слизу. Після появи блювотного й кашльового рефлексів необхідно добитися цілковитого видалення води з дихальних шляхів і шлунка (не можна гаяти час на видалення води з легенів і шлунка за відсутності пульсу на сонній артерії).

За відсутності пульсу на сонній артерії слід зробити зовнішній масаж серця і штучне дихання.

Доставте потерпілого в медичну установу.

Відігрівання потерпілого

Потерпілого потрібно розташувати в місці, захищеному від вітру, добре загорнути в будь-який наявний одяг, ковдру.

Якщо потерпілий у свідомості — напоїти гарячим чаєм, кавою. Дуже ефективними є грілки, пляшки, фляги, заповнені гарячою водою, або каміння, розігріте в полум'ї багаття й загорнене в тканину, їх прикладають до бічних поверхонь грудної клітки, до голови, пахової ділянки, під мишки.

Не можна розтирати тіло, давати алкоголь, цим можна завдати серйозної шкоди організму. Так, під час розтирання охолоджена кров з периферичних судин починає активно надходити до «серцевини» тіла, що призводить до подальшого зниження його температури. Алкоголь же пригнічує центральну нервову систему.

Запам'ятайте! Лід може підвести нас восени, взимку й навесні.

Пам'ятайте: вирушати на водойми поодиноці небезпечно.

Як діяти, коли люди й техніка провалилися під лід

Якщо ви провалилися під лід:

Широко розкиньте руки по крайці льоду й постарайтеся утриматися від занурення з головою. Дійте рішуче, не панікуйте: і до вас багато хто потрапляв у таку ситуацію.

Намагайтеся не обламувати крайку, без різких рухів вибратися на лід, наповзаючи грудьми й по черзі виштовхуючи на поверхню ноги. Головне — зайняти якомога більшу площу опори. Вибравшись із проламу, відкотіться, а потім повзть у бік, звідки йшли (і де міцність льоду, таким чином, перевірена).

Незважаючи на те що через вогкість і холод вам хочеться побігти, щоб зігрітися, будьте обережні аж до берега.

На березі в безпечному місці якийсь час качайтесь по снігу в мокром одязі, адже сухий сніг убирає вологу як губка. Діючи за обставинами, знайдіть місце для обігріву та просушки одягу.

Якщо на ваших очах людина провалилася під лід:

Негайно крикніть їй, що йдете на порятунок!

До ополонки наближайтесь тільки поповзом, широко розкинувши руки. По можливості підкладіть під себе лижі, дошку, фанеру (для збільшення площі опори) і повзіть на них. Не підповзайте до самого краю льоду — провалитесь самі. Не доповзаючи до ополонки, простягніть потерпілому тичину, ремені, шарфи, будь-яку дошку або жердину, санки, лижі тощо. Кидати зв'язані ремені, шарфи або дошки потрібно за 3–4 м до крайки льоду.

Якщо ви з машиною провалилися під лід:

Якийсь час машина може триматися на плаву й у вас буде кілька секунд, щоб вискочити з неї.

Якщо ви не встигли залишити автомобіль і він поринув під воду, не відчиняйте дверей, тому що вода відразу залле салон і машина різко піде на дно.

У разі занурення на дно із зачиненими вікнами та дверима повітря в салоні автомобіля тримається кілька хвилин. Це чимало. Є можливість оцінити обстановку, активно провентилювати легені (глибокі вдихи й видихи дозволяють наповнити кров киснем «про запас»), позбутися зайвого одягу, подумки уявити собі шлях нагору.

Вибирайтеся через двері або вікно (якщо зможете — через опущену шибку), протисніться назовні, узявшись руками за дах, підтягніться, а потім різко пливіть нагору. Вибирайтеся назовні, коли машина наповниться водою наполовину, оскільки якщо ви різко відчините двері та спробуєте вибратись відразу, вам заважатиме потік води, що струменить у салон. Вибравшись із машини, не забувайте, що у вас є 30–40 с для того, щоб піднятися на поверхню.

Як поводитися, коли крижина відірвалася з людьми

У разі відриву крижини з людьми, що перебувають на ній, потрібно:

Зібратися в центрі крижини, а краще — на крижаному торосі (торос має найбільшу товщину); усі наявні речі розподілити рівномірно по крижині. У жодному разі не підходити до її країв.

Використовувати наявні поліетиленові плівки, чохли, мішки, плащі, намети для захисту тіла від переохолодження.

Серед групи людей, що перебувають на крижині, за старшого оберіть особу, яка тверезо мислить, спокійна, уміє розмовляти з людьми.

Наявні продукти харчування, воду зосередьте в одному місці, обравши відповідального за їх зберігання.

Не втрачайте розуму, не піддавайтеся страху й панічним настроям. Допомога обов'язково прийде!

Для подачі сигналу лиха можна використати:

- ◆ люстерко (у сонячну погоду);
- ◆ прапор, виготовлений з підручних засобів; слід махати ним над головою в разі візуального спостереження людей на березі та в разі появи різних видів транспорту (корабля, гелікоптера, літака);
- ◆ імпровізований смолоскип або багаття з наявного матеріалу (попередньо виготовивши ґрати).

Якщо ви побачили крижину й людей на ній, потрібно:

За наявності плавальних засобів — використати їх для зняття потерпілих з крижини з дотриманням заходів безпеки.

Якщо плавальні засоби відсутні, запам'ятати час, напрямок вітру, місце перебування крижини й терміново повідомити про це оперативному черговому МНС (у міліцію) по телефону.

Запам'ятайте: можна переходити по льоду, якщо він товщий за 5 см; ковзатися по льоду — за товщини понад 10 см.

ІНСТРУКТАЖ З ТЕМИ «ОБЕРЕЖНО: ЛІД! НЕБЕЗПЕКА НА ЗИМОВИХ ДОРОГАХ І ВОДОЙМАХ»

- ✧ Будьте обережні під час ожеледі.
- ✧ Не ходіть по проїжджій частині під час ожеледі.
- ✧ Не переходьте дорогу, якщо наближається транспорт.
- ✧ Не катайтеся по дорозі на санках.
- ✧ Не чіпляйтеся за машини, можете зісковзнути й упасти під машину.
- ✧ Не грайтеся поблизу водойми.
- ✧ Не ходіть по тонкій кризі.
- ✧ Пам'ятайте! Дотримуючись правил безпеки, ви зберігаєте своє здоров'я і своє життя!

ТЕМА 4. Правила безпечної поведінки на воді та біля неї

Правила безпечної поведінки на воді

Обов'язково навчіться плавати.

Ніколи без потреби не ходіть до води самі.

Ніколи не купайтеся в незнайомому місці.

Не пірнайте, якщо не знаєте глибини та рельєфу дна.

Не запливайте за огороження.

Не підпливайте близько до катерів, що йдуть по воді, пароплавів.

Під час ігор у воді будьте обережні й уважні. Не кличте без потреби на допомогу криками «Тону!».

Не купайтеся «до посиніння» — не допускайте переохолодження організму.

Умійте користуватися найпростішими рятувальними засобами.

Умійте надавати допомогу потерпілим на воді.

Правила безпеки під час купання

Купатися краще вранці або ввечері, коли немає небезпеки перегріву. Температура води має становити не нижче від +17...+19 °С.

Якщо не вмієте плавати, не заходьте у воду глибше, ніж по пояс.

Плавати можна не більш ніж 20 хв, цей час збільшують поступово, починаючи з 3–5 хв.

Не можна доводити себе до ознобу. У разі переохолодження можуть виникнути судоми, статися зупинка дихання, утрата свідомості.

Після тривалого перебування на сонці необхідно піти в затінок, охолонути й лише потім входити у воду, оскільки в разі різкого охолодження може настати рефлекторне скорочення м'язів і зупинка дихання.

Якщо поблизу немає обладнаного пляжу, слід вибрати безпечне для купання місце з твердим, бажано піщаним, незасміченим дном, пологим схилом. Ніколи не стрибайте в місцях, спеціально не обладнаних: можна вдаритися головою об камінь або інший предмет.

Не запливайте далеко, оскільки можна не розрахувати своїх сил. Відчувши втому, не розгублюйтесь і не прагніть швидше допливти до берега. Слід «відпочити» на воді, перекинувшись на спину та підтримуючи себе на поверхні легкими рухами рук і ніг.

Якщо вас захопило течією, не намагайтеся боротися з нею. Пливіть вниз за течією, поступово, під невеликим кутом наближаючись до берега.

Якщо ви потрапили у водоверт, наберіть у легені якнайбільше повітря, зануртесь у воду і, зробивши сильний ривок убік, спливіть.

У водоймах з великою кількістю водоростей пливіть біля поверхні води, не зачіпаючи рослин і не роблячи різких рухів. Якщо ж руки або ноги заплуталися у стеблах, зробіть зупинку, прибравши положення «поплавець», і звільнитесь від них.

Не плавайте на надувних матрацах, автомобільних камерах і надувних іграшках. Вітер або течія можуть віднести їх далеко від берега, а хвиля — захлеснути. Якщо з надувних плавзасобів вийде повітря, вони втратять плавучість.

Діти віком до шістнадцяти років катаються на човнах та водних велосипедах тільки з дорослими. Не перенавантажуйте човен, водний велосипед.

Не пустуйте на воді, не лякайте інших. Неприпустимо організувати на воді ігри, пов'язані з пірнанням і захопленням купальників.

Рятувальні засоби

Спеціальні:

- ◆ рятувальні човни, катери;
- ◆ рятувальні кола;
- ◆ рятувальні жилети;
- ◆ «кінець Александрова».

Підручні:

- ◆ надувні матраци, автомобільні камери;
- ◆ порожні пластикові пляшки, прив'язані до пояса або одна до одної;
- ◆ м'яч або надувна куля в авосьці;
- ◆ тичина або довга дошка.

Правила користування човнами та іншими плавзасобами

Переконайтеся у справності човна, плоту, водного велосипеда.

Не перевантажуйте плавзасіб, рівномірно розподіляйте вантаж.

Дотримуйтеся черговості під час посадки й висадки з човна.

Перебуваючи на воді, не ходіть у човні, не розгойдуйте його заради забавки.

Не сідайте на край човна.

Обов'язково майте в човні засіб рятування: рятувальні кола, рятувальні жилети.

У надувних човнах обережно користуйтеся ріжучими й колючими предметами.

Не запливайте на гумових човнах і водних велосипедах далі від зазначеної в інструкції відстані. Течія і вітер можуть віднести вас настільки далеко від берега, що самотійно ви не зможете повернутися.

Не підпливайте близько до самохідних судів: катерів, теплоходів, барж.

У випадку перекидання човна тримайтеся за нього.

Кличте на допомогу.

Безпека на рибалці влітку

Рибалити люблять і дорослі, і діти. Приємно посидіти з вудкою на березі річки, помилуватися сходом сонця, перехитрити примхливу рибку. От і готують рибалки снасті й човни, очікуючи на улов. Та під час відпочинку з вудкою теж не слід втрачати обережності.

Щоб уникнути купання під час вудіння з човна, від рибалки вимагаються акуратність та обережність. Снасті й обладнання, необхідні для вудіння, тримайте під рукою, поклавши їх уздовж борту й на днищі човна позаду себе, а решту покладіть на кормове сидіння. Під час користування човном заборонено:

- ◆ перевантажувати човен понад установлену пасажиромісткість;
- ◆ стрибати у воду й купатися з човна;
- ◆ сидіти на бортах, розгойдувати човен;
- ◆ користуватися човном дітям віком до шістнадцяти років без супроводу дорослих.

Під час лову не поспішайте. Якщо потрібно змінити місце в човні, робіть це, пригнувшись і тримаючись за сидіння або борт човна, не перегинайтесь через борт. Не забудьте взяти рятувальне коло або жилет.

Під час лову спінінгом займіть надійне і зручне положення, ставши обличчям до носа або корми, трохи розставивши ноги. Якір спускайте лише з носа або корми човна, витягуйте його, пригнувшись, м'яко. Трапляється, що якір чіпляється за підводні предмети, тому в разі раптового відчеплення або обриву якірної мотузки можна випасти з човна.

Уважно дивіться вперед по курсу руху: усі, навіть невеликі, предмети, що плавають, обов'язково обходьте. Перед початком

повороту переконайтеся у відсутності плавзасобів або плавців позаду. Не перетинайте курс іншим суднам і катерам — це категорично заборонено.

Під час сильного хвилювання на воді тримайте човен у розрізі хвилі — носом до вітру. Якщо берег близько, ховайтеся з підвітряного боку, у бухті, затоці.

Під час грози безпечніше перебувати на березі під чагарником або невисокими деревами. Якщо ж гроза застала вас на воді, покладіть весла в човен, опустіться на днище, сховайтеся від дощу під плащем і перечекайте негоду.

Запам'ятайте, що в разі аварії човен спочатку лягає на бік, а потім перевертається догори дном.

Безглуздо забиратися на човен, що перекинувся: він нестійкий і неминуче перекинеться знову. Якщо ви не вмієте плавати, не панікуйте: вхопіться за човен з носа або корми і, працюючи рукою та ногами, постарайтеся виплисти на міліну.

Човен, що перекинувся, може врятувати кількох осіб. Потрібно лишень обережно триматися за корму або ніс човна, занурившись у воду до підборіддя. Якщо човен перекинувся на річковій бистрині, тримайтеся за човен і чекайте найближчої мілини.

Ви любите відпочивати на воді й хочете, щоб це приносило задоволення?! Тоді пам'ятайте, що головне в цій справі:

- ◆ навчитися плавати;
- ◆ навчити цього товариша;
- ◆ навчитися рятуватися й рятувати на воді;
- ◆ знати правила поведіння на воді будь-якої пори року;
- ◆ дотримуватися дисципліни на воді та біля неї.

Якщо...

Перебуваючи поблизу води, ніколи не забувайте про власну безпеку й будьте готові надати допомогу тому, кого спіткало лихо!

Запливати на глибину й далеко від берега можна лише в тому випадку, якщо ви вмієте добре плавати.

Якщо ви тривалий час плавали й утомилися — ваші дії:

- ◆ тільки-но почнете втомлюватися або замерзати, негайно розвертайтеся і пливіть назад до берега;
- ◆ ощадливо витрачайте свої сили, час від часу відпочивайте, перевернувшись на спину та розслабившись. Відпочинок не затягуйте, щоб не змерзнути ще більше;
- ◆ якщо ви сумніваєтесь у тому, що зумієте самотійно дістатися берега, під час відпочинку піднімайте вгору руку й махайте нею, намагаючись привернути до себе увагу;

- ◆ ледь відчувши судому, відразу ж зупиняйтеся й, повернувшись на спину, лягайте на воду;
- ◆ якщо судома дуже сильна й нога сама не розпрямляється, спробуйте зробити це руками. Розтирайте й розминайте м'яз, поки не відчуєте, що він пом'якшав.

Якщо вас підхопило сильною течією:

- ◆ не витрачайте сили дарма й не боріться з нею;
- ◆ пливучи річкою, просто рухайтесь за плином, прямуючи по діагоналі до найближчого берега. Сильна течія може бути й на морі. Там трапляються обмілини, зазвичай приховані від очей під водою. Хвилі, що накочуються на берег під час припливу, потрапляють у простір між обмілинами, у результаті чого виникає зворотна течія в бік відкритого моря. Потрапивши в таку течію, не лякайтеся. Нехай вона несе вас. Незабаром ви відчуєте, що її швидкість помітно знизилася. Тоді повертайте і пливіть уздовж берега, поки остаточно не виберетесь із течії.

У разі раптового падіння у воду у вас може настати шок і ви на деякий час перестанете контролювати свої дії. Затримайте подих і затисніть пальцями ніс, щоб не наковтатися води.

Купатися в штормову погоду не рекомендується. Але якщо негода застала вас у воді, постарайтеся якнайшвидше повернутися на сушу.

Не витрачайте сили й не боріться з хвилями, нехай вони самі несуть вас до берега.

Стежте через плече за наближенням чергової хвилі й починайте енергійно працювати руками й ногами, намагаючись проплисти на її гребені якнайдалі.

Діставшись берега, виходьте на нього лише після того, як гребінь хвилі відкотиться з-під вас. Опинившись на суходолі, ухопіться за що-небудь міцне, щоб наступна хвиля не потягла вас назад у море.

Якщо ви опинилися у воді, не вміючи плавати

Постарайтеся протриматися на воді, доки не прийде допомога.

Спробуйте лягти на воду, широко розкинувши руки й дихаючи якнайглибше та якнайрідше. Так ви витратите менше енергії.

Залишатися на поверхні тривалий час можна й у інший спосіб. Рухайте ногами так, начебто крутите педалі. Без перестану шльопайте руками по воді, переносючи на них частину навантаження та зберігаючи рівновагу.

Або, залишаючись у вертикальному положенні, згинайте одночасно обидві ноги, розводячи коліна в боки, а потім різко розпрямляйте їх.

ІНСТРУКТАЖ З ТЕМИ «ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ НА ВОДОЙМІ»

- ✧ Не можна купатися без дорослих.
- ✧ Не купайтеся в невідомих місцях.
- ✧ Не запливайте далеко від берега.
- ✧ Не купайтеся відразу після вживання їжі.
- ✧ Не перебувайте довго на сонці.
- ✧ Не купайтеся за температури нижче від +18 °С.
- ✧ Не стрибайте з обривів, дерев, мостів.
- ✧ Не купайтеся у водоймах із сильною течією.
- ✧ Не пийте воду з водойми.
- ✧ Пам'ятайте! Дотримуючись правил безпеки, ви зберігаєте своє здоров'я і своє життя!

» Контрольні запитання й завдання

- ◆ Що робити людині, яка опинилася у воді під час шторму?
- ◆ Як повинна діяти людина, яка потрапила під час купання в коловорот?
- ◆ Під час купання на річці ви потрапили в сильну течію. Ваші дії?
- ◆ Купаючись в озері, ви заплутались у водоростях. Як можна звільнитися від них?

ТЕМА 5. Дія води на організм людини.

Як правильно купатися

Загартовування водою та її вплив на організм

З давніх-давен відома цілюща сила води як надійного засобу, що зміцнює здоров'я людини. Наприклад, академік І. П. Павлов уважав холодну воду одним з найдійовіших засобів боротьби за здоров'я. Одного разу під час хвороби академік попросив холодної води й почав... купати в ній руку. Лікар, який увійшов до палати, зачудувався. І. П. Павлов, лежачи на спині, продовжував купання руки: «Ось, даю позику! — тихим і слабким голосом сказав Іван Петрович лікарю. — Адже як же ж? Адже ви знаєте, я вкрай виснажений хворобою. Півтора пуда втратив у вазі. У мене навіть

голосу немає. І от я лежав і думав: звідки ж енергію взяти? Кора виснажена. Я повинен дати їй позику. Де? У підкірці. Зарядити кору з підкірки. Адже це грандіозний акумулятор нервової енергії. З підкіркою ж усі найсильніші, найкращі емоції пов'язані. З дитинства для мене вода, річка — це все. Купання, плавання... І взагалі, найсильніші емоції в мене пов'язані з водою... з її дзюрчанням і виглядом... і, зрештою, температурні подразнення. От я й даю позику: збуджую підкіркові центри цим купанням... а вони вже хай заряджають кору».

Висока ефективність впливу води на організм пояснюється тим, що її теплоємність у 28 разів вища за теплоємність повітря. Так, повітря за температури $+13\text{ }^{\circ}\text{C}$ сприймається як прохолодне, водночас вода тієї ж температури здається холодною. За однієї і тієї ж температури повітря й води організм втрачає у воді майже в 30 разів більше тепла. Саме з цієї причини воду розглядають як дуже сильний природний засіб загартовування.

У водних процедур є ще одна особливість. Вони зазвичай мають на людину і механічний вплив. Більш сильну дію порівняно з повітрям вода чинить і за рахунок розчинених у ній мінеральних солей, газів і рідин. До речі, з метою посилення подразливої дії води іноді до неї додають дві–три столові ложки кухонної солі або три–чотири ложки столового оцту.

Головна ж перевага води як засобу загартовування полягає в температурному факторі. Водні процедури за своєю температурою поділяють на гарячі — вище від $+40\text{ }^{\circ}\text{C}$, теплі — $+36...+40\text{ }^{\circ}\text{C}$, звичайні — $+34...+35\text{ }^{\circ}\text{C}$, прохолодні — $+20...+33\text{ }^{\circ}\text{C}$ і нижче від $+20\text{ }^{\circ}\text{C}$. Такий поділ враховується під час проведення загартовування. Уміло варіюючи температуру води, можна легко дотримуватися точності дозування сеансів загартовування.

Кожен, залежно від стану, ступеня загартованості, інших умов може до того ж вибрати придатний для себе спосіб проведення процедур. Вплив деяких з них не надто великий (наприклад, обтирання мокрим рушником). Сила ж впливу інших, скажімо, душу, купання, — досить велика. Однак за всіх обставин намагайтеся дотримуватися найважливішого принципу — поступовості. Інакше кажучи, доцільніше використовувати воду тієї температури, що необхідна в певному випадку.

Загартовування водою починають із м'яких процедур — обтирання, обливання, потім переходять до більш енергійних — душу, купання та ін.

Систематичне застосування водних процедур — надійний профілактичний засіб проти випадкових охолоджень тіла. Не дарма

існує приказка: хто з водою холодною дружить, той нежитю не боїться. Водні процедури, багатогранно впливаючи на організм, поліпшують терморегуляцію, обмін речовин, роботу серцево-судинної та дихальної систем.

Як правильно купатися

Дуже важливо кожному плавцеві навчитися відпочивати на воді.

1-й спосіб. Лежачи на спині, спокійно розкиньте руки й ноги, заплющте очі, ляжте головою на воду, розслабтеся, лише трохи допомагаючи собі втримуватися в горизонтальному положенні. Дихайте глибоко, затримуючи повітря в легенях.

2-й спосіб. Стиснувшись «поплавцем», вдихніть повітря, занурте обличчя у воду, обійміть коліна руками і притисніть до тіла, стримуючи видих. Потім зробіть повільний видих у воду, після якого — новий швидкий вдих над водою — і знову «поплавець».

У разі потрапляння води в дихальні шляхи необхідно піднятися над водою, відкашлятися.

У випадку судому необхідно лягти на спину, енергійно розтерти м'яз. Досвідчені плавці мають із собою голку: укол знімає судому. Головне — зберігати спокій, не панікувати. Не соромтеся покликати на допомогу.

Для допитливих — два факти з книги рекордів Гіннеса

- ◆ У листопаді 1974 р. у Галвестоні, штат Техас, США, було відкрито меморіальну дошку на честь глухонімого рятувальника Лероя Коломбо (1905–1974), який з 1917 р. до кінця свого життя рятував від загибелі на воді біля о. Галвестон 907 осіб.
- ◆ У 1986 р. дворічна Мішель Фанк із Солт-Лейк-Сіті, штат Юта, США, цілком видужала після 66-хвилинного перебування під водою. Граючись біля свого будинку, дитина впала у струмок. Коли її знайшли рятувальники, серце дівчинки вже не билось. Лікарі, які рятували Мішель, описали це перебування під водою як «найтриваліше, документальне підтвержене утоплення, яке не призвело до необоротних неврологічних наслідків».

Отже, у будь-якій екстремальній ситуації не можна втрачати надії на порятунок!

» Контрольні запитання й завдання

- ◆ Перебуваючи у воді, ви відчули стягування пальців руки (судому). Як допомогти собі в цьому випадку?
- ◆ Під час купання ви відчули судому литкового м'яза. Ваші дії?
- ◆ Які ви знаєте способи відпочинку на воді?
- ◆ Поясніть зміст прислів'я: «Не знаючи броду, не лізь у воду».

ПРАВИЛА БЕЗПЕКИ КОРИСТУВАННЯ ЕЛЕКТРОПРИЛАДАМИ, ПОВОДЖЕННЯ ІЗ ДЖЕРЕЛАМИ ЕЛЕКТРОСТРУМУ

ТЕМА 1. Поняття про джерела струму, їх небезпечність для життя та здоров'я людини

Відгадайте, діти, загадку:

Без ніг біжить.

Без вогню горить.

Без зубів, а кусається.

(*Електрика*)

Що ви знаєте про електрику?

Поняття про джерела струму

Електрика — це ті самі «труби», тільки по них до нас у будинок надходить енергія. І як вода знаходить дірочку в трубі, і трапляється аварія, так і електроенергія стає небезпечною, якщо проводка несправна.

Людина може випадково торкнутися голою рукою проводки, і її вдарить струмом. Дроти можуть з'єднатися, і станеться коротке замикання (світло згасне) або навіть пожежа. Тому, якщо побачите оголені дроти або несправний вимикач, розетку, слід відразу сказати про це дорослим!

Нещасні випадки від електричного струму трапляються через пошкодження ізоляції електроприладів, обриви електродротів, несправні розетки. Тяжкість ураження електричним струмом визначається схемою включення людини в ланцюг. Найбільш небезпечним є торкання людиною двох дротів або провідників струму.

Життя людини залежить від того, наскільки швидко їй удасться звільнитися від контакту із джерелом струму.

На уроках фізики ви ознайомилися з одним із дивних відкриттів людини — електричним струмом, який увійшов у наше повсякденне життя настільки ґрунтовно, що ми навіть не замислюємося над тим, яку небезпеку він становить для людини. Звичка до постійного використання електрики притупляє відчуття небезпеки, тому, вставляючи вилку від праски або магнітофона в розетку, ми не замислюємося про наслідки.

Хоча статистика дуже сумна.

Щороку від ураження електрострумом гине до 30 тис. осіб. Електротравми становлять від 30 до 50 % від загальної кількості травм на виробництві, а за частотою смертельних випадків у 15 разів перевищують інші види травм.

Чим же небезпечний електрострум? Як він впливає на організм людини? І як уберегтися від його негативного впливу?

У випадку ураження електрострумом має значення вологість шкірних покривів, одягу, повітря, тривалість контакту з електроприладом.

А яку роль відіграє сила струму, що протікає через організм людини? Використовуючи знання, отримані в курсі фізики, ми можемо підрахувати силу струму і з'ясувати, який вплив він матиме на організм людини.

На жаль, порушення правил ТБ призводить до трагічних наслідків.

Правила безпечного поводження з електрикою

Правило 1. Ідучи з дому й навіть виходячи з кімнати, обов'язково слід вимкнути телевізор, магнітофон, праску та інші електроприлади.

Правило 2. Ніколи не тягніть за електричні дроти руками.

Правило 3. У жодному разі не підходьте до оголених дротів, не торкайтеся них.

Не суньте в розетку пальчик —
Ни девочка, ни мальчик!
Прежде чем пойдете на свидание,
Чтоб проведать своих подруг,
Сделайте домашнее задание
И не забудьте выключить утюг!

Правило 4. Якщо з телевізора або пирососа пахне горілою гумою, якщо ви бачите іскри — слід негайно висмикнути з розетки шнур. Такий прилад потрібно або полагодити, або викинути. Але, звичайно ж, користуватися ними не можна.

ТЕМА 2. Правила поведження з побутовими електроприладами: праскою, холодильником, пральною (швацькою) машиною, електроплитою тощо

Правила електробезпеки в щоденному житті

Електричний струм небезпечний. Добре відомий вислів «смикнуло струмом» — відразу стає зрозуміло, що це боляче. А ще шкідливо: якщо через людське тіло проходить сильний електричний струм, то в людини починаються судоми, їй стає важко дихати, у деяких випадках може зупинитися серце. При цьому трапляється, що електрика ніби «тримає» людину, не даючи їй розірвати контакт із джерелом струму. Електрострум чинить ще й теплову дію і може спричинити на шкірі сильні опіки. Крім того, причинами близько чверті всіх пожеж у наших будинках є несправні електричні прилади. Важко перелічити всі електроприлади, якими наразі користуються в кожному домі: надто довгим буде список. Тому поділимо їх на два види: прилади на батарейках або акумуляторах і прилади, що працюють від електричної мережі. До перших належать аудіоплеєри, мобільні телефони, ліхтарики, цифрові відео- й фотокамери та інші переносні прилади. Їх подеколи потрібно заряджати від електромережі, але через перехідник трансформатору. Або ж міняти батарейки. Виняток становлять звичайні радіоприймачі, що працюють від спеціальної радіорозетки, а також звичайні телефонні апарати. Ці прилади не є небезпечними: електричний струм у них дуже слабкий.

Мережеві електроприлади — це ті, що працюють від електромережі з напругою 220 В: телевізор і холодильник, праска й комп'ютер, музичний центр і пральна машина, кухонний комбайн і електричні лампочки в люстрах, торшерах і бра тощо. Усіма цими приладами люди користуються щодня й часом забувають про обережність. Але про це завжди потрібно пам'ятати.

Правила безпечного поведження з електроприладами

Вимикаючи електроприлад, не витягуйте вилку з розетки за шнур.

Не торкайтеся мокрими руками електроприладів, що перебувають під напругою.

Не користуйтеся несправними електроприладами, розетками.

Не грайтеся сірниками та запальничками: ігри з вогнем можуть призвести до пожежі.

Не залишайте без нагляду ввімкнені електроприлади та газові плити: це також може спричинити пожежу.

Дотримуйтеся правил протипожежної безпеки в турпоході, відпочиваючи на природі.

Правила поводження з окремими побутовими електроприладами

Щоб запобігти ураженню електричним струмом, не можна:

- ◆ залишати електроприлади ввімкненими без нагляду;
- ◆ користуватися несправними приладами, саморобними побутовими приладами, особливо великої напруги;
- ◆ вмикати в одну розетку одночасно кілька приладів;
- ◆ торкатися оголених ділянок у місцях з'єднання приладів з клеммами, вилкою, між собою;
- ◆ використовувати електричні прилади не за призначенням і не ознайомившись попередньо з інструкцією.

Пам'ятка «Пожежа — результат власної недбалості та незнання засобів протипожежної безпеки»

1. Під час експлуатації електромережі суворо забороняється:

- ✧ перевантажувати електромережу одночасним вмиканням у неї кількох потужних струмоприймачів (прасок, плиток, рефлекторів, обігрівачів та ін.);
- ✧ використовувати на електроцитах саморобні запобіжники (перемички, пучки дроту та ін.);
- ✧ користуватися несправною електроапаратурою (вимикачами, розетками, дротом та ін.);
- ✧ вмикати електроприлади в електромережу без штепсельних вилок;
- ✧ обгортати електролампи папером, ганчірками;
- ✧ скручувати електродроти та зав'язувати їх у вузол;
- ✧ виходячи з домівки, залишати ввімкненими в мережу електроприлади.

2. Під час експлуатації телевізорів:

- ✧ дозволяється використовувати лише стандартні запобіжники, номінали яких передбачено інструкцією з експлуатації;
- ✧ розетка підключення вилки живлення має розташовуватись у місці, доступному для швидкого вимкнення телевізора з мережі;
- ✧ слід вимикати телевізор, якщо в кімнаті немає дорослих, необхідно забезпечити умови, які б позбавили малолітніх дітей можливості самостійно вмикати телевізор;

- ✧ обов'язково слід виймати вилку дроту живлення з розетки, якщо телевізор вимкнено;
- ✧ якщо кнопки налаштування пошкоджено або телевізор несправний (відсутнє зображення, чути гудіння, відчувається запах кіптяви тощо), необхідно негайно вимкнути телевізор з мережі, витягти вилку дроту живлення з розетки та викликати спеціаліста;
- ✧ після закінчення гарантійного терміну не рідше одного разу на рік необхідно викликати фахівців ремонтного підприємства для профілактичного огляду телевізора, його очищення від пилу та бруду.

Забороняється:

1. Розташовувати телевізор у безпосередній близькості від ЛВЖ та ГЖ і предметів, а також поблизу приладів опалення або в меблеву стінку, де внаслідок недостатнього доступу повітря телевізор погано охолоджується.
2. Закривати вентиляційні отвори в задній стінці та нижній частині корпусу телевізора.
3. Доручати ремонт випадковим особам.
4. Допускати живлення телевізора від мережі з підвищеною напругою (у таких випадках слід використовувати стабілізатор напруги).
5. Залишати увімкнений телевізор без нагляду.
6. Допускати перегляд телепередач дітьми за відсутності дорослих.

Вчасно вимикайте електроприлади з мережі. Постійно працювати може лише холодильник. Пам'ятайте, що просто «клацнути» вимикачем недостатньо. Телевізор, комп'ютер, музичний центр нерідко залишають в «режимі очікування» — начебто прилад і вимкнений, але на панелі світиться маленький індикатор. При цьому багато вузлів приладу перебувають під напругою. Перед сном або йдучи з дому такі прилади потрібно обов'язково вимкнути з мережі.

Не можна вмикати в одну розетку багато електричних приладів. У разі занадто високого навантаження ізоляція схованих у стіні електричних дротів може порушитися, що призведе до короткого замикання й пожежі.

Не користуйтеся електроприладами з ушкодженою ізоляцією.

У разі відмови приладу слід негайно вимкнути його та вийняти вилку з розетки.

Не накривайте торшери й настільні лампи газетами або тканиною, щоб зробити з лампи «каганець»: тканина, особливо синтетична, або папір можуть зайнятися.

Нагрівальні прилади — праска, камін, чайник — мають стояти на підставках з негорючих матеріалів, які не проводять електричного струму. Електрична праска та інші нагрівальні прилади не можна прибирати, поки вони остаточно не остигнуть.

Не торкайтеся електричних розеток і електроприладів, які працюють, мокрими руками. Зокрема це стосується фена для сушіння волосся, яким зазвичай користуються у ванній кімнаті.

Ніколи не намагайтеся самостійно усунути несправність в електроприладі.

Перегорілі лампочки в люстрі, настільній лампі, торшері міняйте, вимкнувши освітлювальний прилад.

Запах пластику, що горить, може означати, що почала плавитись ізоляція. У цьому випадку потрібно негайно вимкнути всі електроприлади й лампочки. Обережно торкніться розетки — чи не гаряча вона. Якщо кришка розетки нагрілася, більше не використовуйте її, поки дорослі не встановлять причину нагрівання. Іноді несправність електроприладу призводить до короткого замикання. У таких випадках світло в будинку гасне, інші прилади вимикаються. Якщо в цей момент удома немає дорослих, зверніться по допомогу до сусідів. Не вживайте нічого самостійно — ураження електричним струмом дуже небезпечне й у деяких випадках може призвести до смерті.

Не забудьте вимкнути праску!

Чи можна сьогодні жити без телевізора, холодильника, пральної машини, електропраски, комп'ютера або без електричного світла? Узагалі-то, можна. Тільки це дуже незручно. Особливо скрутно без холодильника. Морозної зими ще можна зберегти продукти на балконі або за вікном, а от улітку...

Ми звикли до побутових електроприладів. Настільки звикли, що вже не уявляємо, як без них обійтися. І часом забуваємо, що всі вони потенційно небезпечні. Найбільш безпечними є холодильники й автоматичні пральні машини, електричні чайники та мікрохвильові печі. Як що не так — вони вимикаються автоматично. Також практично безпечними є аудіомагнітофони й музичні центри. Абсолютно безпечні всі прилади, що працюють на батарейках — плеєри, ліхтарики, іграшки. Більш небезпечними є телевізори, комп'ютери, електрокаміни, електропраски, електроплити й освітлювальні прилади. Об нагрівальний прилад — плиту або праску — можна обпектись. Телевізор може вибухнути, хоча ймовірність такої події вкрай мала — один шанс на мільйон або навіть менше. Найбільшу безпеку становлять ті, які людина вмикає й вимикає сама та які не розраховані на тривалий час безперервної роботи.

Це кавомолки, фени, деякі кухонні комбайни, кип'ятильники. Урешті-решт, електропроводка теж небезпечна. Чому? Та тому, що електричний струм — небезпечна штука. Електричний струм — зовсім не жарт. То що ж це таке? А от про це ми говорити й не будемо! Про електрику й електричний струм вам розкажуть у школі на уроках фізики. Однак вивчення фізики починається в 7 класі, а електроприладами ви починаєте самостійно користуватися набагато раніше.

Що ж робити? А от що.

Пам'ятайте головні правила поведження з електропобутовими приладами:

Закінчивши користуватися яким-небудь електроприладом, обов'язково вимкніть його та відключіть від мережі. Виняток становить холодильник.

Якщо прилад нагрівальний — праска, камін, не прибирайте його, поки він остаточно не остигне. Прилад, що перегрівся, вимкніть, дайте йому остигнути й лише тоді вмикайте знову.

У разі відмови приладу негайно вимкніть його та вийміть вилку з розетки.

Ніколи не намагайтеся самостійно усунути несправності в електроприладі.

Якщо вам потрібно змінити перегорілу лампочку, спочатку вимкніть освітлювальний прилад (люстру, торшер), акуратно вигвинтіть з патрона стару лампочку й замініть її новою. Лише після цього можна вмикати світло.

Не торкайтеся ввімкненого телевізора або комп'ютера. На екрані може скупчитися статичний електричний заряд, і тоді вас ударить струмом.

У разі пошкодження проводки ніколи не торкайтеся дротів. Навіть якщо ви впевнені, що електрика відключена.

Не вмикайте в одну розетку багато електричних приладів.

Несправний прилад або пошкоджена проводка можуть спричинити пожежу. Якщо раптом зайнявся прилад або електричний шнур, у жодному разі не заливайте вогонь водою. Спершу вимкніть прилад з електромережі, а потім закидайте вогонь землею з квіткових горщиків.

Приклади порушень правил ТБ

У селі Лугове Полтавської області трирічний Сергійко К., залишений без догляду, знайшов удома несправну переносну лампу з пошкодженою ізоляцією. Увімкнувши її в розетку, хлопчик загинув.

У селищі Манченки Харківського району Н. Міщенко хотіла налити води в бак літнього душу. Піднявшись металевими сходами з цебром до бака душу, вона заточилася й ухопилася за дроти, що простягалися від будинку до літньої кухні на відстані 1 м від бака душу. Електропроводка мала пошкоджену ізоляцією. Міщенко виявилася під напругою й упала на землю, затиснувши в руці дроти. Подруга потерпілої А. Панченко намагалася відтягти дівчину від дротів, але внаслідок дотику до неї також була уражена струмом. Батько Панченко зняв напругу, виключивши автоматичний вимикач на щитку. Міщенко загинула, а Панченко одержала тяжкі опіки.

ТЕМА 3. Правила поведження в разі виявлення обірваного електричного дроту

Небезпечно: обірваний дріт

Останнім часом у деяких областях України спостерігаються сильні вітри, грози, зливи. У результаті цих стихійних явищ дроти повітряних ліній електропередач обривалися.

Обірваний дріт під напругою становить смертельну небезпеку для людей і тварин, що перебувають поруч.

Серйозних ушкоджень дістають люди, які торкаються обірваних дротів або копають землю в місцях, де прокладено електрокабель.

Щоб цього не сталося, потрібно дотримуватися таких правил безпеки.

Не можна торкатися обірваних дротів: вони можуть перебувати під напругою. А якщо це дроти високої напруги, то небезпека поширюється і на земельну ділянку навколо дроту (на яку стікає електричний заряд).

Не можна торкатися оголених частин обірваного дроту.

Виявивши обірвані або провислі дроти повітряних ліній, слід організувати охорону місця пошкодження, попередити всіх про небезпеку і негайно сповістити чергового інженера електромережі або службу нагляду, а до прибуття спеціалістів огородити небезпечну зону яскравими предметами чи поставити застережний знак.

Необхідно зупинити рух транспорту через обірваний дріт.

До обірваних дротів не можна наближатися на відстань менш ніж 8 м.

Суворо дотримуйтеся цих правил і вимагайте дотримання їх від інших.

Електротравма

Електротравма виникає внаслідок безпосереднього або опосередкованого контакту людини із джерелом електроенергії. Під впливом тепла (джоулеве тепло), що утворюється під час проходження електричного струму по тканинах тіла, виникають опіки. Електричний струм зазвичай спричиняє глибокі опіки. Усі патологічні розлади, зумовлені електротравмою, можна пояснити безпосереднім впливом електричного струму внаслідок його проходження через тканини організму, та побічними явищами, які спричиняє проходження струму в навколишньому середовищі, поза організмом.

Ознаки. У результаті безпосереднього впливу струму на організм виникають загальні явища (розлад діяльності центральної нервової, серцево-судинної, дихальної систем та ін.).

Побічні явища в навколишньому середовищі (тепло, світло, звук) можуть спричиняти зміни в організмі (осліплення й опіки вольтовою дугою, ушкодження органів слуху тощо).

Пам'ятайте! Якщо людина потрапила під напругу, необхідно негайно вимкнути електроприлад чи електроустановку та негайно викликати лікаря.

У разі неможливості швидкого вимкнення електроустановки необхідно вжити заходів щодо відокремлення потерпілого від струмоведучих частин, яких він торкається. При цьому в будь-яких випадках той, хто надає допомогу, не повинен торкатися потерпілого та струмоведучих частин без належних засобів безпеки. Рятувальник повинен стежити за тим, щоб самому не потрапити під напругу.

Пам'ятайте! Під час звільнення від дії електричного струму і надання першої допомоги потерпілому важлива кожна хвилина. Будьте уважні, застосовуйте при цьому захисні засоби — бережіть своє здоров'я!

Надаючи першу допомогу ураженим електрострумом, необхідно швидко звільнити потерпілого від дії електричного струму, використовуючи підручні засоби (сухий дрючок, мотузку, дошку тощо, чи вміло перерубавши (перерізавши) лопатою або сокирою дріт, відключивши мережу. Рятувальник з метою самозахисту повинен обмотати руки прогумованою матерією, сухою тканиною, надягти гумові рукавички, стати на суху дошку, дерев'яний щит тощо. Ураженого слід брати за ті частини одягу, що не торкаються безпосередньо тіла (пелена сукні, поли піджака, плаща, пальто).

Реанімаційні заходи полягають:

- ◆ у здійсненні штучного дихання з рота в рот або з рота в ніс;
- ◆ у здійсненні закритого масажу серця.

Для зняття (зменшення) болю потерпілому вводять (дають) знеболювальний препарат.

На ділянку електричних опіків накладають асептичну пов'язку.

Ситуаційні задачі

Під час сильного вітру стався обрив електродроту, який, падаючи, зачепив випадкового перехожого. Перехожий упав, тіло б'ють судами. Дріт лежить на потерпілому. Ви виявилися свідком події.

Ваші дії?

Вмикаючи електроприлад з несправною ізоляцією, людина потрапила під напругу. Потерпілий не може самостійно відірвати руку від струмоведучого провідника.

Ваші дії?

Під час ремонту телевізора майстром удома стався сильний розряд електричного струму. Майстер знепритомнів і впав, стискаючи в руках зв'язку дротів. Обличчя потерпілого звело судомою.

Ваші дії?

ТЕМА 4. Правила поведінки поблизу електрощитової, лінії електропередачі

Для передачі електричної енергії споживачам споруджено лінії електропередачі, які поділяються на повітряні й кабельні. Повітряні лінії прокладено вулицями міст і сіл, територіями підприємств і домоволодінь, полями й лісами, вони складаються з дротів, прикріплених за допомогою ізоляторів до опор. Кабельні лінії прокладаються кількома кабелями в землі або спеціальних конструкціях. І повітряні, і кабельні лінії електропередачі вимагають дбайливого ставлення до них з боку населення, адже будь-яке їхнє пошкодження призводить до припинення подачі електроенергії підприємствам, житловим будинкам, лікарням, школам, дитячим садкам та іншим життєво важливим об'єктам, а також до випадків ураження людей електричним струмом. У зв'язку з цим для створення нормальних умов експлуатації електричних мереж, забезпечення їх збереження й дотримання вимог техніки безпеки встановлюються охоронні зони ліній електропередачі.

Слід пам'ятати, що смертельно небезпечним для людини є не лише дотик, але навіть наближення до дротів ліній електропередачі.

Щоб уникнути нещасних випадків, запам'ятайте самі й порадьте іншим головні вимоги «Правил охорони електричних мереж», а саме:

Забороняється:

- ◆ підніматися на опори електропередачі й електроустаткування трансформаторних підстанцій, демонтувати їх елементи, а також відчиняти двері й люки цього устаткування;
- ◆ закривати вентиляційні отвори електричних підстанцій;
- ◆ заходити за огороження, а також до приміщень електричних підстанцій;
- ◆ зближувати або накидати на електричні дроти та ізолятори різноманітні предмети (дротини, палиці тощо);
- ◆ обладнувати ігрові та спортивні майданчики, а також проводити спортивні змагання в охоронних зонах ліній електропередачі;
- ◆ запускати поблизу повітряних ліній електропередачі спортивні моделі літальних апаратів, повітряних зміїв;
- ◆ піднімати високо жердини, вудлища та інші предмети, проходячи або пропливаючи на човні під дротами високовольтних ліній електропередачі;
- ◆ перебувати поблизу повітряних і кабельних ліній під час грози (стояти під дротами або біля опор ліній електропередачі);
- ◆ копати ями й канави в охоронних зонах ліній електропередачі;
- ◆ садити дерева та інші багаторічні насадження поблизу ліній електропередачі;
- ◆ розпалювати багаття в охоронних зонах ліній електропередачі.

Категорично забороняється підходити до обірваних дротів електричної лінії ближче ніж на 8 м. У разі виявлення провислого або обірваного дроту, а також інших пошкоджень електричного устаткування необхідно негайно організувати охорону цього місця, щоб уникнути наближення до нього людей, і повідомити про виявлені ушкодження в розподільні електричні мережі (РЕМ) свого району або за телефоном «104».

Небезпечно знаходитись поблизу електричних щитків і ліній електропередачі. Не можна торкатися дротів під напругою. Необачний рух може призвести до ураження електрострумом.

Ураження електричним струмом може настати й через дуговий контакт, у разі наближення на близьку небезпечну відстань до дротів електроустановки, що працює, лінії електропередачі. Небезпека ураження на відстані значно зростає в сиру погоду, коли підвищується провідність повітря.

Електротравма може виникнути внаслідок потрапляння під крокову напругу, що виникає в разі обриву й падіння на землю дротів повітряної лінії. Земля, будучи провідником електричного струму, стає ніби продовженням дроту. Електричний струм розтікається по землі. Будь-яка точка на поверхні землі, що перебуває в зоні розтікання струму, отримує електричний потенціал, який зменшується в міру віддалення від точки дотику дроту із землею. Ураження електричним струмом відбувається тоді, коли ноги людини торкаються двох точок землі, що мають різні електричні потенціали. Чим ширший крок, тим більшою є різниця потенціалів, тим більш імовірно ураження. Навколо дроту, що лежить на землі, утворюється небезпечна зона радіусом від 1 до 20 м.

Для запобігання нещасним випадкам правилами охорони електричних мереж встановлено охоронну зону вздовж повітряних ліній електропередачі по обидва боки від крайніх дротів — 10 м — і по обидва боки від крайніх кабелів — 2 м.

Література

1. Афанасьєв А. В. Охорона життя і здоров'я учнів 1–11 кл. : посібник для вчителя. 5 кл. // Все для вчителя. — 1996.
2. Балагур Л. В. Якщо дитина отруїлася // Безпека життєдіяльності. — 2009. — № 10.
3. Безмен. В. Піротехніка — це небезпечно! // Життя проти СНІДу. — 2008. — № 11–12.
4. Василенко Л. Б. Здоров'я та безпека: Пам'ятка.— Х. : Скорпіон, 2005. — 116 с.
5. Гірна В. Я. Основи безпеки життєдіяльності: Навчальний посібник для 7 кл. — Л. : Афіша, 2002. — 80 с.
6. Гринчук М. С. Аварії на автомобільному транспорті // Безпека життєдіяльності. — 2007. — № 8.
7. Здоров'я та безпека життєдіяльності учнів : посібник для вчителів «Основ безпеки життєдіяльності» та класних керівників / За ред. В. І. Шахненка. — Х. : Харківський обласний центр здоров'я, 2002. — 154 с.
8. Кашуба Л. І., Красоткіна Н. Г., Зелена О. М. Охорона безпеки життєдіяльності : методичний посібник. — Тернопіль : Мальва-ОСО, 2000. — 124 с.
9. Ломова Л. А. Что нужно знать о туберкулезе. Интернетресурсы.
10. Морозова О. Пам'ятка для населення : як діяти в разі пожежі в багатоповерховому будинку // Пожежна безпека.— 2009.— № 6.
11. Мошкин В., Шамов Ю. Електробезопасность в повседневной жизни.
12. Наливайко Д. Д. Дитина та її безпека // Безпека життєдіяльності.— 2010.— № 3.
13. Опасный камуфляж // Северная Вахта. — 2004. — № 115.
14. Орлов Ю. Б. Правила дорожного движения : учеб. пособие для учащихся 4–6 кл. — М. : Просвещение, 1984. — 95 с.

15. *Пам'ятка*. Природний газ. Інтернетресурси.
16. *Прохоренко А.* Хто попереджений — той захищений // *Безпека життєдіяльності*. — 2010. — № 7.
17. *Рублях В. Э.* Правила дорожного движения : пособие для учащихся 7–8 кл. — М. : Просвещение, 1981. — 112 с.
18. *Система* роботи з безпеки життєдіяльності в загальноосвітньому навчальному закладі : збірник нормативних і методичних матеріалів. — Х. : ХОНМІБО, 2005. — 44 с.
19. *Супрун О.* Правила поведінки на пожежі // *Пожежна безпека*. — 2009. — № 4.
20. *Цвилюк Д.* Газовая неотложка // *Основы безопасности жизнедеятельности*. — 2001. — № 3. — С. 28–29.
21. *Цимбал Н. М.* Основи здоров'я. 6 клас : посібник для вчителя. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2006. — 144 с.
22. *Чадов Е. А.* Газ і вибухонебезпека // *Безпека життєдіяльності*. — 2010. — № 5.
23. *Широкова Т. И.* И дома будь осторожен : памятка. — М., 1978.
24. *Шпонтак І. М.* Небезпека чадного газу // *Пожежна безпека*. — 2010. — № 11.
25. *Юдина Л.* Как защитит себя от туберкулеза // *Аргументы и факты*. — 2007.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1

Правила поведінки в громадському транспорті

Заходячи в міський транспорт, не розштовхуй усіх ліктями, пропускай жінок, людей похилого віку й дівчаток (якщо ти хлопчик) уперед, допоможи їм піднятися в салон.

Не зупиняйся біля входу (якщо ти не виходиш на наступній зупинці), а пройди в середину салону.

Вихована людина поступається місцем людям похилого віку, малятам, жінкам з важкими сумками.

У громадському транспорті не струшують сніг або краплі дощу з одягу, не їдять, не входять з морозивом у руках і, звичайно, не палять.

У салоні не зачісуються, не чистять нігтів, не колупають у носі, зубах, вухах...

Газету читають у складеному вигляді, не розгортаючи; не зазирають у книгу або газету сусіда. А очі подякують тобі, якщо ти взагалі відмовишся від звички читати під час руху.

Не розглядай в упор пасажирів, не спирайся на них усім тілом.

Входячи в транспорт, потрібно знімати рюкзаки й сумки-ранці, щоб не зачепити (іноді навіть забруднити) людей.

Якщо тобі важко тримати торт або квіти, коли ти їдеш стоячи, можна чемно попросити того, хто сидить, потримати їх.

Перебуваючи в салоні, не слід голосно сміятися й розмовляти, обговорювати свої проблеми, сперечатися привселюдно з друзями. Тим більше не дозволено ображати людей, які зробили вам зауваження.

Батьки повинні стежити за тим, щоб діти не бруднили ногами одяг оточуючих і сидіння.

Не займай місця для пасажирів багажем або пакетами, великогабаритні речі краще перевозити не в години пік. А громіздкі гострі предмети (наприклад, лижі) перевозять добре впакованими.

Господарям тварин: кішок, птахів, дрібних гризунів — бажано перевозити своїх улюбленців у спеціальних клітках, собак — обов'язково в наморднику.

До виходу слід готуватися заздалегідь (особливо якщо багато пасажирів). Запитуй у тих, хто стоїть попереду: «Ви виходите на наступній зупинці?» Не відтискуй мовчки людей, прокладаючи собі шлях, а, вибачаючись, попроси дозволу пройти.

Якщо жінка (дівчина) їде з чоловіком (парубком), то він перший проходить до виходу й першим виходить, допомагаючи зійти супутниці.

У будь-якому виді транспорту будь уважним і ввічливим. Такі слова, як «Будьте ласкаві», «Дякую вам», нададуть тобі впевненості в будь-якій ситуації і створять в оточуючих думку про тебе як про людину виховану й доброзичливу.

ДОДАТОК 2

Метрополітен

Метро — швидкісний та зручний вид транспорту, яким охоче користуються мешканці нашого міста. Які ж головні правила безпеки користування метрополітеном?

Вони не такі вже й складні, а головні з них викладено у «Правилах користування метрополітеном», які мають бути вивішені в кожному вагоні метро.

Метро — складний і налагоджений механізм, і якщо порушувати правила користування ним, легко опинитися в екстремальній ситуації.

Найвищий ризик завдати собі та іншим шкоди — на ескалаторі. Якщо ви не триматиметесь за поручень, то під час раптової зупинки ескалатора (а на багатьох станціях майже щогодини пасажирів щось гублять або розсипають) інерція руху кине вас уперед. Валіза чи інший вантаж, який ви не притримали або поставили на поручень, полетить униз, збиваючи з ніг інших пасажирів. А в того, хто біг ескалатором, швидкість падіння під час раптової зупинки буде вдвічі–втричі більша. Неважко також здогадатися, що людина, яка сидить на східцях, має всі шанси не лише зачепитися полами одягу, але й «полетіти» сторч головою.

Нерідко через безвідповідальність дорослих під час руху ескалатора страждають діти. Залишена без догляду дитина підкладає пальці під поручень і калічить руку; її гумове взуття можуть затягти сходи або фартух балюстради; якщо під час сходження з ескалатора дитину не тримати за руку, вона може втратити рівновагу, упасти та потрапити пальцями під гребінку.

У всіх цих випадках черговий повинен терміново зупинити ескалатор. Але якщо допомога з якихось причин спізнилася, натиснути кнопку аварійного гальма має хтось із пасажирів.

Екстремальні ситуації на платформі виникають не дуже часто, але й тут слід уникати зайвого ризику.

Не можна підходити до краю платформи, адже хтось на бігу може випадково штовхнути вас або ви самі можете посковзнутися. Потяг, що під'їжджає до станції, може зачепити вас дзеркалом. Навіть під час посадки є ризик опинитися на колії: натовп пасажирів може виштовхнути вас у простір між вагонами.

Щоб уникнути більшості нещасних випадків у метрополітені, запам'ятайте та дотримуйтеся кількох рекомендацій.

Очікуючи потяг, стійте в місці найменшого скупчення людей (найчастіше це — середина платформи, але не завжди), по можливості далі від краю платформи.

Підходьте до дверей вагону лише після остаточної зупинки потягу та виходу пасажирів з вагонів. Якщо у вагоні багато людей, краще пропустіть один-два потяги, щоб не бути затисненим натовпом. Виходьте та заходьте до вагона серед останніх.

Не відпускайте від себе дитину, міцно тримайте її за руку.

Якщо ви щось упустили на колію, не намагайтеся самотійно дістати свою річ — у чергового по станції для цього є спеціальне пристосування.

Якщо ви самі опинилися на колії, перш за все не підтягуйтеся за край платформи: під нею проходять 800-Вольтові контактні рейки і, хоча він прикритий спеціальним кожухом, випробувувати його ізоляцію не варто.

Якщо потяг ще не виїжджає на станцію, а ви опинилися на колії, слід бігти до початку платформи (туди, де знаходиться зелене світло та годинник) — ви повинні встигнути, тому що машиніст почне пригальмовувати.

Якщо потяг уже з'явився, залишається лягти між колій — глибина лотка розрахована так, що ходова частина вагонів не дістає до людини, яка лежить.

Коли на ваших очах хтось упав між вагонами потягу, що стоїть, терміново повідомте про це машиністу, розмахуючи руками (перед

відправленням він наглядає за платформою в дзеркало), та черговому по станції.

Будьте обережні із залишеними валізами, коробками та сумками: невідомо, що в них міститься — можливо, вибухівка. На цей випадок на кожній станції є спеціальна кімната, де підозріла знахідка залишиться до приїзду саперів.

У разі аварії або технічних неполадок на лінії, коли ваш потяг зупиняється в тунелі, перш за все зберігайте спокій та виконуйте всі розпорядження працівників метрополітену.

І, безумовно, не слід забувати про головне — про ввічливість та громадський порядок, про те, що кинута на платформі бананова шкірка, морозиво або жуйка — це майже завжди трагедія; людина напідпитку на ескалаторі — загроза не лише для неї самої, але і для інших пасажирів.

ДОДАТОК 3

Залізничний транспорт

Щороку в різних країнах світу трапляються десятки великих залізничних катастроф, у яких гинуть та дістають травми тисячі людей. Існує також криміногенна небезпека, особливо це стосується приміських потягів — електричок.

Під час поїздок електричкою у вечірній час краще сідати в перший вагон або в той, де традиційно скупчуються пасажири. Якщо ви боїтесь хуліганів, сідайте ближче до пульта виклику міліції або стоп-крана (він знаходиться в тамбурі). Стояти в проходах та палити не можна.

Побачивши у вагоні, куди ви зайшли, компанію напідпитку, спокійно йдіть у наступний за рухом потягу вагон. Не реагуйте та не відповідайте на зухвалі викрики, не стрічайтесь очима з розв'язними пасажирами. Будьте готові дати відсіч, не показуючи переляку або роздратування, виявляйте зовнішній спокій.

Якщо на станції вас переслідує людина або група людей, які вам погрожують, негайно зверніться до чергового по перону. Попросіть зв'язатися з міліцією, опишіть прикмети тих, хто вам погрожував. Не йдіть зі станції, доки не впевнитесь, що загроза минула. Якщо є можливість, зателефонуйте, щоб вас зустріли.

Головними причинами залізничних катастроф є такі:

- ◆ незадовільний стан шляхів та рухомого складу;
- ◆ помилки машиніста;
- ◆ помилки диспетчерських служб, у тому числі стрілочників;
- ◆ виникнення пожежі та інші подібні аварії.

У який же спосіб хоча б частково запобігти небезпеки в таких випадках?

По можливості розташовуйтеся у центральних вагонах: вони під час аварій страждають найменше.

Великогабаритні та важкі речі ставте внизу, тому що під час сильного поштовху вони можуть звалитися з верхніх полиць і завдати вам шкоди.

Не заставляйте речами двері в купе, бо під час аварії важко буде вибратися назовні.

Запам'ятайте, де лежать ваші речі — одяг, документи та гроші, на випадок, якщо потрібно буде швидко залишити вагон у темряві.

На ніч прибирайте зі столика в купе продукти, пляшки тощо, інакше під час сильного удару буде багато небезпечних уламків.

Правила для пасажирів залізничного транспорту

Будь увічливий з пасажирами та провідником, виконуй його законні вимоги й розпорядження, навіть якщо вони тобі не подобаються.

Не відчиняй під час руху потяга двері, не стій на підніжках.

Не висовуй голову й руки з вікон.

Ретельно укладай багаж на верхніх полицях.

Не зривай без нагальної потреби стоп-кран.

Не можна зупиняти потяг на мосту, у тунелі та в інших місцях, де евакуацію здійснити складно.

Не можна перевозити із собою горючі й вибухонебезпечні речовини.

У разі появи запаху або диму негайно звертайтеся до провідника.

У разі небезпечного поведіння попутників необхідно повідомити провіднику або міліції.

Не пий напоїв, які пропонують сторонні люди.

На проміжних зупинках не йди далеко від потяга.

Ситуаційні завдання

Учитель. На пристанційних територіях на вас можуть чатувати різні неприємності. Я вам розповім про знайому нам усім громадянку Шапокляк. Героїня твору Е. Успенського «Крокодил Гена та його друзі» весь час порушує правила безпечного поведіння на пристанційній території. Ваше завдання — виявити ці порушення.

Ситуація 1. А от і сама пані Шапокляк! Спритно маневруючи між потягами, перебігаючи колії перед паровозами, наша

героїня наближається до нашої платформи. Ми очікуємо на прибуття потяга на платформі, і від пані Шапокляк нас відокремлює товарний потяг. Легко, неначе їй десять років, Шапокляк пролазить під товарними вагонами й піднімається на платформу. Тут вона затіває гру у футбол. Розштовхуючи людей, вона професійно веде м'яч, але все-таки в районі стрілки впускає його. Довелося їй зістрибнути з платформи. Леде встигла прибрати ногу, яку було не стисли рейки, тому що стрілка автоматична й очей в неї немає, а переведення шляхів здійснюється за певним розкладом. Але тут з'явився міліціонер і запропонував громадянці Шапокляк перейти на свою платформу пішохідним мостом, спеціально зведеним для безпечного переходу над залізничними коліями. Діти, які порушення вчинила Шапокляк?

Ситуація 2. А от знову з'явилася наша знайома пані Шапокляк. Потяг іде, а вона стоїть на підніжці, не дає провіднику зачинити двері вагона. Нарешті вона пройшла на своє місце, відчинила вікно, висунула спочатку руку, а потім і голову, щоправда, швидко забрала її, тому що поруч промчала електричка. Усі в купе почали закликати Шапокляк до порядку. Наша героїня присмирніла й вирішила почастивати всіх цілющим напоєм, підсипавши в нього снодійне. Через 5 хвилин усі спали, а Шапокляк продовжила своє хуліганство: збрала в пасажирів всі цінні речі та гроші й вийшла на станції, щоб купити морозиво. Потяг рушив, і вона ледве наздогнала його, але сумочка з її улюбленою Ларискою вислизнула з рук і впала прямо на землю. Шапокляк і тут показала себе: вона рвонула стоп-кран, і потяг зупинився прямо на мосту. Скінчилося тим, що нашу героїню зняли з потяга і здали в дорожню міліцію. Давайте подумаємо й назвемо: які небезпечні ситуації спровокувала Шапокляк?

Ситуація 3. Виявляється, наша знайома знову постаралася! Невідомо звідки в неї взялася корова, і вона вирішила пасти її прямо на залізничних коліях, тому машиніст нашого потяга застосував різке гальмування. І знову громадянка Шапокляк потрапила до відділення дорожньої міліції. За випас худоби поблизу залізниці з неї було стягнуто адміністративний штраф, згідно зі ст. 11.1 ч. 4 Кодексу про адміністративні правопорушення. У міліції з'ясувалося, що громадянка Шапокляк викопала в лісопосадці поблизу залізниці ялинку, щоб посадити її біля свого будинку. За ялинку Шапокляк знову оштрафували відповідно до того ж Кодексу: «За ушкодження захисних лісонасаджень, снігозахисних огорожень або інших шляхових об'єктів».

ДОДАТОК 4**Як не стати жертвою злочину****У разі перебування у квартирі**

Якщо ви вдома самі, нікому чужому або малознайомому не відчиняйте двері, ким би він не представлявся. Говоріть із ним через замкнені двері.

Не губіться, якщо, перебуваючи у квартирі, почуєте, що хтось намагається відчинити замок вхідних дверей, а голосно запитайте: «Хто там?» Якщо незнайомці продовжують відмикати двері, за номером «102» викличте міліцію, точно вказавши адресу, а потім з балкона (з вікна) кличте сусідів і перехожих на допомогу.

Не телефонні дзвінки із запитанням, чи вдома й коли повернуться з роботи батьки, потрібно відповісти, що вони вдома, але зайняті, і запитати, кому й куди передзвонити.

Після настання темряви обов'язково зачиняйте вікна й не виходьте з квартири. Краще, якщо є можливість, зателефонувати сусідам, друзям, у міліцію.

Якщо у вашій квартирі раптово згасло світло, не поспішайте виходити. Спробуйте спочатку вивчити ситуацію через дверне телескопічне вічко, тому що не виключено, що електроенергію у вас відключили спеціально.

У випадку реальних загроз і спроб заволодіти вашими речами краще їх усе-таки віддати. Запам'ятайте особливі прикмети обличчя й тіла грабіжника, його одяг, особливості мовлення, манеру триматися й відразу ж повідомте в міліцію.

Ідучи з дому, не забувайте зачинити балкон, кватирки й вікна, особливо якщо ви живете на першому або останньому поверсі.

Не залишайте у дверях своєї квартири записок — це привертає увагу сторонніх.

У разі перебування на вулиці

Не вихваляйтеся перед однолітками тим, які у вас удома є дорогі предмети, речі (телевізійна, відео- й радіоапаратура, одяг, прикраси тощо), а також кількістю грошей.

Не запрошуйте додому незнайомих і малознайомих хлопців ні під яким приводом.

На запитання незнайомих людей, чи вдома тато або мама, краще відповісти, що батьки зараз удома.

Не слід розмовляти на вулиці з п'яними, навіть знайомими людьми, оскільки п'яна людина дуже змінюється, її вчинки можуть бути непередбачуваними й жорстокими.

Не грайте в темних місцях, на пустищах і смітниках, поруч із залізницею, у порожніх або зруйнованих будинках.

Якщо не відомі вам люди запрошують вас послухати музику, подивитися відеофільм, знятися в кіно, показати собаку або яких-небудь тварин, не поспішайте погоджуватися, насамперед порадьтеся з батьками або будь-якою іншою дорослою людиною, яку ви добре знаєте та якій довіряєте.

Увечері та вночі, розмовляючи по телефону-автомату, поверніться обличчям від стіни, тоді зловмисник не зможе непомітно підійти до вас ззаду.

Не слухайте на вулиці аудіоплеєр: у навушниках неможливо розпізнати звуки, що попереджають про небезпеку.

Через погано освітлені тунелі ходіть обережно. Краще не проходите через них поодинокі, а скористайтеся компанією інших людей, що йдуть у тому ж напрямку.

Побачивши попереду гучну групу підлітків, за відсутності інших людей краще перейти на інший бік вулиці або повернути назад.

Якщо вас зупинив злочинець, уникайте миттєво реагувати на це насильницькими діями, особливо якщо він озброєний, а тим паче — якщо ви не впевнені, що здатні захистити себе.

Якщо до вас грубо звертаються з приводу нібито допущеної вами помилки або роблять із вас об'єкт глузувань, не відповідайте й не піддавайтеся на провокацію.

Ніколи не тікайте, якщо є сумнів, що вам це вдасться. Але якщо ви наважились на це, то робіть це якнайшвидше й раптово.

Заходи безпеки під час поїздки в транспорті

У приміських потягах не сідайте в порожній вагон. Пройдіть уздовж складу, намагаючись зайняти місце поруч з іншими пасажирами. Краще їхати в першому вагоні (якщо в ньому або в інших вагонах мало пасажирів), де можна звернутися по допомогу до машиніста поїзда. Не затримуйтеся на платформі, виходьте зі станції разом з усіма.

У міському транспорті в пізній час краще сідати ближче до водія, а стояти — на передній площадці.

Не сідайте в причіпний вагон трамвая, вагони метро, якщо в них немає пасажирів. У пізній час завжди сідайте в перший вагон.

Не називайте своєї адреси й домашнього телефону без нагальної потреби.

У разі реальних погроз і спроб заволодіти вашими речами краще віддати їх. Запам'ятайте особливі прикмети обличчя й тіла грабіжника, його одяг, особливості мовлення, манеру триматися й відразу

ж повідомте в міліцію. Пам'ятайте, що в разі будь-якої тривожної, небезпечної для життя ситуації слід звертатися в міліцію.

Запобіжні заходи щодо зменшення ризику викрадення

Слід добре знати місцевість, у якій ви живете, щоб вчасно помітити певні зміни, що відбуваються навколо вас.

Продумайте можливі варіанти маршрутів до школи, друзів та ін. Частіше змінюйте свої маршрути.

Перед виходом з дому сплануйте ваш майбутній маршрут. Повідомте батькам або залишіть записку про те, куди ви йдете й коли повернетесь.

Переди поверненням додому ввечері заздалегідь продумайте свій шлях. Уникайте короткої дороги, що пролягає через двори, смітники, цвинтарі, пустирі, погано освітлені вулиці, а також ділянки, порослі лісом або густим чагарником.

Проходячи до квартири, тримайте ключ наготові, щоб без зволікання відімкнути двері.

Будьте уважні, входячи в житло. Злочинець може чекати на вас у парадному, ліфті або поблизу, щоб у відсутності свідків за допомогою погроз примусити вас увести його в дім.

У разі небезпеки бути викраденим

Не сідайте у автомобіль до незнайомих або малознайомих людей, навіть якщо дуже хочеться або куди-небудь спізнюєтеся.

Уникайте підходити впритул до автомобілів, що стоять. Остерігайтеся автомашин, що стоять із працюючим двигуном, усередині яких сидять люди.

Ідіть тротуаром назустріч транспорту й ближче до дорожньої брівки: у цьому випадку ніхто не зможе під'їхати до вас на машині ззаду, залишаючись непоміченим, а також зменшиться ризик раптового нападу з боку злочинця, що ховається за рогом, у темній арці, підворітті.

У випадку якщо на вулиці до вас під'їхав автомобіль і водій почав поводитися агресивно, кричіть і тікайте в напрямку, протилежному руху автомобіля.

Якщо автомобіль гальмує, а пасажир просять показати їм дорогу, говоріть із ними на безпечній відстані. У темний час доби не підходьте до автомобіля на відстань витягнутої руки.

Ніколи не соромтеся озирнутися й перевірити ваші підозри, якщо відчуваєте, що хтось переслідує вас. Обережність — не малодушність і не боягузтво. При цьому спробуйте змінити напрямок,

темп ходьби або перейдіть на інший бік вулиці. Якщо ваші побоювання виправдалися, пошукайте безпечне людне місце.

Якщо ви зазнали нападу з метою викрадення, необхідно створити якнайбільше галасу, відбиваючись чим-небудь від нападників.

ДОДАТОК 5

Блискавка

Блискавка — це іскровий розряд електростатичного заряду купчастої хмари, що супроводжується сліпучим спалахом і різким звуком (громом).

Небезпека. Розряд блискавки характеризується великим струмом, а його температура доходить до 300 тис. градусів. Дерево після удару блискавки розщеплюється й навіть може зайнятися. Розщеплення дерева відбувається внаслідок внутрішнього вибуху через миттєвий випар внутрішньої вологи деревини.

Пряме влучення блискавки для людини зазвичай закінчується смертельним результатом. Щорічно у світі від блискавки гине близько 3 тис. осіб.

Куди вдаряє блискавка? Розряд статичної електрики зазвичай іде шляхом найменшого електричного опору. Оскільки між найвищим серед аналогічних предметом і купчастою хмарою відстань менша, отже, менший і електричний опір. Тож блискавка насамперед уразить високий предмет (щоглу, дерево та ін.).

Запобіжні заходи

Для зниження небезпеки ураження блискавкою об'єктів економіки, будівель і споруджень улаштовується захист від блискавки у вигляді заземлених металевих щогл і натягнутих високо над спорудженнями об'єкта дротів.

Перед поїздкою на природу уточніть прогноз погоди. Якщо збирається гроза — перенесіть поїздку на інший день. Якщо ви помітили грозовий фронт, то перш за все визначте приблизну відстань до нього за часом затримки першого гуркоту грому, першого спалаху блискавки, а також оцініть, наближається фронт чи віддаляється. Оскільки швидкість світла величезна (300 тис. км/с), то спалах блискавки ми спостерігаємо миттєво. Отже, затримка звуку визначатиметься відстанню та швидкістю (близько 340 м/с).

Приклад: якщо між спалахом і громом минуло 5 с, та відстань до грозового фронту дорівнює $340 \text{ м/с} \cdot 5 \text{ с} = 1700 \text{ м}$.

Якщо запізнювання звуку зростає, то грозовий фронт віддаляється, а якщо скорочується — то грозовий фронт наближається.

Як діяти під час грози

Блискавка становить небезпеку тоді, коли слідом за спалахом лунає грім. У цьому випадку слід терміново вжити заходів обережності.

Якщо ви перебуваєте в сільській місцевості, зачиніть вікна, двері, закрийте димоходи й вентиляційні отвори. Не розтоплюйте печі, оскільки високотемпературні гази, що виходять із грубної труби, мають низький опір. Не розмовляйте по телефону: блискавка іноді влучає в натягнуті між стовпами дроти.

Під час ударів блискавки не підходьте близько до електропроводки, блискавковідводу, водостоків з дахів, антен, не стійте біля вікна, по можливості вимкніть телевізор, радіо та інші електро побутові прилади.

Якщо ви знаходитесь в лісі, то сховайтеся на низькорослій ділянці лісу. Не ховайтеся поблизу високих дерев, особливо сосен, дубів і тополь.

Не можна знаходитися біля водойми або на її березі. Відійдіть від берега, спустіться з височини в низину.

У степу, полі або за відсутності притулку (будинку) не лягайте на землю, підставляючи електричному струму все своє тіло, а сядьте навпочіпки в балці, яру або іншому природному заглибленні, обхопивши ноги руками.

Якщо грозовий фронт наздогнав вас під час занять спортом, то негайно припиніть їх. Металеві предмети (мотоцикл, велосипед, льодоруб та ін.) відкладіть убік, відійдіть від них на 20–30 м.

Якщо гроза застала вас у автомобілі, не залишайте його, при цьому зачиніть вікна й опустіть антену радіоприймача.

ДОДАТОК 6

Правила поведення під час ожеледі

Ожеледь — це крига або шар снігу, утрамбований до твердого стану, що утворює слизьку поверхню. Ожеледь виникає там, де перед заморозками стояла вода, або там, де через рух транспорту чи великої кількості пішоходів сніг, який випав, ущільнюється. Найчастіше це спостерігається на проїжджій частині доріг і тротуарах. За статистикою, близько 40 % усіх ДТП узимку спричинені ожеледдю і снігопадом. Головна умова руху для водіїв — уважність, низька швидкість і надзвичайна обережність. На пішохода під час ожеледі чатують дві небезпеки — посковзнутися й упасти або потрапити під машину. З настанням холодів зростає кількість

вуличних травм: синці, вивихи й переломи. За даними медиків, у такі дні кількість потерпілих збільшується вдвічі.

Щоб зменшити ймовірність падіння, необхідно дотримуватися таких правил поведження під час ожеледі:

Підберіть нековзне взуття з підошвою на мікропористій основі, відмовившись від високих підборів.

Уважно дивіться під ноги, намагайтеся обходити небезпечні місця. Якщо крижану «калюжу» обійти неможливо, пересувайтеся по ній, як лижник, дрібними ковзними кроками.

Будьте гранично уважні на проїжджій частині дороги: не кваптеся й, тим більше, не біжіть.

Намагайтеся обходити всі місця з похилою поверхнею.

Наступати слід на всю підошву, ноги трохи розслабити в колінах.

Руки по можливості мають бути вільними, намагайтеся не носити важких сумок, не тримати руки в кишенях — це збільшує ймовірність падіння.

Якщо ви посковзнулися, присядьте, щоб знизити висоту падіння. У момент падіння постарайтеся згрупуватися і, перекотившись, пом'якшити удар об землю. Не намагайтеся врятувати речі, які несете в руках. Не кваптеся підводитись, огляньте себе, чи немає травм, попросіть перехожих допомогти вам.

Пам'ятайте: особливо небезпечними є падіння на спину догори обличчям, тому що може трапитися струс мозку. У разі одержання травми обов'язково зверніться до лікаря за наданням медичної допомоги.

..... ДОДАТОК 7

Обережно: СОБАКА!

Важлива проблема великих міст — наявність великої кількості безпритульних собак. До того ж, особливо у наш складний час, зграї дворняг поповнюються великими та малими собаками престижних порід. Голодні та злі, вони становлять певну загрозу здоров'ю, а іноді й життю людей. Але от парадокс: безпритульні собаки нападають на людину рідше, ніж собаки домашні. Що ж підштовхує тварин до агресії та яких правил поведження з ними слід дотримуватися?

Насамперед не підходьте до собаки, яка сидить на ланцюгу, бо захист «особистої території» — одна з головних причин агресивності тварини. Не нав'язуйте собаці свого товариства, не торкайтеся

його, коли він їсть, не намагайтеся відібрати «улюблену іграшку». Не дивіться собаці в очі, не посміхайтесь: собачою мовою це — вияв агресії. Не повертайтеся до собаки спиною й не намагайтеся тікати — це може викликати у тварини рефлекс переслідування. Пам'ятайте, що навіть помахування хвостом не завжди є виявом дружелюбності.

Кусають і дресировані собаки, але в ситуаціях, які називаються «провокаційними». Отже, уникайте вузьких місць, будьте обережними в під'їздах та ліфтах, не пробігайте в безпосередній близькості від хазяїна собаки. Особливо стережіться собак-охоронців: ротвейлерів та доберманів. У них загострене почуття охорони хазяїна, а територія їхніх «особистих інтересів» перевищує 50 м.

Дресування собак — справа серйозна. Якщо собака не слухає господарів, а тим паче кусає їх, значить, її погано виховують. Собака сприймає хазяїв як свою зграю, але, відчувши їхню слабкість і нерішучість, швидко намагається зайняти місце лідера.

Пропонуємо деякі узагальнені рекомендації щодо самозахисту в разі нападу спеціально навченого службового собаки:

- ◆ до собаки, який нападає, поверніться обличчям, станьте в захисну позу або киньте назустріч;
- ◆ надресирована на людину, яка тікає, тварина в такій ситуації може розгубитися;
- ◆ спокійно відступайте спиною до укриття, домівки, паркану, захищайтесь підручними засобами, кличучи на допомогу;
- ◆ різко та жорстоко бийте собаку рукою, ногою або твердим предметом у ніс, по верхній щелепі, у живіт і пах. До останнього моменту переховуйте зброю в руці або за спиною: натренований собака нападає на озброєну руку. Для відволікання уваги тварини можна застосувати піджак або плащ.

Вас вкусив собака! Це загрожує не лише травмою, але й інфекцією. негайно промийте рану великою кількістю води, а краще — гідроген пероксидом. Краї рани обробіть йодом або зеленкою, рану — маззю «Рятівник» чи «Левоміколь» або присипте її стрептоцидом.

Якщо з перелічених ліків у вас під рукою нічого немає, антисептиком може бути горілка або спирт.

Після цього слід негайно звернутися до найближчого травм-пункту.

Головне — з'ясувати, чи прищеплений собака від сказу. У протилежному випадку доведеться пройти серйозний курс лікування й тривалий час перебувати під наглядом лікаря.

ПАМ'ЯТКА

«ЯК ПОВОДИТИСЯ В РАЗІ ЗУСТРІЧІ ІЗ СОБАКОЮ»

- ✧ Не підходь близько до собаки, що сидить на прив'язі.
- ✧ Не чіпай і не гладь чужих собак.
- ✧ Не лякайся й не кричи, якщо до тебе біжить собака. Зупинися. Собака частіше нападає на людину, яка рухається.
- ✧ Не чіпай собаку, коли вона їсть.
- ✧ Не дражни собаку їжею.
- ✧ Не відбирай їжу та іграшки.
- ✧ Не чіпай цуценят.
- ✧ Не підходь до незнайомого собаки.
- ✧ Не чіпай собаку, який спить.
- ✧ Не рознімай собак, що б'ються. Не підходь до зграй бродячих собак.
- ✧ Не дражни собак.
- ✧ Не дозволяй кусати себе за руки.
- ✧ Не дивися в очі собаці, який нападає.

Якщо на тебе напав собака

- ✧ Стань боком і твердим голосом віддай кілька команд («Фу!», «Не можна!», «Сидіти!»).
- ✧ Не роблячи різких рухів, поклич хазяїна (якщо він десь поблизу).
- ✧ Якщо тобі нема кому допомогти, іди геть від собаки, повільно прискорюючи крок.
- ✧ Не дивися собаці в очі — це може спровокувати її на активні дії.
- ✧ Якщо собака присідає — вона готується стрибнути. Захисти горло (притисни підборіддя до грудей і вистав уперед лікті).
- ✧ Якщо внаслідок укусу з'явилися ушкодження шкірних покривів, негайно звернись до лікаря.

ДОДАТОК 8

ЯК НЕ СТАТИ ЖЕРТВОЮ ТЕРОРУ

Якщо Ви виявили підозрілий предмет у будинку:

Негайно повідомте про це адміністрації.

Не торкайтеся, не розкривайте й не пересувайте знахідку.

Зафіксуйте час виявлення знахідки.

Постарайтеся зробити так, щоб люди відійшли якнайдалі від небезпечної знахідки.

Якщо стріляють:

Не стійте біля вікна, навіть якщо воно закрите фіранкою.

Не піднімайтеся вище рівня підвіконня.

Якщо стрілянина захопила вас на вулиці, ляжте на землю й постарайтесь відповзти за укриття (ріг будинку, клумби тощо), якщо нічого такого поблизу немає, закрийте голову руками й лежіть су-мирно.

У випадку захоплення заручником:

Виконуйте всі вказівки терористів.

Визначте для себе, хто з них найнебезпечніший.

Не дивіться зухвало терористові в очі. Для нервової людини це сигнал до агресії.

Не підвищуйте голосу й не жестикулюйте перед бандитами. Вони можуть сприйняти це як спробу передати інформацію.

Якщо у вас є мобільний телефон, вимкніть звуковий сигнал, щоб не привертати до себе уваги, і коли перебуватимете поза полем зору бандитів, постарайтесь повідомити про себе близьким або зна-йомим.

Не намагайтеся чинити опір.

Якщо вас змушують вийти з приміщення, говорячи, що вас узя-то заручником, не пручайтесь, візьміть заздалегідь приготовлені речі й підкоріться. Прийшовши на місце, знайдіть найбільш без-печний кут.

Не проявляйте непотрібного героїзму.

У випадку, коли необхідна медична допомога, говоріть спокій-но й коротко, не нервуючи бандитів. Не вживайте жодних дій, доки не одержите на це дозволу.

Після вибуху

Якщо будинок почав розвалюватися, сховатися можна під голо-вними (несучими) стінами, тому що загибель несуть перегородки, стелі, люстри.

Якщо будинок тріснув — не слід торкатися ввімкнених елек-троприладів, виходити на балкони, користуватися ліфтами. Опи-нившись у темряві, не варто відразу розпалювати вогонь — міг ви-никнути витік газу.

Виходити з будинку слід, притиснувшись спиною до стіни, осо-бливо якщо доведеться спускатися сходами. Потрібно пригнутися, прикрити голову руками — згори найчастіше падають уламки та скло.

Опинившись на вулиці, відійдіть від будинку. При цьому слід стежити за карнизами та стінами, які можуть упасти. Орієнтуватися потрібно швидко й обережно. Найгірше, коли будинок валиться, — те, що піднімається густа хмара пилу, яка сама по собі здатна посіяти паніку, люди починають метушитися, обрушуючи те, що ще може триматися.

Якщо ви опинилися під уламками

Переконайтеся в тому, що не отримали серйозних травм.

Заспокойтеся й, перш ніж розпочинати якісь дії, уважно роззирніться навколо.

Чекаючи на допомогу, постарайтеся привернути увагу рятувальників стукотом, криком, але сили витрачайте ощадливо.

Постарайтеся по можливості надати першу допомогу іншим потерпілим. Пам'ятайте про можливість нових вибухів, обвалів і руйнувань і, не гаючись, але спокійно залиште небезпечне місце.

Виконуйте всі розпорядження рятувальників після їхнього прибуття на місце події.

Поводження в юрбі

Знаходьтеся у найбільш безпечному місці в юрбі: подалі від трибун, смітєвих контейнерів, ящиків, пакетів, сумок, від центра юрби, від скляних вітрин і металевих огорож.

У разі виникнення правопорушень, паніки, необхідно зняти краватку, шарф, звільнити руки, зігнути їх у ліктях, притиснути до тіла, прикриваючи найважливіші органи, застебнути всі ґудзики та блискавки, не хапатися за дерева, стовпи, огорожу.

Головне — утриматися на ногах, у випадку падіння слід згорнутися клубком на боку, захищаючи голову, різко підтягти під себе ноги, підніматися в бік руху юрби.

Не привертайте до себе уваги висловлюваннями політичного, релігійного або іншого характеру, ставленням до того, що відбувається.

Не наближайтеся до груп осіб, що поведуться агресивно.

Не реагуйте на сутички, що точаться поруч.

..... ДОДАТОК 9

Що потрібно знати про туберкульоз

Сухоти, тяжкий спадок минулого, повернулися в сучасний світ у формі суперінфекції, проти якої виявилися малоефективними сучасні ліки й вакцини.

Від жодної інфекції не помирає стільки людей, скільки від туберкульозу. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, щорічно у світі занедужують на туберкульоз 10 млн осіб, з яких 3 млн помирають.

Туберкульоз як захворювання, що уражає людей, відомий з давніх часів. Виразні ознаки кісткового туберкульозу було виявлено в кістяку людини, яка жила ще в кам'яному віці. Аналогічні зміни виявлялися й у муміфікованих трупах єгиптян, які померли за 2–3 тис. років до нашої ери.

Це інфекційне захворювання спричиняє мікобактерія туберкульозу. Джерелами туберкульозної інфекції є хворі на туберкульоз люди, тварини й птахи. Найбільшу небезпеку для оточуючих становлять хворі на туберкульоз легенів з масивним виділенням бактерій, які за добу можуть із мокротинням виділити мільярд і більше мікобактерій і заразити десятеро й більше людей. За незначного виділення бактерій зараження оточуючих значно менше.

Відомо понад п'ятдесят видів тварин і понад вісімдесят видів птахів, які хворіють на туберкульоз. Із тварин для людини найнебезпечнішими є хворі на туберкульоз корови й кози. У цьому випадку людина може заразитися через молоко й молочні продукти, рідше — унаслідок уживання зараженого м'яса або контакту з хворою твариною.

Туберкульоз передається переважно через повітря: під час кашлю й чихання хворий разом з мокротинням і слиною виділяє мікобактерії.

Відомі контингенти людей, у яких ризик захворювання на туберкульоз вищий, ніж у решти населення. До них належать хворі на хронічні неспецифічні захворювання легенів, повторні пневмонії, цукровий діабет, психічні захворювання, пилові захворювання легенів, виразкову хворобу шлунка й дванадцятипалої кишки, а також особи, що зловживають алкоголем, і наркомани. Підвищують ризик захворювання на туберкульоз вагітність і пологи, тривале застосування гормонів. До групи ризику входять також мігранти, біженці, особи БОМЖ, вимушені переселенці.

Для розвитку захворювання на туберкульоз важливе значення має кількість туберкульозної інфекції та тривалість контакту з хворим. Частіше хворіють члени родини хворого на туберкульоз, якщо він виділяє з мокротинням велику кількість мікобактерій і погано дотримується санітарно-гігієнічних правил поведінки.

Туберкульоз легенів починається зазвичай непомітно, і люди тривалий час вважають себе здоровими. Іноді навіть широке ураження легенів з руйнуванням легеневої тканини випадково

виявляється під час профілактичної флюорографії. З метою виявлення початкових і прихованих форм туберкульозу проводяться профілактичні обстеження: щорічні туберкулінові проби в дітей і флюорографічні огляди підлітків і дорослих.

Найбільш типовими проявами туберкульозу органів дихання є нездужання, підвищена стомлюваність, розлади сну, погіршення апетиту, схуднення, підвищення температури тіла до невисоких цифр увечері, пітливість уночі, кашель, кровохаркання.

Часто туберкульоз протікає під маскою грипу, пневмонії із затяжним перебігом. З появою наведених ознак людина повинна обов'язково звернутися до поліклініки за місцем проживання, де незалежно від наявності страхового поліса буде проведено обстеження на туберкульоз.

Обстеження містить у собі аналіз трьох порцій мокротиння на наявність збудника туберкульозу та рентгенологічне обстеження.

Як відбувається зараження

Збудник туберкульозу — паличка Коха — передається повітряно-крапельним шляхом. Один хворий за день «нагороджує» мікобактеріями близько двадцяти здорових людей. Причому особисті контакти з носієм інфекції необов'язкові. Отримати паличку Коха можна й у пристойному ресторані, якщо випити кави з погано вимитої чашки. Або в дорогому магазині — провівши по губах пробником губної помади, яку до вас використала хвора на туберкульоз.

Туберкульоз стійкий до холоду, тепла, вологи та світла. У вуличному пилу, на сторінках книг палички Коха зберігаються живими впродовж трьох місяців. Переносниками туберкульозу можуть бути мухи й таргани, а також м'ясо й молоко хворих тварин.

Профілактика

Вакцинація. У деяких країнах вакцина від туберкульозу є обов'язковою для всіх немовлят. На жаль, вона не дає 100% -го захисту від хвороби.

Харчування. Продукти, багаті на білок (м'ясо, молоко, сир, яйця), тваринні жири (вершкове масло) і вітаміни (овочі та фрукти), за всіх часів використовувалися як для профілактики, так і для лікування туберкульозу.

Свіже повітря. Найкраще степове або морське — як головна складова профілактики хвороби.

Відмова від тютюнопаління. Курці в чотири рази частіше, ніж ті, хто не палить, помирають від туберкульозу.

Симптоми:

- ◆ різка втрата у вазі (5–10 кг і більше);
- ◆ слабкість, пітливість (особливо вночі), зниження працездатності, відсутність апетиту;
- ◆ можливе підвищення температури тіла — частіше ввечері — до +37...+37,5 °С.

Туберкульоз підступний!

На ранній стадії захворювання в «новобранців» немає ні скаргу, ні кашлю, ні температури.

Лише в разі подальшого розвитку захворювання хворих мучить сильний біль у грудній клітці й кашель, а на пізніх стадіях — кровохаркання.

Діагностика туберкульозу:

- ◆ реакція Манту — проба з туберкуліном (мертвими паличками Коха);
- ◆ мазок мокротиння — виявляє туберкульоз на ранній стадії хвороби;
- ◆ рентгенівське обстеження — виявляє туберкульоз на пізніх стадіях, коли почався розпад легенів;
- ◆ посів мокротиння — єдине дослідження, що показує, до яких ліків чутливий різновид палички Коха.

Як лікують туберкульоз

Головний метод лікування — хіміотерапія. Лікування тривале — триває від шести місяців до двох років. Проводиться одночасно чотирма-п'ятьма видами протитуберкульозних препаратів. Головні принципи лікування хвороби — контроль і безперервність. Якщо вживати ліки нерегулярно, лікуватися неповним набором препаратів або завчасно перервати лікування, матимете високий шанс набути лікарсько-стійкої форми туберкульозу. Від неї остаточно виліковують лише 65 % хворих.

Їх не зломила хвороба

Алла Демідова перенесла туберкульоз у дитинстві.

Валерій Золотухін страждав на туберкульоз кісток і до 8-го класу ходив на милицях.

Інга Артамонова — перенесений туберкульоз не перешкодив їй стати абсолютною чотириразовою чемпіонкою світу з ковзанярського спорту.

Ніні Меньшиковій («Доживемо до понеділка»), дружині Станіслава Ростоцького, лікарі тривалий час не дозволяли мати дитину через перенесений туберкульоз. Акторка не послухалася й народила сина — майбутнього актора й режисера Андрія Ростоцького.

ДОДАТОК 10

Пам'ятка «Якщо ви розбили градусника»

Не можна втрачати жодної хвилини. Відчиніть навстіж усі вікна, виведіть з кімнати дітей, захистивши органи дихання хоча б вологою марлевою пов'язкою.

Негайно збирайте ртуть. Великі краплини збирайте спринцівкою і складайте в банку зі щільною кришкою, малі — пензликом на аркуш паперу й також — у банку.

Усі забруднені поверхні після очищення від ртуті обробіть міцним розчином хлорного заліза (у гіршому випадку — хлорного вапна). Не намагайтеся залити водою або відмити милом металеву ртуть — це неможливо. Ці сліди та пари видаляються лише хімічними методами — демеркуризацією.

Викидати ртуть та уражені нею предмети в сміттєві контейнери, у каналізацію категорично заборонено. Не засипайте ртуть землею, піском тощо.

Пам'ятайте, що некваліфіковані дії з її збирання можуть суттєво ускладнити подальше проведення демеркуризації.

У разі значного забруднення об'єктів ртуттю або сполуками Арсену організуйте негайну евакуацію людей із зараженої місцевості. Ізолюйте заражені приміщення від інших, забезпечте інтенсивне провітрювання. Про те, що сталося, негайно повідомте в органи місцевого санітарного контролю та викличте по телефону спеціалізовану бригаду оперативно-рятувальної служби для проведення демеркуризації та утилізації зібраної ртуті.

ДОДАТОК 11

Діти й побутовий травматизм

Як запобігти нещасному випадку?

На кухні:

Ніколи не залишайте дитину на кухні саму.

Поверніть ручки каструль і сковорідок до центральної частини плити, подалі від її краю, щоб дитина не могла зачепити їх або схопити.

Поясніть дитині, що вона може обпектися.

Зберігайте поза досяжністю дітей: предмети побутової хімії, алкогольні рідини й напої, гострі й ріжучі предмети, сірники, запальнички, свічки.

Не зберігайте хімікатів, оцет та інші подібні речовини в пляшках або посуді в одному місці з харчовими продуктами.

Кухонні електроприлади вимикайте з електромережі відразу ж після їх використання.

Фіранки, ганчірки, газети мають перебувати якнайдалі від плити.

Не підходьте до газової плити, якщо на вас широкий одяг, і тим паче не підпускайте до плити дитину в подібному одязі.

У житлових кімнатах:

Не дозволяйте дитині віком до 4 років їсти крекери, чіпси тощо, чим вона може подавитися.

Не залишайте «на очах» у дитини невеликі предмети, які вона може запхнути до рота (монети, авторучки).

Тримайте дитину подалі від грубок, камінів і взагалі будь-яких джерел відкритого вогню.

Калорифери розмістіть так, щоб дитина не могла до них доторкнутися.

Незайнятих подовжувачів не залишайте включеними в мережу.

Електророзетки, трійники та інші розподільники повинні мати запобіжні пластинки, що не дозволяють дитині засунути пальчики в їх отвори.

На будь-яких сходах обов'язково має бути поруччя.

Візьміть до уваги, що дитина може залізти на підвіконня або поруччя балкона. Тому встановіть на вікнах і балконних дверях запобіжні ланцюжки.

У ванній кімнаті:

Ніколи не залишайте малюка самого у ванній або на столику для сповивання.

Медикаменти зберігайте в замкненій на ключ шафці, а шампуні, дезодоранти та інше подібне — поза зоною досяжності дитини.

На підлозі ванної постеліть килимок, що запобігає ковзанню.

Коли відкриваєте кран, перевіряйте рукою температуру води, щоб дитина ненароком не обпеклася.

Не застосовуйте й не ставте електроприлади або телефони поблизу ванни.

Якщо нещасний випадок стався...

У разі отруєння

Зберігайте спокій і холонокровність.

Телефонуйте у «швидку допомогу» («103») або в токсикологічне відділення.

Спокійно й чітко відповідайте на запитання, які поставить вам диспетчер.

Точно виконуйте те, що вам скажуть по телефону, і не більше того (ніякої самодіяльності!).

Не давайте потерпілому води! У жодному разі не давайте йому молока!

У разі опіку

Якнайшвидше почніть охолоджувати обпечене місце проточною водою (+10...+15 °С).

Викличте «швидку допомогу» («103»).

Якщо вогонь охопив одяг дитини, поваліть її на підлогу й накрийте покривалом, щоб збити й загасити на ній полум'я.

Не переставайте втішати й заспокоювати дитину.

У жодному разі не змащуйте місце опіку ні вазеліном, ні кремом, ні чим-небудь іще!

Якщо одяг прилип до місця опіку, у жодному разі не намагайтеся відірвати його!

У разі падіння й синця

Якщо дитина не втратила свідомості, просто огляньте її.

Якщо дитина знепритомніла, але прийшла до тями, покладіть її в ліжку й викличте лікаря.

Якщо знепритомніла дитина не приходить у себе, покладіть її в ліжку й викличте «швидку допомогу» («103»).

У разі втоплення

Якнайшвидше витягніть дитину з води.

Якщо вона у свідомості, зніміть з неї одяг, укутайте в сухе, покладіть у ліжку.

Якщо дитина втратила свідомість, зробіть штучне дихання.

Якщо дитина без свідомості, а ви не маєте навичок порятунку потонулих, покладіть її на бік і накрийте ковдрою.

Викличте «швидку допомогу» («103»).

Якщо дитина подавилася

Якщо в дитини хрипкий, з булькотом подих, посадіть її на підлогу. Заспокойте.

Викличте «швидку допомогу» («103»).

Якщо ж дитина не здатна видати ані звуку, то:

- ◆ покладіть дитину на руку — так, щоб її голова звисала вперед і вниз;

- ◆ лясніть його п'ять разів долонею по спинці;
- ◆ дитині більш старшого віку просто лясніть п'ять разів по спині;
- ◆ якщо це не допомогло — станьте за дитиною, покладіть кулак їй на живіт — під ребра. Долоню другої руки покладіть на кулак першої руки. Смикніть зімкнуті руки на себе — назад і водночас угору;
- ◆ викличте «швидку допомогу» («103»).

У жодному разі не тримайте дитину за ноги у всячому положенні!

Не намагайтеся викликати блювоту!

ДОДАТОК 12

Загадки, вікторини

Вікторина зі знання Правил дорожнього руху

- ◆ Чи допускається буксирування велосипеда? (*Ні*)
- ◆ Як найчастіше називають водія? (*Шофер*)
- ◆ З якого віку дозволено пересуватися на велосипеді дорогами загального користування? (*З 14 років*)
- ◆ Чи дозволяється водієві мопеда їздити пішохідними доріжками? (*Ні*)
- ◆ Кого ми називаємо учасниками дорожнього руху? (*Пішоходів, водіїв, пасажирів*)
- ◆ Чи є у велосипедиста шлях гальмування? (*Так*)
- ◆ Чи можна велосипедистові їхати по дорозі, якщо неподалік є велосипедна доріжка? (*Ні*)
- ◆ Який дорожній знак встановлюють поблизу шкіл? (*«Діти»*)
- ◆ Який поворот більш небезпечний — лівий чи правий? (*Лівий, тому що рух правосторонній*)
- ◆ Як називається «зебра» на дорозі? (*Пішохідний перехід*)
- ◆ Чи є пішоходами особи, що виконують роботу на дорозі? (*Ні*)
- ◆ Які сигнали подає світлофор? (*Червоний, жовтий, зелений*)
- ◆ Який сигнал світлофора включається одночасно для всіх сторін перехрестя? (*Жовтий*)
- ◆ Яке перехрестя називають регульованим? (*Те, де є світлофор або регулювальник*)
- ◆ Кому мають підкорятися пішоходи й водії, якщо на перехресті працюють одночасно й світлофор, і регулювальник? (*Регулювальнику*)
- ◆ Навіщо потрібні стоп-сигнали на автомобілі? (*Щоб інші учасники дорожнього руху могли бачити наміри водія зупинитися або пригальмувати*)

- ◆ Якої сторони слід дотримуватися, крокуючи тротуаром? (*Правій*)
- ◆ Зі скількох років дітям дозволено їздити на передньому сидінні автомобіля? (*З 12 років*)
- ◆ Чи завжди пасажирам потрібно пристібатися ременями безпеки? (*Так, завжди*)
- ◆ Скільки сигналів має пішохідний світлофор? (*Два: червоний і зелений*)
- ◆ Чи потрібно велосипедистові надягати шолом під час руху заміською дорогою? (*Ні*)
- ◆ Як велосипедист повинен інформувати інших учасників руху про намір зупинитися? (*Підняти руку вгору*)
- ◆ Чому на заміських дорогах пішоходи повинні рухатися назустріч руху? (*Рухаючись узбіччям назустріч руху, пішоходи завжди бачать транспорт, що наближається*)
- ◆ Як слід переходити дорогу, якщо ви вийшли з автобуса? (*Не можна обходити транспорт ні попереду, ні позаду, потрібно зачекати, коли він від'їде й дорогу буде видно в обидва боки, ще краще — відійти на безпечну відстань від автобуса. А якщо є пішохідний перехід, то переходити через дорогу слід ним*)
- ◆ Чи можна перевозити на велосипеді пасажирів віком 9 років? (*Ні, лише до 7 років — на спеціально обладнаному сидінні з підніжками*)
- ◆ Де та які катафоти встановлюються на велосипеді? (*Спереду — білий, ззаду — червоний. Можливі катафоти на колесах*)
- ◆ З якого віку можна навчатися управління автомобілем? (*З 16 років*)
- ◆ Чи можна пішоходу користуватися транспортним світлофором, якщо немає пішохідного? (*Так*)
- ◆ Чи можна переходити дорогу навскоси? (*Ні, тому що, по-перше, шлях стає довшим, а по-друге, складніше побачити транспорт, що рухається з боку спини*)
- ◆ У якому віці можна отримати права на управління автомобілем? (*З 18 років*)
- ◆ Яке положення регулювальника забороняє рух усім учасникам руху? (*Рука піднята догори*)
- ◆ Назвіть причини дорожньо-транспортних випадків з пішоходами. (*Перехід у невстановленому місці, на заборонний сигнал світлофора, несподіваний вихід на проїжджу частину з-за перешкоди або транспорту, який стоїть, гра на проїжджій частині, рух уздовж проїжджої частини, а не тротуаром*)

- ◆ Які групи дорожніх знаків ви знаєте? (*Сім груп: попереджувальні, пропозиції, заборонні, знаки пріоритету, інформаційно-вказівні, сервісу, знаки додаткової інформації*)
- ◆ З якою максимальною швидкістю повинен рухатися транспорт у населеному пункті? (*Не більш ніж 60 км/год*)

Запитання до історичної вікторини

- ◆ Де й коли з'явився перший світлофор? (*У Лондоні, 1868 р.*)
- ◆ Кого прийнято називати батьком автомобілебудування? (*Німецького інженера Карла Бенца*)
- ◆ Чому вулицю назвали вулицею? (*Бо вона пролягає вздовж ллицьової частини будинків, тобто вздовж «лиця» будинків*)
- ◆ День народження Державтоінспекції. (*3 липня 1936 р.*)
- ◆ Як називався перший російський автомобіль? (*Руссо-Балт*)
- ◆ Де й коли в Росії з'явився перший світлофор? (*У Москві й Ленінграді в 1929 р.*)
- ◆ Якими були перші світлофори? (*Перші світлофори — це світні кола, що нагадували великі годинники зі світним циферблатом, на циферблаті були накреслені сектори, пофарбовані в червоний, жовтий і зелений кольори. На циферблаті рухалася стрілка й набігала то на жовтий сектор, то на зелений, то знову на жовтий, а потім — на червоний сектор*)
- ◆ Що означає слово «тротуар»? (*У перекладі з французької — «дорога для пішоходів»*)
- ◆ Чому світлофор назвали саме так? (*Сполучення російського слова «світло» і грецького «форос» — нести. Світлофор — той, що несе світло*)
- ◆ Коли в Росії було введено перші Правила дорожнього руху? (*У 1683 р. було видано наказ, що стосувався руху візників*)
- ◆ Кого називають дідусем російського автомобіля? (*Івана Петровича Кулібіна*)
- ◆ Якого року було затверджено перші дорожні знаки, скільки та які саме? (*1909 р. Паризькою конвенцією з автомобільного руху було затверджено чотири знаки, які вказували на наявність небезпеки — із символами перехрестя, залізничного переїзду, звивистої дороги й нерівності на проїжджій частині*)
- ◆ Коли й де було винайдене колесо? (*У Месопотамії (сучасний Ірак), 3500 років до нашої ери*)
- ◆ Коли та які саме перші дорожні знаки з'явилися в Росії? (*1629 р., верстові стовпи від Москви до села Коломенське. Їх почали ставити ще за царювання Олексія Михайловича*)

- ◆ З чиїм ім'ям пов'язаний винахід легкових машин на двох, керування за допомогою довгого важеля? (*За проектом Бориса Григоровича Луцького було збудовано легкову машину на двох — колеса велосипедного типу, керування за допомогою довгого важеля*)
- ◆ Хто був першим винахідником велосипеда? (*Леонардо да Вінчі*)
- ◆ Чому велосипед отримав таку назву? (*Латиною *velox* означає «швидкий», а *pedis* — «ноги». От і вийшла назва «велосипед», тобто «швидконогий»*)
- ◆ Хто й коли в Росії отримав перше водійське посвідчення? (*1874 р., перший офіційний документ на право керування транспортним засобом одержав візник*)
- ◆ Як називалися перші покажчики відстані? (*Верста*)
- ◆ Як християни називали дорожні перехрестя й розвилки? (*П'ятниця, бо в ім'я святої мучениці Параскеви П'ятниці на розпутьті, розвилках доріг ставили капличку або хрест із образом*)

Історичні запитання до вікторини

1. Місто, у якому з'явився перший світлофор:
 - а) Париж;
 - б) Нью-Йорк;
 - в) Лондон, 1868 р.
2. Рік появи в Росії першого світлофора:
 - а) 1918;
 - б) 1921;
 - в) 1929, у Москві й Ленінграді.
3. Рік, якого в Росії було введено перші Правила дорожнього руху:
 - а) 1905;
 - б) 1917;
 - в) 1683 р., видано наказ, що стосується руху візників.
4. Рік, якого було затверджено перші дорожні знаки:
 - а) 1812;
 - б) 1900;
 - в) 1909 р., Паризькою конвенцією з автомобільного руху було затверджено чотири знаки, які вказували на наявність небезпеки із символами перехрестя, залізничного переїзду, звивистої дороги й нерівності на проїжджій частині.
5. Рік, якого на автомобілі «Вольво» почали вперше встановлювати триточкові ремені безпеки:
 - а) 1968;

- б) 1957;
 - в) 1960.
6. Рік, якого в Росії було введено обов'язкове застосування ремінів безпеки водіями й пасажирями легкових автомобілів:
- а) 1980;
 - б) 1961;
 - в) 1 квітня 1975 р.
7. Поза регулювальника, що забороняє рух усім учасникам руху:
- а) рука піднята вгору;
 - б) руки розведені в сторони;
 - в) руки опущені.
8. Кількість грошей у доларовому еквіваленті, що витрачається у світі на відшкодування збитків від ДТП:
- а) 10 млрд;
 - б) 518 млрд;
 - в) 210 млрд.
9. Марка автомобіля, на якому 1973 р. уперше почали встановлювати подушки безпеки:
- а) «Вольво»;
 - б) «Шевроле»;
 - в) «Форд».

Дитячі загадки до вікторини зі знання ПДР

Это встал для нас в дозор
Пучеглазый... (*светофор*)!

Желтым глазом он мигает,
Строго нас предупреждает:
Чтобы был счастливым путь,
Повнимательнее будь!
И не бегай, не играй,
Где автобус и трамвай!
Будь, малыш, всегда смысленый
И шагай на свет... (*зелёный*).

Да живее, не зевай —
Ждет автобус и трамвай.
Ты про это не забудь,
Продолжать им нужно путь.
Где ведут ступеньки вниз,
Ты спускайся, не ленись.
Знать обязан пешеход:
Тут... (*подземный переход*)!

Здесь не катится автобус.
Здесь трамваи не пройдут.
Здесь спокойно пешеходы
Вдоль по улице идут.
Для машин и для трамвая
Путь-дорога есть другая.
Ну, а если переходу
Тротуар не по пути?
Если можно переходу
Мостовую перейти?
Сразу ищет пешеход
Знак дорожный... («Переход»).

На дорожном знаке том
Человек идет пешком.
Полосатые дорожки
Постелили нам под ножки,
Чтобы мы забот не знали
И по ним вперед шагали.
Но смотри-ка, кто такой
Нам велит: «Шагать постой!»?
И сигналит: «Путь опасный!
Стой и жди, пока я... (красный)»?

Топай смело, без тривоги —
Безопасней нет дороги.
Всё запомнили, ребята?
И гулять не страшновато?
Что ж, проверим, поглядим,
Но сначала повторим:
Раньше счёта и письма,
Рисованья, чтенья,
Всем ребятам нужно знать...
(Азбуку движенья!)

Раньше счёта и письма,
Рисованья, чтенья,
Всем ребятам нужно знать
Азбуку движенья!
Как зовутся те дорожки,
По которым ходят ножки?
Различать учись их точно,
Не лети как на пожар.
Пешеходные дорожки —
Это только... (тротуар).

ДОДАТОК 13**Безпечний відпочинок улітку****Пам'ятка «Правила безпечного поведження вдома і на вулиці»**

- ✧ Не відчиняй дверей незнайомцям, не приймай подарунків від незнайомців, не сідай у машину до незнайомців.
- ✧ Попереджай батьків про своє місцезнаходження під час прогулянки.
- ✧ Грайся на ігрових, а не на будівельних, майданчиках чи біля проїжджої частини.
- ✧ Катайся на роликах, скейтборді, велосипеді лише на безпечних майданчиках і доріжках.
- ✧ Не перебувай тривалий час на сонці, носи капелюха.
- ✧ На прогулянку до лісу вдягайся так, щоб тіло було максимально захищене.
- ✧ Не чіпай незнайомі ягоди та гриби: вони можуть бути отруйними.
- ✧ Бери їжу лише чистими руками, уживай вимиті овочі та фрукти.
- ✧ Не куштуй самостійно ліків — це небезпечно!

Правила безпечного поведження на дорозі

- ✧ Ходи лише правою стороною тротуару.
- ✧ Переходячи дорогу, спочатку подивись ліворуч, потім — праворуч, переходи дорогу лише за відсутності транспорту.
- ✧ Користуйся підземним переходом, переходи вулицю в спеціальних місцях, позначених дорожньою розміткою «зебра» або знаком «Пішохідний перехід».

Правила безпечного поведження з електроприладами

- ✧ Вимикаючи електроприлад, не витягуй вилку з розетки за шнур.
- ✧ Не торкайся мокрими руками електроприладів, що перебувають під напругою.
- ✧ Не користуйся несправними електроприладами, розетками.
- ✧ Не грайся сірниками та запальничками: ігри з вогнем можуть призвести до пожежі.
- ✧ Не залишай без нагляду ввімкнені електроприлади та газові плити: це також може спричинити пожежу.
- ✧ Дотримуйся правил протипожежної безпеки в турпоході, відпочиваючи на природі.

Правила безпечного поведження на воді

- ✧ Купайся тільки в сонячну погоду за температури повітря не нижче від +20...+25 °С і води — не нижче від +18...+20 °С та завжди під наглядом дорослих.

- ✧ Для купання відведено спеціальні місця, в інших місцях купатися заборонено.
- ✧ Якщо ти не вмієш плавати, не заходь у воду глибше, ніж по пояс.
- ✧ Не запливай за знаки огороження акваторії пляжу.
- ✧ Не пірнай, якщо не знаєш глибини та рельєфу дна.
- ✧ Не запливай далеко на надувному матраці.
- ✧ Не підпливай близько до катерів, скутерів, моторних човнів.
- ✧ Не грайся в небезпечні ігри у воді.
- ✧ Не подавай жартома сигналів тривоги.
- ✧ Не забруднюй воду та берег.
- ✧ Пам'ятай: купатися можна не більш ніж 10–15 хв, щоб не переохолоджувати організм.

ДОДАТОК 14

Бесіди про всі види дитячого травматизму напередодні канікул

Правила дорожнього руху

Ходити слід тільки по правій стороні тротуару.

Дорогу переходь не поспішаючи.

Не можна переходити дорогу навскіс.

Переходячи дорогу, слід подивитися ліворуч, дійшовши до середини, зупинитися й подивитися праворуч.

Якщо не встиг перейти вулицю і рух транспорту почався, слід зупинитися на середині вулиці й зачекати, поки рух припиниться.

Якщо немає тротуарів, слід триматися лівої сторони дороги, тобто йти назустріч транспорту, що рухається.

Правила електробезпеки

Під час вимикання електроприладів забороняється витягувати вилку з розетки за шнур.

Категорично забороняється користуватися електроприладами, у яких виявлено несправність.

Не можна торкатися мокрими руками електроприладів, що перебувають під напругою.

Пам'ятайте: зовнішніми ознаками несправності електропроводки або приладів є специфічний запах горілої ізоляції, поява іскор, перегрівання штепсельних розеток і вилок.

Вибухонебезпечні предмети

Виявлених вибухонебезпечних предметів у жодному разі не можна торкатись, перекладати їх, розряджати, зберігати.

Забороняється використовувати снаряди для розведення вогню.

Не можна збирати, здавати снаряди в металобрухт.

Виявивши вибухонебезпечні предмети, необхідно терміново повідомити в міліцію, школу, військкомат.

Правила протипожежної безпеки

Дотримуйтесь правил протипожежної безпеки під час встановлення ялинок, проведення новорічних свят.

Гра з вогнем — одна з причин пожежі.

Дотримуйтесь правил протипожежної безпеки в турпоході.

Правила поводження на воді

Купатися можна лише сонячної безвітряної погоди за температури повітря не нижче від +20...+25 °С і води — не нижче від +18...+20 °С.

Купатися дозволяється лише у спеціально відведених місцях.

Забороняється заходити у воду глибше, ніж по пояс, людині, яка не вміє плавати.

Не запливайте за знаки огороження акваторії пляжу.

Грубі ігри та пустоці у воді небезпечні для життя.

Не забруднюйте воду та берег.

Не подавайте жартома сигналів тривоги.

Не користуйтеся надувними матрацами, катерами та іншими предметами, які не призначені для плавання.

Правила поводження на кризі

Не виходьте на кригу, міцність якої вам не відома.

Не виходьте на кригу під час льодоходу, весняної відлиги, снігу і сильних перепадів температури повітря.

Не збирайтесь на кризі великими групами.

Не заїжджайте на лижах з крутого берега на неперевірену кригу.

Правила культури поведінки

Завжди намагайтеся бути культурною людиною.

У транспорті поступайтеся місцем людям похилого віку.

Поважайте старших, не будьте грубими.

Не гуляйте пізніше 22-ї години.

Не сидіть цілодобово біля телевізора, комп'ютера.

Читайте якнайбільше художньої літератури.

Категорично забороняється

Ходити територією новобудов.
Купатися без нагляду дорослих.
Розпалювати вогнище в лісі, поблизу ліній електропередач.
Їздити на велосипеді тією частиною дороги, де рухається транспорт.

Суворо дотримуйтеся правил:

- ◆ дорожнього руху;
- ◆ користування газовими й електричними приладами;
- ◆ поведження дітей на воді;
- ◆ користування пасажирським ліфтом;
- ◆ протипожежної безпеки;
- ◆ прогулянки на велосипеді.

Після проведення бесід з профілактики дитячого травматизму діти розписуються в тому, що прослухали їх. Цю пам'ятку можна вклеїти в щоденники учнів.

ДОДАТОК 15

Диктанти

Ступінь ризику

Де чатує небезпека? Де найбільший ступінь ризику?

Кухня. Недбале поведження з газом. Окріп може бути особливо небезпечним для маленьких дітей, але й погана звичка пити з носика чайника і більш дорослим завдає чимало страждань. Мийні засоби, особливо налиті в пляшки.

Кімната. Не покладена на місце голка, недбале поведження з ножицями; ліки, несправні електроприлади...

Будівельний майданчик, двір. Саморобні ракети й петарди. Часто вапно стає причиною тяжких травм очей.

Вулиця. Недотримання правил дорожнього руху, швидка їзда, несправний велосипед... Запам'ятайте: хлопчики гинуть від вуличних травм у 18 разів частіше за дівчаток!

Сільська місцевість. Утоплення (особливо часто в покинутих кар'єрах), отруйні рослини, травми від великої рогатої худоби, сільськогосподарських машин.

Ви можете спитати: «То що, усього боятися та всього уникати?». Звісно, ні! Сміливо переходьте дорогу, катайтеся на велосипеді, але дотримуйтеся правил дорожнього руху. Допоможіть рідному господарству, але пам'ятайте про техніку безпеки! Купайтеся, пірнайте на здоров'я, але у знайомому місці та в присутності дорослих. І так у всьому.

Намагайтеся звести ступінь ризику до нуля!

Стережись пожежі!

Пожежі знищують народне майно, загрожують життю людей. Стережись пожеж, запобігай чим!

Не кидай сірника, що горить. Спочатку загаси його. Забирай сірники в малюків. Не запалюй та не гаси самостійно газову колонку. Попроси дорослих зробити це. Навчись правильно користуватися газовою плитою.

Не залишай увімкненими електроплитку, чайник або праску, коли виходиш з кімнати і там нікого не залишається. Під час роботи не клади на стіл нагрітий паяльник або електровипалювач. Зроби для цього підставку з дроту або жерсті. Після закінчення роботи електровипалювач або паяльник негайно вимикай. Якщо в настільної лампи або електричного приладу перетерлася ізоляція, помітно голий дріт, обмотай це місце ізоляційною стрічкою або розріж дріт у пошкодженому місці та знову з'єднай його за всіма правилами.

До дроту електричного освітлення сам нічого не приєднуй. Пам'ятай, що бензин, скипидар, спиртовий лак, нітролак, фотографічна плівка легко та швидко займаються. Тримай їх якнайдалі від відкритого вогню, а фотоплівку — у металевій коробці.

Якщо вдома загориться бензин або якась олія, пам'ятай: їх не можна гасити водою. Накинь на вогонь цупку ганчірку, ковдру, старе пальто або засип його піском чи землею. Якщо на кухні або у ванній відчувається запах газу, негайно відчини вікно, перевір усі крани, не запалюй сірників.

Запам'ятай номер телефону пожежної команди — «101».

Корисні правила

Хоч би де ви не перебували, завжди пам'ятайте кілька корисних правил. Їх небагато.

Розкладати багаття ближче ніж за 15 м до будівель не можна ні в місті, ні в селі, ні на дачі. Перш ніж розпалити вогнище, обкопайте місце для багаття ровом, очистіть простір навколо нього від сухої трави та гілок. Цим ви не дасте вогню підпалити ліс чи поле. А ще краще взагалі не розпалювати багаття в лісі чи край хлібного лану з весни й до глибокої осені. Це, мовою пожежників, — період пожежної небезпеки високого класу.

У давніші часи селян суворо карали за користування вогнем улітку. Навіть пастухам дозволялося розпалювати багаття лише у визначених для цього місцях, а потім ретельно їх гасити. За цим суворо пильнували пожежні старости.

Усі лісові та польові пожежі від давнини і до сьогодні трапляються виключно з вини людей.